

Biblioteca Centrală Universitară
București

COTA 11 171 *Sechelet*

INVENTAR 343026

IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

In Lumea Dreptății

NUVELE ȘI SCHIȚE

306441

I A Ș I
EDITURA „VIEȚII ROMÎNEȘTI“
1914

IN LUMEA DREPTĂȚII

IN LUMEA DREPTĂȚII

De ce s'o fi ducând Andrei Rizescu să-și petreacă seara la avocatul Vineanu, a cărui soție primește în toate joile, nu știe nici el. Afaceri și politică nu se pricepe să discute, cărți nu știe să joace, să danseze nici atât, iar miopia lui îl face să tresară la fiecare mișcare, de teamă să nu răstoarne ceva. Se pricepe să cânte din vioară, că e absolvent al conservatorului ; dar din cei șase ani de rătăcire prin provincie a învățat că lumea vine la sindrofie să râză, să vorbească, iar nu să stea smirna ca să asculte muzica.

O să facă și astă seară ce a făcut joia trecută : o să se miște cu precauțiune de la un grup la altul, o să privească portretele și litografiile de pe pereți, o să audă aceleași convorbiri și aceleași valsuri cântate la pian de domnișoare și o să plece obosit de urât, cu dorul Bucureștiului înzecit. Ajuns, văzù cu o tristă mulțumire că

parcă n'ar fi altă seară, ci tot a de joia trecută. În odaia din dreapta aceleași doamne cu figuri pătimase, în care nu mai erà nimic feminin, jucau maus scump, care le adunà galerie împrejur;—în odaia de alături jucau aceiași bărbați; într'altă parte câțivà alți inși vorbeau despre aceiași trădare națională și micșorare a prestigiului țării; cași în joia trecută câțivà ofițeri de cavalerie se plâneau către domnișoare de lipsa unui lac pentru patinaj, ori împărtășeau cu bucurie hotărîrea colonelului de a pune la anul parchet în salonul clubului militar. Erau de față trei colegi de magistratură ai lui Andrei, dar procurorul și supleantul jucau poker, iar cu președintele nu prea erà în dragoste mare; mai erau și avocați, dar parte erau tot la cărți, iar parte discutau politică; cu altă lume nu se cunoștea bine, nefiind în oraș decât de vre-o câteva luni; noroc că erau pe o masă albumuri de fotografii și de cărți poștale ilustrate, pe care Andrei puse mâna ca să facă și el ceva.

Erà adâncit în răsfoirea lor, când din odaia cu pian se auzi altceva decât obișnuitele valsuri. După o clipă de gândire, își aduse aminte că e „Mondschein-sonnate“ a lui Beethoven, o bucată pe care o cântă și el la vioară. Lăsând albumurile, se strecură

pană la ușa odăii. Cântă o fată îmbrăcată într'o rochie modestă cenușie, care i se pareă că-i e cunoscută. Se întrebă cu nedumerire, unde a mai văzut el acest chip, a căruia frumuseță nu sta numai în frăgezimea tinereței, dar mai ales în distincțiune: o frunte bombată sub care străluceau ochi negri, scilpitori de inteligență, iar în părul negru pieptănat în sus o viță de păr alb ca un buchet de iasomie!

În vremea asta domnișoarele râdeau de glumele unui ofițer; în odaia de alături se iscăse o ceartă la o masă.

— Fugi, domnule, d'aici, se auzeă strigând vocea colonelului, joci ca o mazăre. O joci de patruzeci de ani și tot n'ai învățat-o. Apoi când mă vezi că-ți lepăd pică de-un ceas...

Lumea râdeă cu hohote.

Fata care cântă la pian, cu însușirea pe care o au femeile de a vedeă fără să privească, observase pe tânărul cu ochelari, care sta în pervazul ușii de alături și singur ascultă cu sfințenie ce cântă ea.

„Unde am mai văzut eu figura asta?“ se frământă Andrei și, simțind pe cineva care se apropiase de dânsul, se întoarse.

Eră Antonescu, noul director al Gimnaziului, cu care făcuse cunoștință câteva zile mai înainte pe uliță.

— Eram să vă întreb cine e domnișoara care cântă la pian, dar bănuiesc că nu știți, că sunteți venit mai de curând decât mine.

— Ba știu, răspuse directorul. E domnișoara Murgu, sora nevastă-mi.

— Așa!? Ce bine cântă la pian Domnișoara Murgu...

Deodată i se făcù lumină în minte și începu să râdă.

— A, domnule Antonescu, să vezi ce lucru ciudat mi se întâmplă. De aproape un sfert de oră mă chinuesc să-mi aduc aminte de unde cunosc pe domnișoara și acum îmi reamintesc.

— De unde?

— Acum doi ani, în vacanța mare, am fost în trecut vre-o trei zile la Govora. Într'o seară s'a dat o reprezentație în folosul cantinelor școlare. Nu e așa că printre alte domnișoare a cântat și domnișoara Murgu?

— Așa e.

— Păstrez și acum afișul cu o însemnare de cât de bine a cântat domnișoara, mi se pare, Elena Murgu.

— Asta e nostim, zise Antonescu zimbând. Să i-o spunem.

— A, ba nu.

— Ba da, cum o isprăvi.

Se așezară pe canapea și urmară pe șop-

tite convorbirea din care Andrei află că doamna Antonescu a rămas acasă, nefiind tocmai bine ; că Antonescu din pricina aerului Giurgiului, care nu-i priia, a obținut să fie mutat aci în orășelul acesta de munte ; că, măcar că nu erà venit decât de două luni, simția o mare îmbunătățire în sănătate ; că Elena îi erà și cumnată și fiică tot într'o vreme, de oarece ei o crescuseră, fiindcă-i muriseră părinții de când erà abia de șase ani ;—iar Antonescu află că nici Andrei n'are părinți, că e și el numai de șase luni în oraș.

În vremea asta fata sfârșise și întorcându-se îi privia.

Directorul se sculă și luând pe Andrei de mână îl duse la dansa.

— Eleno, dă-mi voe să-ți prezint pe d. Andrei Rizescu, judecător de ședință la tribunal și absolvent al conservatorului la vioară.

Apoi istorisi, cu toate împotrivirile lui Andrei, chestiunea afișului dela Govora.

— Admirabilă e sonata asta, domnișoară, zise Andrei, ca să schimbe vorba. Nu știi dacă ați auzit-o vre-o dată la pian și vioară.

— Nu.

— O știi la vioară ? întrebă directorul.

— Da.

Gazda, doamna Vineanu, care auzi în

treacă cuvintele din urmă, veni să stăruiască de Andrei să-și aducă vioara.

— Te rog frumos, domnule Rizescu. Sunt trei pași până la dumneată.

— Altă dată da, astă seară însă nu.

— Mă însoțesc și eu la rugăciunea doamnei Vineanu, stăruî Elena Murgu. Sunt aci, vă pot acompaña la pian.

Îi sună vocea mai dulce decât pianul de care sta rezemată, și privirea ei zimbitoare ucideă orice putere de împotrivire.

După o clipă de codire se înclină :

— Fie.

Atunci fata făcù un pas către dânsul și-i zise privindu-l drept în ochi :

— Dacă nu v'ar pricinui prea multă căutare v'aș ruga să aduceți și afișul.

— O ! asta nu, răspunse el îndreptându-se spre eșire.

Totuși l-a adus. Citise în grabă acasă însemnarea făcută pe el și văzù că nu erà nimic de ascuns ; deci înainte de a începe să cânte, îl scoase din buzunar și-l întinse fetei, care citi cu obrazii înfloriți desigur din pricina răsfrângerii culoarei afișului :

„Eram în picioare lângă scenă. Cea din urmă care a cântat a fost domnișoara Elena Murgu, îmbrăcată simplu într'o rochie civită, o fată palidă la față, cu ochii vii și cu o viță de păr alb în frunte. Nu știu

ce mi-a dat dela început încredințarea că, dacă va cânta și această domnișoară, va cânta bine. O parte din public se pregătiă să plece, sătul de atâta muzică. Dar dela primele acorduri a robit toată sala, iar când a terminat, cu drept cuvânt i s'au făcut ovații“.

Dupăce Andrei întocmî afișul cu îngrijire și-l vârî în buzunar, încep să cânte, și cântă amândoi atât de bine și puterea muzicii e atât de mare, încât capetele se întorc, vorbele incetează, până și jocul de cărți se oprește, toți se înghesuesc în cadrul ușilor, iar când sfârșesc lumea izbucnește în aplauze:

— Admirabil !

— Domnule Rizescu, nu te mai primesc fără vioară, zise gazda...

...Și acum întors acasă, Andrei se gândeste ce rău i-ar fi părut să nu se fi dus la sindrofia lui Vineanu. Un bine nespus îi umple inima. Își ia vioara și cântă de unul singur, pe când în minte îi flutură doi ochi negri, sub o frunte mare cu o viță de păr alb, ca un buchet de iasomie.

* * *

O pornise de jos Andrei Rizescu. Eră fiul dascălului Rizea dela biserica Sfântului Gheorghe din Pitești, om sărac, fără altă

avere, decât venitul a trei pogoane din pământul parohiei. Ajutat la cheltueli de boerul Mărescu, ctitorul bisericii, Andrei a învățat alături de băiatul Mărescului, dar pe când feciorul boerului își trecea clasele cu propteli, băiatul dascălului eșia printre cei dintâi.

La sfârșirea liceului s'ar fi înscris la altă facultate decât la drept, dacă nu ar fi fost stăruințele bătrânului Mărescu, care vrea să-și aibă copilul alături cu Andrei, a cărui sânguință și cumițenie puteau să-i fie un îndemn. Pe lângă facultatea de drept, Andrei mai făcea și pe cea de filozofie și mai urmă și conservatorul la vioară, talent pe care-l moștenise dela tată-său, că și dascălul Rizea cânta din vioară. Și iarăși, pe când Andrei ducea o viață așezată, necunoscând alte petreceri decât cititul, vioara, lungi plimbări împrejurul Bucureștiului și regulatele partide de șah cu Klein, un coleg de conservator care-l învățase acest joc, socotindu-se vinovat și stricat după o seară petrecută prea târziu la berărie în discuții, tânărul Mărescu își cheltuia viața în cafelele și în petreceri desfrânate.

Dupăce și-au luat licența, pe când Mărescu plecă la Paris pentru doctorat, Andrei căpătă, cu sprijinul boerului, un post de substitut la Teleorman. Trecuseră doi ani

dela intrarea lui în magistratură, când s'au întâmplat nenorocirile care au sfărâmat odată toate legăturile de recunoștință ce-l legau de neamul Măreștilor.

Andrei avea o soră, Ana, care mergea în casa boerului de ajută la cusut doamnei și domnișoarei Mărescu. Această soră, nepus de dragă lui Andrei, a fost sedusă de tânărul Mărescu întors în vacanță dela Paris.

Rușinea ce fata făcuse tatălui și fratelui său a ispășit-o prin chinurile, în care s'a sfârșit otrăvindu-se. Peste câteva luni s'a răpus și dascălul Rizea, iar Andrei a rămas singur pe lume.

De atunci fără sprijinul nimănui, numai prin purtarea lui bună și prin munca lui —(câteva studii însemnate, publicate în reviste juridice atrăsese luarea aminte a lumii judecătorești)—înaintase încet, din treaptă în treaptă, ajungând în timp de șase ani judecător de ședință aci în acest oraș. Colegii lui îi găseau trei cusururi : ziceau că e zgârcit, ursuz și mândru ; dar n'aveau dreptate. Zgârcit îi ziceau pentrucă nu-și risipia banii la cărți, dar ar fi de cercetat și de numărat câți magistrați cinstiți, fără nici o altă stare, au putut, ca Andrei, cu economii din leafă, să-și facă o bibliotecă frumoasă, să călătorească odată până la Roma și să aibă și două mii de lei puși

de o parte. Mândru și ursuz îi ziceau, pentru că nu-i plăceau chefurile și nu da ghes cu dragostea nimănui, nu prea se ducea în lume; dar asta ținea și de miopia lui care-l făcea sfios, iar dacă aveau nițică dreptate, când ziceau că „fulgeră la cornul caprii când o râde Rizescu“, tot atât e de adevărat că nu l-au văzut niciodată necăjit, nici nu l-au auzit vorbind altfel decât cu blândețe; și apoi, când îți iei în serios misiunea de judecător și când nu privești cu nepăsare mersul stărilor sufletești ale oamenilor, fără să vrei, pe nesimțite, te simți împins spre mîhnire și spre mizantropie, văzând zilnic pe oameni sub acelaș unghiu al sfâșierilor și întremâncărilor pentru un peticel de interes.

Așa cum eră, în scurta vreme de când eră în acest oraș, plăcuse multora și nu erau puțini acei care, având o fiică, o soră sau altă rudă de măritat, ar fi primit cu bucurie s'o dea după dînsul. Se poate prin urmare înțelege ușor ce vâlvă a stârnit în acest orașel, în care orice căsătorie eră un eveniment, vestea că Rizescu o să se căsătorească cu cumnata directorului gimnaziului. Auzi dumnetă, să ia fată străină, abia venită, fără un ban de zestre, când, slavă Domnului, erau în oraș atâtea fete frumoase, bine crescute și cu stare!

Lucrurile s'au întâmplat în chipul cel mai firesc.

În Duminica următoare sindrofiei dela Vianeanu, Andrei se dusesese la Antonescu.

Directorul locuia chiar în localul Gimnaziului, având pe sama lui trei odăi jos, în aripa dreaptă a clădirii. Într'o altă casă, unde venia să facă întâia vizită, ar fi stat cel mult zece minute, cu mânușile în mâni, nemișcat de pe scaunul pe care ar fi apucat să se așeze; dar aci atitudinea prietenoasă și lipsită de etichetă a lui Antonescu îl făcuse să stea mai bine de un ceas.

Când a intrat, soția și cumnata directorului nu erau în odaie. Îl primise el, într'o hăinuță de casă, pătată și arsă în mai multe locuri de fel de fel de acide, și întâia vorbă i-a fost :

— Mă rog, ții mult la etichetă? să mă duc să-mi schimb haina...

— Te rog, nu te deranjă, răspunsese Andrei zimbând. Iar după ce veniseră cucoanele și după ce l-a înfățișat nevastă-si, îl întrebăse dacă se grăbește și față cu răspunsul negativ al lui Andrei :

— Apoi scoate-ți mânușile. Mă rog, nu te las așa cu una cu două; mi-ai spus dăunăzi că nu cunoști gimnaziul și vreau să ți-l arăt în amănunțimi.

Și au mers cu toții să vadă localul gim-

naziului. Eră în adevăr vrednic de văzut : săli de studiu curate, mari și luminoase, —sală de desemn, sală de gimnastică, o bibliotecă cum nu s'ar fi așteptat Andrei să găsească într'un orășel atât de mic ; și în sfârșit, păstrat pentru la urmă, laboratorul de fizică și chimie, specialitatea lui Antonescu, alături cu un amfiteatru încăpător. La fiecare exclamare de admirație a lui Andrei, directorul se întorcea către fată și o întrebă :

— Să-i spunem aici ? și răspundeà tot el : „Nu, lasă la urmă“.

Antonescu eră un om de vr'o patruzeci și cinci de ani, blond, slăbuț, chel ca sticla, vioiu ca o vrabie ; porecla de *neamțul*, pe care o purtă din școală, i se cuvenia și pentru înfățișarea lui, și pentru că în adevăr eră german după mamă ; iar aplecarea lui pentru științele naturale o moștenise dela bunică-său matern, răposatul Maller, farmacistul.

— Uite ce am combinat noi, domnule Rizescu, zisese el, după ce se întorseseră în odaia de primire... dar cum să încep, că trebuie o introducere ?

— Lasă mai târziu, Alexandre, zisese nevastă-sa.

— A ! nu. Nu mă știi pe mine ? Eu când am ceva de spus, trebuie să-l spun

îndată, că mă supără, parcă mi-ar umbla un fir de păr pe limbă. Uite ce e.

Și începui să explic cum îi lipsiau din laborator lucruri esențiale, care trebuiau neapărat cumpărate; că dela minister eră greu de căpătat suma trebuincioasă, că județul, vorbise cu prefectul, n'avea fonduri.

Atunci ce s'a gândit? Așa e că Elena cântă bine la pian?

— O, foarte bine!

— Eleno, așa e că d. Rizescu cântă bine din vioară?

— Mai mult decât bine, răspunsese fata.

Atunci eră foarte simplu: s'a gândit că ar putea organiza în amfiteatrul gimnaziului un concert—eră destul de încăpător amfiteatrul—și s'ar putea scoate o sumă destul de frumușică; și părându-i-se că vede o mișcare de protestare la Andrei:

— Mai întâiu n'o să ai de cântat toată seara, că o să mai fie și alte bucăți: băeții o să cânte în cor,—alții o să declame, alții o să facă scrimă. Mă rog, de toate. Să nu zici nu, domnule Rizescu. În orice caz, lasă-mă să mai trag nădejde două-trei zile. Ce e azi? Duminică? Uite îți acordăm trei zile de gândire. Luni, Marți și Miercuri, când te rugăm să vii să prânzești cu noi. Dacă primești, vii Miercuri cu vioara, dacă nu, vii fără vioară.

Așa e că va să fie cineva afară din cale ursuz, ca să nu se simtă atras către niște oameni așa deschiși la inimă ?

Miercuri seara se dusesse cu vioara. După masă venise și doctorul Georgescu, un coleg de școală al directorului, cu nevastă-sa și petrecuseră o seară minunată, făcând muzică cu Elena și discutând împreună cu doctorul planurile de reforme pe care vrea să le introducă Antonescu în cursurile lui. De atunci, pe măsură ce trecuse vremea, se încredințase ce oameni de ispravă erau Antoneștii. La fiecare reîntâlnire găsisse noi cuvinte să-i fie dragi și să se apropie de dânșii. El, un om deștept, harnic, învățat nu numai în ramura științelor naturale, dar pe care-l interesă orice fel de cunoștinți ; Matilda, nevastă-sa, o femeie bună și simplă care inspiră dela întâia vedere o trainică simpatie. Nu era frumoasă, dar avea o blândeță care te fermecă. Toate treburile casei le făcea fără nici un ropot, fără cea mai mică tevatură. Cu rost la toate, cu spor la muncă, mișcărilor ei aduceau aminte sprinteneala nezgomotoasă a unei furnici. Cu drept cuvânt zicea directorul despre ea, că el n'are în tot laboratorul lui de fizică un aparat mai precis decât nevastă-sa. Elena, pe lângă însușirile soră-si, care-i slujise de mamă (îi zicea Mama-Tilda), avea inteli-

gența mai vie, eră mai zglobie, eră frumoasă și aveă mare talent la pian. Câte-și trei aveau în comun simplitatea, naturaleta, lipsa de supraveghere de tine însuți și de dorința de a produce efect, însușirile greu de lămurit pe care le au mai ades Nemții decât Românii, însușiri care sparg ghița și te îmbie la intimitate și la prietenie dela întâia întâlnire.

Om singur pe lume, mâncând pe la biruri, trăind într'o odăiță rece de singurătate, la ușa căreia când se întorcea nu eră nimeni să-l întâmpine cu un zimbet ori cu o vorbă bună,—e lesne de înțeles ce înrăurire a avut asupra gândurilor și hotărârilor lui Andrei fericirea casnică aflată în casa Antoneștilor. Citiri împreună, discuții interesante, muzică, până și șahul de odinioară, că și Antonescu jucă șah, și toate astea sub lumina unor ochi zimbitori, a căror pereche n'o întâlnise încă în viață, - i se părea că după o lungă rătăcire printr'o negură umedă și rece a sosit într'o locuință curată, caldă și îmbălsămată. Gândurile mohorâte despre zădărnicia străduinților omenești, îndoelile neliniștitoare despre rostul lumii, care-l frământaseră atâtea nopți fără de somn în pustietatea odăiței lui de om stingher, se risipeau acum ca valurile de ceață la razele soarelui. Viața dusă de el până atunci îl făcuse

să ajungă până la vârsta de 29 ani cu inima adăpostită de simțirea, ce acum i-o cuceria cu furie — parcă vrea să-și recâștige întârzierea. Ce altă înfățișare căpătau toate câte până acum i se păruseră fără însemnătate... Și după lungi certuri cu sine însuși, după lungi șovăiri, când după fericirea fără de nume pe care o simția alături de fată și din neliniștea dureroasă care-l rodea de parte de ea, când din tăerea răsufării pe care i-o pricinuia numai gândul că s'ar putea să n'o mai vadă, s'a încredințat că fără dânsa nu se mai poate,—a cerut-o lui Antonescu...

*D-nei Adina Căpitan Gh. Nicolau
Giurgiu*

Nu-ți e rușine, Adino dragă, să răspunzi cu o pagină la scrisorile mele de șase și de opt pagini? Vream să-mi răzbun și să nu-ți scriu decât un rând: „Sunt bine merci; sper că și voi idem“, și să iscălesc; dar nu pot. Eu nu sunt ca tine, la un loc cu toate prietenele copilăriei noastre, având cui spune atâtea câte aș avea de spus; eu n'am aici decât pe Mama-Tilda, dar cu ea nu pot vorbi așa cum aș vorbi cu tine. Ce n'aș da să te pot avea aici măcar o zi...

Am primit fotografia băețelului tău. Numai de cât i-am poruncit la un tâmplar o ramă pe care s'o pirogravez (am găsit un model cu călțunași de toată frumusețea) și o s'o așez într'un loc de unde să o privesc toată vremea. Ce drăguț e! Că o să am tot băiat și eu nici nu mă îndoesc. Prea o dorim din adâncul inimii și Andrei și eu, — prea ne-am obicinuit cu ideia asta, pentru că Dumnezeu să nu ne împlinească dorința. Și Mama-Tilda tot așa crede, — la toate câte lucrează pentru copil le-a pus panglici albastre.

Numai dacă ar fi frumos ca al tău. Andrei a sărutat fotografia de zece ori, mângâind-o : „feciorașul tati, fecioraș”. Gândul c'o să aibă și el un fecioraș îl înnebunește de bucurie. A! dacă ai ști ce bun, ce plin de atenții e pentru mine Andrei, așa de bun încât i-am spus că dacă o vrea să-și refacă copilul cum mă răsfată pe mine, îl iau de sub creșterea lui (!!). Să ne auzi planuri ce facem ; să vezi pe Andrei cum își notează fiecare cusur și cum discutăm mijloacele prin care le-am putea înfrânge la copil. Am râs eri de ne-am prăpădit ; mă rog, eră să ne certăm, pentru că eu ziceam că o să-l pui la pian dela trei ani și Andrei zicea că nu, că e prea devreme.

Sunt fericită, Adino dragă, așa de fericită încât parcă mă cuprinde o grijă.

Aș vrea să se împietrească lumea așa cum e acum, să rămâiu totdeauna sub iubirea mângâietoare și ocrotitoare a lui Andrei... Nu e frumos ca bărbatul tău Andrei, are însă o privire bună și un timbru de voce grozav de duios între bas și bariton. Unele cuvinte spuse de el îmi plac la nebunie, parcă vibrează inima în mine când le aud : „marmură, bravură“.

Parcă ți-am scris că avem o căsuță mică și drăguță ca un pahar, așezată în mijlocul unei curți pline de flori. Proprietarul, care șade în fundul curții în două odăițe, un pensionar bătrân, nenea Mache, cum îi zice toată lumea, e un grozav iubitor și de flori și de păsări.

Am făcut aici cunoștința unui coleg de școală al lui nenea Alexandru, un doctor Georgescu, a căruia nevastă seamănă leită cu Victoria Nanu, doar nițel mai în vrâstă. Sunt amândoi oameni foarte buni și care au prins mare dragoste de noi. Am primit dela ei mai multe daruri la nuntă. Duminica trecută am petrecut la via lor : o poziție încântătoare, din pridvorul casei lor se vede tot orașul. Nici nu mă încerc să-ți descriu frumusețea de raiu a viei. Parcă n'am văzut de când sunt așa nuci uriași și umbroși, nici fân atât de plin de flori și de mirezme. Ne-am întors seara acasă târ-

ziu pe lună cu sufletul îmbălsămat de fericire.

Zici că te duci la Câmpu-Lung în Iulie. Poți să înțelegi câtă plăcere mi-ar face să putem veni și noi; dar nici nu vreau să mă gândesc la fericirea asta. Noi nu putem veni, atât din pricina poziției mele, cât și din altă privință. Andrei și-a cheltuit cu instalarea noastră tot ce a pus de-o parte și tocmai acum vin cheltueli serioase. Voi însă... dar nu, ar fi prea frumos și bine. În orice caz dacă s'ar întâmpla să veniți, te rog să mă înștiințezi. Sosirea voastră fără de veste mi-ar putea face rău de bucurie.

Măcar că e în ropotul examenului, nenea Alexandru mi-a spus să nu uit să vă scriu sărutări din parte-i. Din partea mea salutări d-lui Nicolau; iar pe tine te îmbrățișez cu drag și cu dor ca pe o soră.

Elena A. Rizescu

PS. Uitcă ce sunt! sărută-ți băețelul de sute de ori pentru Andrei și pentru mine.

Oricine treceă ziua prin dreptul caselor lui Matache Petrescu, în care acum locuște Andrei Rizescu, se opreă să admire grădinița. Cum împrejmuirea dela uliță e de plasă de sârmă, se poate vedea tot: cărările bătătorite cu nisip galben, netezi ca'n palmă, fără zare de buruiană,—iarba tunsă cu mașina,—rondurile de flori așezate și alese după culori,—bețele delatrandafir vopsite verde cu bășici de sticlă în vârf;—la umbra unui enuper un arap de ipsos cu joben galben, haină roșie și pantaloni albaștri, care picior peste picior și cu țigara în gură șade citindu-și gazeta;—dincolo, tolănit pe iarbă într'o rână, un pitic bărbos care zimbește trecătorilor;—împrejmuirea din dreapta și din stânga îmbrăcate până sus în ederă;—într'o parte bolta de viță, iar în mijlocul grădinii, simplă dar curată, căsuța.

Ce altă treabă are Mache Petrescu, văduv, acum de zece ani pensionar, decât să îngrijească toată ziua de flori și de păsări. În dosul casei, închiriată lui Rizescu, e altă căsuță cu două odăi și bucătărie, care nu se vede dela drum și în care locuște el; tot acolo e și curtea păsărilor. Cei care au intrat până acolo au putut vedea găini cu adevărat vrednice de văzut: Paduane moțate de nu li se mai văd nici ochii, nici

ciocul, încălțate de deabiã se pot mișcã ; găini de Cochinchina uriașe ; găini de Bramaputra cu urechi mari, care le atârnã ca niște cercei de mărgean ; găini de Iocohama în cozile cărora strălucesc toate culorile curcubeului și ale pietrelor scumpe.

Din zorii zilei până 'n noapte, bătrânul, cu o pălãrie cu margini mari înfundatã până la ochi și veșnic cu un tartan cenușiu pe umeri, nu stã o clipã, umblã de colo până colo : ici are de plivit o buruianã, dincolo are de tuns o ramurã, într'altã parte de sãmãnat ori de presãdit o floare.

Dupã patruzeci de ani de slujbã la tribunal, unde treptat-treptat dela practicant în arhivã ajunsese grefier, acum zece ani când se retrãsesese la pensie, și-a clãdit cãscioara pe care o da cu chirie și trãia cu florile și cu gãinile, ajutat la treburile casei de o mãtușã mai bãtrânã decãt dânsul.

Porecla de „inimã-rea“ i s'a nãscocit de lume, nu atãt în înțelesul de om rãu ori hain, cãt în înțelesul de om amãrit și iubitor de singurãtate...

De cãnd s'au mutat Rizeștii aci, trecãtorii se opresc și seara în dreptul caselor, ca sã asculte o clipã valurile de armonie care ies pe ferestre. Preajma e așã de tãcutã în oraș, încãt din ulișã se aude nu numai pianul, vioara și violoncelul, dar se aude deslușit și un glas de om care zice din cãnd

în când: „No, no, no! dà capo, più sostenuto“.

E glasul căpitanului Caselli, șeful muzicii reghimentului, care cântă cu violoncelul și conduce.

Cu ăst Caselli au făcut cunoștință Rizeștii curând după mutarea lor în casele lui Mache Petrescu.

Într'o seară cântau împreună o melodie de Rubinstein.

Când au sfârșit, au pornit din dreptul ferestrei niște aplauze puternice și un glas de om strigă: „Bravo! bravissimo! mio complimento!“

Eră Caselli, care intrase în grădină și se furișase în vârful degetelor până la fereastră.

Antonescu și doctorul Georgescu, care-l cunoșteau din vedere, îl poftiseră înăuntru.

N'avea cuvinte Italianul să-și exprime mirarea și mulțumirea pe care i le stârniă descoperirea în oraș a unei case unde se făcea muzică. Și, într'o limbă italiano-francezo-română, nu tăcuse timp de un ceas, vărsându-și tot necazul și tot disprețul împotriva orășenilor care au atât sentiment muzical, cât teaca sabiei lui, în care bătea cu pumnul în semn de demonstrare, și împotriva colonelului reghimentului: „una bruta, ve dico!“.

A! ce alte vremuri apucase el, când comandă reghimentul colonelul Opran.... Ga-

giști plăți bine, orchestră cu care organizează audiții muzicale la clubul militar, proiecte de cumpărare de instrumente perfecționate saxofoane și de-a înființa o muzică cum n'a existat încă în țară, când, „una bona mattina, crac!“ colonelul Opran mutat, și'n locul lui un om... un om care nu se gândea decât la economii, un om care congediază gagiștii, un om căruia nu-i trebuie muzică, ci fanfară care să știe acolo un cadril, un vals... „una bruta, ve dico!“

Dar atunci pentru ce se plătește de județ și de comună subvenție muzicii? Erau proști că i-o dădeau.

Și ridicându-și mâinile spre cer se miră „Cristo!“ cum de nu înțelegea lumea că într'un orașel mic ca ăsta, lipsit de teatru, lipsit de muzee, lipsit de cor în biserici, lipsit de toate, singurul mijloc de a scoate pe oameni din lăncezeala, din trivialitatea vieții de toate zilele—era înființarea unei muzici bune! Dar nu înțelegeau ei ce important rol are în educația unui om muzica și cum îl îmbunează? Iată, aici un exemplu: În ce casă ar fi îndrăznit el să intre așa fără să cunoască pe nimeni? Aici a intrat pentru că e o vorbă: unde se cântă, nu te sfii, intră că sunt oameni buni. „Meloterapia, signor dottore, nu așa?“ Dar cu cine să se înțeleagă? Și cu un ton de desăvârșită desnadejde: „A! Colonel Opran! da

quando a plecat zé souis oun homme perdou“....

De aceea n'avea cuvinte să-și exprime mirarea și mulțumirea, auzindu-i cântând așa de bine. Și el cânta cu violoncelul și, dacă voiau, puteau organiza trio frumoase... Adouazi își adusese instrumentul și d'atunci cel puțin de două ori pe săptămână venia regulat după masă.

Rizeștii îl primeau cu drag pentru mai multe cuvinte. Mai întâiu cânta perfect și sub conducerea lui făceau progrese vădite; apoi doctorul Georgescu zisese într'un rând că îndeletnicirile mumei din timpul sarcinei se moștenesc de copil și însfârșit atât Andrei cât și Antonescu și doctorul simțeau deslușit ce bine le făcea această cură de muzică, —cum îi lecuiă de oboseala și de supărarea muncii de peste zi.

Mai vârtos simția această binefacere Andrei, care se întorcea ades acasă istovit și cu inima plină de o silă pe care i-o făceau atât cele șase ceasuri de muncă neîntreruptă, cât și zilnicele lui neînțelegeri cu președintele tribunalului.

Eră âst președinte, Nicolae Zărnescu, o fire ciudată. Fiul unui negustor din Ploești, odinioară foarte bogat, în urmă scăpatat, ajunsese judecător de ședință în orașul său natal. Perspectiva marei averi, ce urmă să moștenească dela tatăl său, făcuse

pe un ministru de justiție de pe vremuri să-i dea în căsătorie o nepoată de vară din Ploești. Micșorimea zestrei ce aducea fata se compensă cu șansele de înaintare pe care le oferia înrudirea și nășia ministrului dreptății. Inlocuit curând după aceea, la schimbarea guvernului, încercase timp de un an, fără izbândă, să practice avocătura în Ploești. Atunci s'a întâmplat falimentul tatălui său, care a înghițit toată averea, din care n'a scăpat decât o moșioară de o sută de pogoane la Văleni, unde s'au retras și fostul negustor și fostul magistrat. Un an în urmă tatăl murise, iar Nicolae Zărnescu, urmând să fie înscris de formă în baroul de Prahova, își vede acum de mica lui gospodărie : livezi de pruni, fâneată și un pețec de vie. Pledând odată pe lună la judecătoria din Văleni și la un an odată un proces la tribunalul din Ploești, înconjurat de stima concetățenilor, în ochii cărora calitatea lui de fost magistrat și rudenia ministrului erau titluri însemnate, urmasese timp de opt ani o viață ticnită care-i priia de minune.

Și desăvârșită i-ar fi fost fericirea, cu preocupările sănătoase și neobositoare ale micii lor gospodării, în mijlocul naturii care-l cuceria neconținut, departe de frământările minții pentru care nu-și simțea nici o chemare, dacă dorul vieții de oraș, de care

se ofiliă nevestă-sa, nu ar fi pus în căsnicia lor sămânța unei neînțelegeri care crește și se întindea mereu ca o buruiană rea.

Opt ani dearându-l, cu prilejul Sfântului Gheorghe, cântarul negustorului mai de seamă din localitate arătase că sporul de sănătate al soțului era egal cu scăderea sănătății soției.

Revenirea atât de dorită la minister a unchiului a pus capăt răului lor traiu. Rugăciunile stăruitoare, lacrimile, îngenuncherile și amenințările ei cu sinuciderea pe de o parte; statornicia sentimentelor lui politice și chipul în care fusese înlocuit și care făcea dintr'însul un fel de victimă politică pe de alta—au fost cuvinte destul de puternice, pentruca unchiul să-l numească președinte în locul rămas vacant printr'o moarte sosită parcă întradins.

Bucuria soției, că plecă din satul în care-și îngropase cei mai frumoși ani ai tinereții, nu se putea măsura decât cu părerea de rău cu care se smulgea el din locul unde gustase dulceața odihnei și a considerațiunii ieftine. A! în primele vremi ce greu apăsă pe grumazul dezobișnuit al bietului om jugul slujbei și al vieții ceremonioase și complicate la care-l îndatoră situația lui de cel mai înalt magistrat al județului. Adio viața simplă și ticinată de

odinioară, care nu cerea nici o frământare de creier, nici o supraveghere de sine: adio plimbările în fânul plin de mirezme al livezilor dela Văleni și dulceața celor două ceasuri de somn după dejun în cerdacul cu perdele de iederă și de zorele,—adio libertatea!

Acum cu mâncarea în gură erà silit să dea fuga la tribunal și cu riscul unui atac de damblă la grosimea și la scurtimea gâtului său, trebuia să șază ceasuri întregi nemșcat, să asculte teorii de drept și împrurări de fapt care-l obosiau până la durere.

Ca un pom prea în vrâstă, smuls dintr'un loc și mutat într'altul, multă vreme a tânjit, buimăcit de mulțimea îndatoririlor ce-i impunea însemnata lui slujbă și îndurerat de schimbările firii sale, pe care le cerea îndeplinirea lor.

A! Nu erà ușor! Câtă prudență și cât meșteșug trebuia pentru a împacă atâtea interese care se băteau în cap.

Cu prilejul numirii sale, ministrul îi atrăsese luarea-aminte asupra marei puteri cu care-l investiă slujba lui, și-i spusese lămurit că e trimes acolo ca să echilibreze balanța justiției, care prin purtarea predecessorului său atârna prea greu în partea advocațiilor din partidul advers. Se cerea deci îndeplinirea acestei misiuni la care-l împin-

geau și credințele lui politice; dar pe de altă parte cazuri întâmplute chiar atunci, și care dovedeau șubrezenia garanției inamovibilității, cereau o tactică întortochiată, prin care să se pue la adăpost de vrăjmășia puternicilor de mâne.

Multă vreme inima lui de om simplu și cinstit în fond suferise din pricina complicației și pervertirii sufletești pe care i-o cerea noua lui situație; dar încet-încet, ajutat pe de-o parte de măgulirea pe care i-o procură considerațiunea aparentă a lumii și conștiința marei puteri cu care eră investit, pe de alta de prețiosul sprijin al soției sale, femee deșteaptă și plină de tact, păstrând totuși în fundul inimii o nespusă foame de odihnă și regretul vieții ticnite de odinioară, începea să se desmeticească, să se adapteze condițiunilor mediului în care intrase.

Dragostea soției sale îi fusese de mare ajutor și încet-încet îngrijirea dezmierdătoare de care-l înconjură și delicata stăruință cu care se căzneă să plivească din mișcărilor, din înfățișarea și din tot modul lui de a fi, părțile aspre, greoaie și lipsite de grație, pe care le adăogaseră cei opt ani de viață la țară,—au gonit din mintea lui hotărârea de a demisiona, care-l stăpânise multă vreme...

Toată lupta asta vrednică de compătimire dispăruse și acum, la sosirea lui în acest tribunal, Andrei Rizescu se găsea în fața unui om antipatic și la fizic și la apucături. Scurt, gras, lat în ceafă și în fălci, cu niște ochi mici, pierduți în grăsime, o frunte îngustă sub un păr des și aspru ca o perie, avea o atitudine protectoare și suficientă, căpătată din cei opt ani de raporturi cu oameni inferiori lui, care nu se potrivea cu vulgaritatea vorbirii lui presărată de „țară eminentemente agricolă, fiul operelor sale, cu o oră mai înainte”, — toate locurile comune și frazele făcute gata, învățate din gazeta partidului, care fusese atâta vreme la Valeni singura dar zilnică hrană intelectuală.

Neînțelegerea lui cu Andrei Rizescu se iscase de îndată.

Privirea indiscretă, pe care Andrei o aruncase dela început în jocul lui, cu privire la stratagemele la care recurgea pentru a-și împacă simpatiile politice cu dorința de a nu nemulțumi pe nimeni, era unul din cuvintele neînțelegerii. Oridecâteori era un proces însemnat, în care pledau față'n față cei doi șefi adversari ai politicii locale, se feriă și se sustrăgea dela judecare, fie sub pretextul unei subite migrene, fie sub altul; iar pe de altă parte în mod pieziș și as-

cuns căută să înrâurească hotărîrea colegilor care judecaseră procesul.

Cu supleantul și cu predecesorul lui Andrei lucrurile merseseră de minune. Amândoi prin asemenea acte de supunere găsiseră mijlocul de a-și căpăta indulgență pentru propriile lor greșeli : cel dintăiu având de iertat nopțile albe petrecute la cărți, sau la chefuri, care-l făceau să vie întotdeauna la slujbă târziu, cu ochii umflați de somn ; cel de-al doilea, desele întârzieri la București până luni seara.

Până atunci intră în ședință la un proces, două, și apoi se retrăgea, ocupat cu redactarea unor pretinse rapoarte la minister în cabinetul său, de unde plecă cel mai târziu la ceasurile patru.

Andrei înțelegea lucrurile cu totul altfel. De o exactitate în serviciu și de o scrupulozitate exemplară, pretinsese ca cincisprezece din cele patruzeci de zilnice procese să se ia de președinte.

Stratagema migrenei nu se mai putea prinde dela descoperirea într'unul din sertarele biuroului a unei grămezi de capsule de antiperină neîntrebuințate, pe care aproful le cumpăraseră dela spițarie, de atâtea ori trimis în grabă de cum sosiă la tribunal.

Ba ceva mai mult. Andrei ceruse împărțirea vacanției din urmă și președintele fu-

sese silit să-și ciuntească fericirea viligiaturii dela Văleni, întorcându-se în oraș dela 10 August. Și ce eră mai supărător, e că de spiritul de independență al noului venit se molipsiau acum și ceilalți colegi de magistratură. Judecătorul de instrucție, până atunci gata să intre în ședință la orice chemare, începea să refuze acum, zicând că-i copleșit de treburi. Insfârșit rezerva și seriozitatea lui Rizescu, vădit intenționata lui abținere dela discuțiile în care se vâra el, li cărărea de compătimitor dispreț ce i se păruse că vede uneori în privirea lui Andrei, când el se încumetă să vorbească despre lucruri pe care nu le știa, stăpânirea ce-și impuneau și unul și celalt pentru a păstra aparențele unei desăvârșite armonii,—toate aste pricini adunate la un loc aduseseră în camera de chibzuire a tribunalului o pâclă apăsătoare, înneacătoare, ca în preajma unei vijelii. Durerea oboselei ceasurilor de lucru, petrecute într'o astfel de atmosferă, avea de vindecat Andrei cu muzica. Dela primele acorduri toată mâhnirea pieriă ca prin farmec.

De aceea acum cel puțin de două ori pe săptămână trecătorii auziau seara valuri de armonie ieșind pe ferestrele casei din strada Speranței și din când în când glasul lui Caselli:

„No, no, no, da capo, più moderato, molto più moderato“.

La pian e Elena, în dreapta Andrei cu vioara, în stânga Caselli cu violoncelul. La o meșcioară alături joacă șah doctorul Georgescu și Antonescu. Pe cât de liniștit e cel dintăiu care-și mânâncă tacticos vârful favoritei stângi, făurindu-și greoiu planurile, pe atâta de nerăbdător e cel de-al doilea, care —calculând cu repezeciune mișcările—e silit să aștepte prea mult.

De aceea se sâcâie pe scaun, își scoate și vără ceasornicul, vântură dintr'o mână într'alta pionii mâncați, ori își scarpină cu furie chelia.

În antreu, în fața unei mese pline de jurnale de modă și de cataloage dela *Louvre*, stă „Mama-Tilda“ și soția doctorului, adâncite în căutări de lucruri noi pentru rufăria copilului ce se așteaptă în curând...

Când aflate dela grefier, avocatul Berlescu, deputat și primar, că președintele lipsiă, chemat cu telegramă la București, încercase toate mijloacele ca să amâie procesul, dar îi fusese cu neputință. Protivnicul său, Vineanu, s'ar fi învoit bucuros la amânare, dacă nu i-ar fi fost de față clien-

tul, care se împotrivise în ruptul capului. Și așa procesul se înfățișase. După sfârșirea desbaterilor, tribunalul, prezidat de Andrei Rizescu, se rostise, fără a se ridica de pe scaun, respingând acțiunea ca prescrisă. La auzirea hotărîrii Berlescu, roș-vânăt la față, adunându-și hârtiile și ghiozdanul, plecase fără o vorbă acasă și de acolo la gară.

Furia cu care trăsese perdeaua și încercă să încue ușa compartimentului eră firească. Vrea să rămâie singur să-și mistuiască ne-cazul și planurile. Pierdeà cel puțin douăsprezece mii de lei, sumă cu care, la situația cam încurcată în care se găsià de vre-o cîtvă vreme, ar fi putut astupà multe găuri. Nu pretindeà că i se făcuse nedreptate. Încă dela pornirea procesului simțise puterea incidentului de tardivitate ce i se puteà ridica. Chiar învoiala scrisă pe care o iscălise clientul, de a împărți câștigul pe din două, dovedià nesiguranța pricinii. Lipsiau 300* de pogoane din cele „ca două mii“ arătate în actul de vânzare, ceea ce—socotit după prețul total—făceà 60.000 de lei, și se sculà acum cumpărătorul să ceară micșorarea prețului peste doi ani dela vânzare, când legea spuneà lămurit că așa proces va să fie pornit până într'un an ;—iar scrisoarea prin care se încercase să dovedească recunoașterea dreptului său din partea protivnicului,

își da bine seamă că cuprindeă dimpotrivă cea mai hotărîită tăgăduire. Nădăjduise însă că cu sprijinul protivnicului său va putea să cadă la pace. Cu câteva zile înainte de proces, întorcându-se amândoi dela București, vorbiseră împreună. Nu încăpea codire între aști doi oameni, șefi politici din județ, în aparență adversari înverșunați, în realitate cei mai buni prieteni; — nu pentru întâia oară combinau ei o așa afacere. De câteori însă aveau de pus la cale astfel de treburi, o rămășiță de pudoare îi făcea să simtă nevoia de a-și împrumuta parcă o altă personalitate. Intotdeauna începeau cu glume, schimbându-și glasul, imitând la vorbă pe bătrânul conu Liță Pitărescu, un tip caraghios din localitate, a căruia amintire îi înveseliă întotdeauna.

— Cât îți plătește ție Costăchescu în proțes, Mateias neică? întrebă Berlescu pe Vineanu, mângâindu-l pe gușe și vorbind peltic.

Dela primele vorbe Vineanu pufnise de răs.

— O mie de lei.

— Îți dă nen-tu trei, Mateias neică. Să fațem cum e bine, Mateias neică.

— Nu se poate. Nu știi cine e Costăchescu?

— Il stiu, Mateias neică. E un ursuz si un țufut, dar si tu esti mare smecher, Mateias neică.

Vineanu râdea cu hohote. Atunci Berlescu schimbând tonul:

— Nu, ascultă, să lăsăm gluma... și la rândul meu... Iți aduci aminte cu moșnenii Stănești... Fă-l să înțeleagă că depinde de suverana apreciere a tribunalului și că s'ar putea și să piarză.

— Vezi că nu depinde.

— Fugi mă d'acolo. Nu e părerea ta că nu e proces oricât de nedrept, care să nu se poată câștiga cu abilitate? Nu sunt vorbele tale: „mare e puterea judecătorului când vrea“? Am cerut șaiszeci de mii de lei, să ne dea treizeci... douăzeci și cinci...

Și reluând vorba peltică a lui conu Liță Pitărescu:

— Si are neica trei mii de lei pentru Mateiasu lui.

— Să încerc, răspusesese Vineanu. In orice caz tu fă tot posibilul să câștigi procesul la tribunal și atunci mult mai lesne îl putem silii la pace.

Peste câteva zile îi dase răspunsul: cu neputință; Costăchescu nu vrea să audă de pace, de-ar ști de bine că ar cheltui încă odată prețul moșiei. Atunci vorbise cu președintele, care-i făgăduise că va face tot ce-i

va fi prin putință. Nenorocul lui să fie chemat la București chiar în ziua procesului. Și acum, cercările de amânare zădărnice, — zădărnicită și ultima nădejde a demersurilor în zilele în care tribunalul ar fi deliberat. Auzi! să-i respingă acțiunea fără a se ridica de pe scaun! Să nu-i facă nici măcar cinstea unei deliberări... Cel puțin douăsprezece mii de lei!...

Indignarea și necazul care-l rodeau se puteau ghici din glasul cu care răcniă acum conductorului:

— Permănent! Ți l-am arătat de douăsprezece mii de ori până acum!...

Nici măcar cinstea unei deliberări! Și nu pentru întâia oară i-o făcea „țârcovnicul!“ De mai multe ori, acolo, în sala plină de lume, care-i ascultase pledoaria și așteptă nerăbdătoare rezultatul, îl „răsese“ fără a se rîdica de pe scaun. A! dar de rîndul ăsta nu mai mergea așa... De vre-o câteva ori președintele îi vorbise cu nemulțumire de atitudinea lui Rizescu, dându-i să înțeleagă că l-ar mulțumi mutarea lui. Avea deci ca s'o facă un împătrit câștig: îndatorarea președintelui, sporirea în ochii tuturor a dovezilor atotputerniciei sale în județ, înlăturarea unui judecător a căruia purtare îi cam știrbiă influența și însfârșit mulțumirea sufletească de a se răzbună de

pierderea unui câștig care-i erà atât de trebuincios...

A fost cu desăvârșire de prisos să vorbească ministrului răsplat cum se hotărîse în ajun. Rugăciunea ce i-a adresat adouazi venià nu se puteà mai bine. În ajun trecuse pe acolo președintele, care, întreat despre colegi, răsputnese cu privire la Andrei : „m... da... băiat bun... cam prezumțios... cam încãpăținat... cam prea dese divergențe, care pierd vremea tribunalului...” Și nu erà un ceas de când plecase dela minister vicepreședintele Camerei care cereà cu stãruință, pentru a zecea oarã, un loc într'un tribunal aproape de București, pentru un partizan credincios, un băiat bun, talentat, autorul revistei hazlii, care biciuise regimul trecut—și care acum își mîncà amarul la judecãtoria din Urziceni...

„Zbârnn !“ sunase clopoțelul. Câtevã vorbe trecuserã dela Ministru la Secretar, dela Secretar la șeful de biuro, pãnã la copistul care scrisese ordinul ale cãruia litere jucau acum înaintea ochilor lui Andrei Rizescu cu o iuțealã amețitoare.

Intãiu nu pricepeã. Intorceã hãrtia în toate felurile ca un lucru fãrã însemnãtate. Numai când i se ivi înaintea ochilor imaginea Elenei,—așã cum o lãsase acasã, în brațele Matildei și ale doctorului, palidã ca

ceara de accesele de friguri prin care trecuse după naștere, și din primejdia cărora scăpase ca prin minune,—își dete seama de grozăvia lucrului.

I se părea că cuvintele erau scrise cu litere de foc și că furtuna care vâjâia în fereastra camerei de chibzuire aruncă peste unele din ele pete de întuneric, stângându-le: „Am onoare... în urma propunerii... Sa Regele a binevoit a vă transfera.... 1 Noemvrie... de judecător al ocolului Urziceni... Paul Albescu care trece în locul ocupat de domnia-voastră“. De zece ori s'a uitat la plic și la adresa din dosul ordinului cu speranța că poate s'a înșelat; dar nu,—eră deslușit,—nu mai încăpea nici o îndoială....

Totdeauna avusese el credința asta, că după o bucurie mare trebuie să urmeze o supărare;—socotise însă că cu frământările chinuitoare, prin care-l făcuse să treacă în zilele din urmă teama pierderii Elenei, plătise bucuria îmbătătoare pe care i-o adusesese nașterea băețeiului. Și acum această veste de mutare, în starea în care se găsea, îl lăsa ca trăsniț.

Ce să răspundă președintelui, care se închină ca de-o minune, ori procurorului și supleantului, care-l întrebau dacă se duce la Urziceni? Luându-și pălăria și paltonul,

a plecat într'un suflet la gimnaziu. Eră numai Antonescu acasă, „Mama-Tilda“ eră la Elena. La aflarea vestei Antonescu sări ca ars ; apoi, înțelegând că nu eră vreme de pierdut cu o indignare nefolositoare, se socoti cu Andrei că urmă să plece de îndată la București, pentru a arăta ministrului starea în care se găsiă și pentru a încercă să-l facă să revie asupra acestei mutări.

— A ! Îmi spuneai odată că Dumitrescu, senatorul, îți arăta o deosebită dragoste. Du-te la el, vezi, poate merge și el cu tine la Ministru. Stai, să trimit după o birjă.

Asta eră o idee bună. Senatorul Dumitrescu în adevăr îi arătase într'o vreme mare dragoste. Cum locuința lui Andrei, pe când eră necăsătorit, eră peste drum de casele sale, adeseori seăra, pe la douăsprezece noaptea, întorcându-se din oraș, îl văzuse citind, ori scriind la masă, sau cântând din vioară ; și comparațiunea dintre viața așezată a lui Andrei cu viața de petreceri a colegilor lui de tribunal neînsurați, făcuse să-i licărească în minte puțința unei căsătorii pentru una din cele cinci fete ale cumnatului său. De aceea, de câteori îl întâlniă pe-atunci, aveă pentru dânsul un zimbet binevoitor și-l mângâiă cu dragoste, zicându-i „mânzule“...

Se sculă tocmai dela masă la sosirea lui

Andrei. Dela întâia aruncătură de ochi pe cartea de vizită, pe care i-o dase servitoarea, înțelese de ce erà să-i vorbească. Se întorsese din București cu Berlescu și știa de mutare.

La auzul rugăciunii lui Andrei de a-l însoți la București și mai ales la descrierea stării în care se găsià : casă închiriată, soția mamă numai de cinci zile, bolnavă, în primejdie de moarte... și toate astea spuse cu o voce tremurătoare de emoțiune, inima i se muià, avù pentru Rizescu o mângâiere plină de duiosie :

— Mânzul neichi !

Dar îndată, înțelegând nemulțumirea pe care ar fi pricinuit-o lui Berlescu intervenirea lui de altminteri nefolositoare pe lângă Ministru și scuturându-se ca de-o slăbiciune periculoasă :

— Îmi pare rău, domnule Rizescu, dar nu pot. Peste puțină.

Cu durerea în suflet, Andrei se întoarse la gimnaziu. Îi trebuia ajutorul lui Antonescu, ca să nu se tradeze față de Elena și pentru a explicà nevoia plecării sale de îndată.

Când ajunseră acasă, Elena se simția mai bine. Sub plapăma de mătasă albăstră, cu chipul palid ca de ceară și cu părul ei negru, în care vița de păr alb din frunte

părea un buchet de iasomie, era neînchipuit de frumoasă...

De cum intrară, Antonescu începui :

— Ei bine, dar sunt nebuni ! Pe supleant nu putea să-l trimeată ? Așa e, bine zici, lipsește ; dar pe judecătorul de instrucție ?

— E bolnav.

— Ce e ? întrebă Elena.

— Uite ce e. Andrei e nevoit să plece chiar azi la 5 cu trenul, să ia consimțământul unuia care-și face testamentul. Supleantul lipsește, judecătorul de instrucție e bolnav și e cazul urgent.

Apoi, pe când Andrei, luând mâna Elenei, îi spune că se întoarce adouazi și să n'aibă grijă că „Mama-Tilda” va veni să dormă la dânsa,—Antonescu luă pe Matilda afară și-i spuse despre ce era vorba. La auzul vestei, Matilda își înăbuși un țipăt în batistă.

— Ascultă, Tildo dragă, acum nu e vorba de bocete, Andrei pleacă la București. E cu neputință ca ministrul, aflând situația în care se găsește, să nu revie. E vorba să supraveghezi ca nu cumva vestea să ajungă la Elena.

Se întoarseră în casă.

— E ! acum, Andrei, măcar că ceasurile nu sunt decât 3 și trenul pleacă la cinci, ia-ți rămas bun, ia-ți ce-ți trebuie și vino cu

mine la gimnaziu. Vreau să-mi ajuți la redactarea unor rapoarte.

Când ajunseră din nou la gimnaziu, Antonescu scrisese o lungă scrisoare lui Zătreanu, deputat din Vlașca, un bun prieten al său, care avea mare trecere la minister...

Toate au fost de prisos, Zătreanu era greu bolnav. Nu putea să iasă din casă; iar când adouazi, după o așteptare de două ceasuri în anticamera plină de postulanți, Andrei pătrunse la ministru, gândul acestuia numai la păsurile lui nu era. Pe ușa opusă ieșise nevastă-să, care-i adusese vestea că trei dintre persoanele poftite la prânzul diplomatic ce da în acea seară se scuzau că nu pot veni;—și trebuia acum o nouă bătae de cap de mai bine de un ceas pentru potrivirea locurilor fiecăruia din comeseși.

Dupăce a ascultat, moțând din cap și scoțind din când în când ceasornicul din buzunar, descrierea dureroasei situații în care se găsea Rizescu; dupăce a ascultat surprinderea lui de a se vedea (după aproape opt ani de magistratură, în care nu dase prilej de cea mai mică plângere împotriva-i) retrogradat... „căci egalitatea în grad a judecătorului de pace cu judecătorul de ședință nu înseamnă nimic, Domnule Ministru; și trecerea din capitala unui

judet, din tribunal la o judecătorie de plasă, e o adevărată retrogradare“... ministrul se sculase de pe scaun, pentru a-i da si înțeleagă că n'avea vreme de pierdut și-i răspunsese că singurul lucru ce-i putea face, era acordarea unui concediu de zece zile, în care să se mute.

Ca la loviturile fizice care tocmai mai târziu dor, acum la întoarcerea sa spre casă Andrei își da seamă nu numai de grozăvia situației în care-l puneă această mutare, dar și de cât de singur și de lipsit de sprijin era pe lume.

De câteva ori proprietarul căsuței în care locuia îl întrebuse ce protector are și ce persoană cu trecere se interesă de soarta lui, și la răspunsul lui că n'are pe nimeni, „nenea Mache“ arătase o mirare, al căreia rost acum îl pricepea. Și acum mai pricepea că toată situația, la care ajunsese, nu se datoră atât meritelor și buneii sale purtări, cât unor sprijine de care acum era lipsit. Până la sfârșirea studiilor și pentru căpătarea întâiului loc în magistratură avusese sprijinul boerului Mărescu; dela rupearea legăturilor cu acesta, avusese sprijinul anonim al persoanelor influente din orașele prin care trecuse și care-l priviau cu dragoste în vederea căsătoriei vreunei fete din neam. Acum își da seama, pentruce oa-

meni, care până atunci erau plini de bunătațe către dânsul, îi ziceau: „Andreiaș“, îndată după căsătorie îi ziceau cu răceală și cu ceremonie: „domnule Rizescu“....

Și acum ce eră de făcut? ce eră de făcut!? Iarnă.... afară ningeă cu viscol. Să-și lase nevasta și copilul și să plece la Urziceni? Dar se puteă? A! toate le pusese la socoteală în planurile de viitor ce adesea își făuriă cu Elena: economiile de făcut deocamdată în așteptarea înaintării ce nu puteă să întârzie prea mult, căci aveă să se pue pe muncă, să scrie articole interesante, care aveau să-i facă un nume în lumea judecătorească; și atunci când o ajunge președinte și cine știe? poate consilier la o curte într'un oraș mare, unde copilul ar fi putut.... a! numai puțința unei reînțoarceri înapoi nu le trăsnișe prin minte...

După cinci zile de frământări, și-a înaintat demisia....

De părerea asta fuseseră Doctorul Georgescu, Antonescu, Amedeu Niculescu, un avocat tânăr din baroul local, băiat bun, prieten al lui Andrei, care-l asigură că-și va câștiga leafă cu advocătura, și Caselli. Bietul italian! Cum amenință cu pumnul înspre București unde eră ministrul: „a! bruta!“ și cum se rugă de Andrei să nu ple-

ce, să rămâie : „zé sérais oun homme perdou“.

Numai „nenea Mache“ fusese contra acestei hotărîri. De cîtevâ ori se amestecase în chibzuelile lor.

Nu erà bine să-și dea demisia din magistratură. Mai bine să se ducă acolo, să aștepte vremuri mai bune, să scrie articole de drept și mai ales, mai ales, să-și caute un protector puternic...

— Ascultă-mă pe mine, eu sunt om bătrân și am îmbătrânit în lumea asta a tribunalului. Dumnetà nu faci de avocat ! Avocatul, mai ales într'un oraș d'astea mici, va să fie șmecher, șiret, și la dumnetà șiretenia ca la mine în palmă. Nu te văz eu ? dumitale îți place altele : cititul, vioara : habar n'ai de lume și de chichițele ei... Afară numai dacă nu vrei să mori de foame.

-- Ei bine, dar ăialalți cum trăesc ?

— Care ăialalți ? Păi ți-i număr pe dește. Sunt vre-o cinci care câștigă parale mai bune și mai mult cu afacerile decât cu advocătura ; dar ca ăștia n'o să ajungi nici odată, pentrucă n'ai nici situația lor politică, nici firea lor, nici nu începi în condițiile în care au început-o ei. E ! când a început advocătura Vineanu și Berlescu, nu erau aici în oraș decât doi advocați și ăia

practicanți, fără titlu. Azi sunt treizeci; vii și dumnetă al treizeci și unulea... Afară de Vineanu și de Berlescu mai e Beneș, Urziceanu și Amedeu, care câștigă ceva; ălalalți abiă dacă își câștigă pâinea de toate zilele; și bagă de seamă, nu e unul din ăștia care să n'aibă ca dumnetă nici o altă stare, nici legături de rudenie în oraș și în județ. Și să mai știi dela mine: clientul nu vine la avocatul cinstit care știe carte și care vorbește frumos; se duce la ăl care știe că are trecere. Uite-te dumnetă la Berlescu. Să zici că e vre-un om învățat? Nu e. Cum vorbește, l-ai auzit: la fiecare zece vorbe „ăă...ăă...“ dar năpădesc clienții la el că e tare și mare.

Antonescu îl întrerupse într'un rând:

— Ia lasă, nene Mache, că prea vezi toate alea negre. D'aia îți zice lumea „inimă rea“.

— Așă? prea bine.

Își săltase tartanul pe umeri și plecase, dar numaidecât se întorsese ca să adauge cu un glas plin de duioșie:

— Numai Dumnezeu știe cât mă mănnește pe mine gândul plecării dumneavoastră. De când sunt, n'am avut chiriași mai de ispravă. Îmi plățiți șapte sute de lei pe an și pe deasupra muzică, alinare; dar nu

faci de avocat, nu; ar fi păcat de firea și de inima dumitale.

* * *

Au trecut mai bine de cinci ani dela înscrierea lui Rizescu în barou.

În vremea asta copilul a crescut și e, — nu numai pentru ochii lui de părinte, dar pentru toți câți îi cunosc, — cel mai drăguț copil ce s'a văzut vreodată: frumos ca un înger, având chipul Elenei, cu părul creț, numai inele castanii, o frunte bombată sub care sclipesc doi ochi mari negri, cu gene lungi, cu albul vioriu; și e așa de înțelept, așa de cuminte. Avea dreptate doctorul Georgescu, când zicea că îndeletnicirile mamei din timpul sarcinei se moștenesc de copil. Abia la toamnă o să împlinească șase ani și cântă la pian cu mânuțele lui — să te închini ca de o minune, nu altceva. Cântă și la patru mâni cu Elena și cu drept cuvânt când îl vede Caselli strigă: „Un segundo Mozart, ve lo dico io!”

Tot părintele își iubește copilul, dar puțin așa ca Andrei. Da, Radu al lui, al cărui nume îl pronunță cu evlavie, e pentru el toată fericirea, toată mângâierea, „toată nădejdea lui de mai bine”, și ce adâncă în-

râurire a avut asupra întregului său suflet copilul ăsta...

Acolo, împrejurul patului lui, împrejurul rugăciunii lui din fiecare seară: „Doamne sfinte și 'ndurate, varsă-ți marea bunătate peste noi cei umiliți“, zisă cu mânuțele împreunate și cu ochișorii rădicați înspre i-coane—acolo și-a regăsit Andrei toată mângâietoarea credință pierdută într'o vreme. Și acum cu adâncă convingere spune lui Antonescu și doctorului:

— Crez, da, crez într'o conștiință a întregii lumii. Când vezi armonia și echilibrul ăsta admirabil din tot universul, ce te poate îndreptăți să-i tăgăduiești o conștiință? Ce e în creerul nostru? Azot, cărbune, fosfor, mai știi eu? și elementele astea ajung ca să producă conștiința noastră de existență căreia nu ne îndoim. Dar de azot, de cărbune, de fosfor și de toate celelalte elemente din care se compune creerul nostru e plin universul și cine poate afirma cu siguranță că combinarea lor numai sub formă de creer omenesc poate produce o conștiință? Chiar în organismul nostru sunt parcă mai multe conștiințe. Dumnetă spunei, nene doctore, că dacă-ți intră o țeapă într'un deget și o lași, se formează acolo puroiu, care roade pielea, o subțiează, o crapă și iese scoțind cu el și țeapa,—că dacă e prea

adânc intrată și n'o poate goni, se formează un șanț, care încearcă să despartă restul corpului de partea rea; parcă ar fi acolo o minte și o putere care lucrează cu scop—și când mintea și puterea de-acolo nu-și pot ajunge scopul, atunci intervine mintea și puterea organismului întreg și taie cu cuțitul răul. Tot așa și în lumea asta, avem fiecare mintea și puterea noastră și, dacă nu le întrebuițăm într'un anumit scop, crez, da, crez cu toată tăria că intervine o minte și o putere mai mare...

Nu e mâhnire pe care să n'o gonească din sufletul lui Andrei o rază din ochii frumoși și senini ai copilului și simte că parcă i se topește inima dintr'însul când îl aude zicându-i cu duioșie: „Tăticule, dacă ești supărat și te doare capul, să-ți cânt eu ceva, ca să-ți treacă“.

În copilul lui o să trăească el viața curată și fericită pe care n'o poate trăi în el însuși...

Antonescu știa ce o să ajungă copilul ăsta: naturalist; îl vedeă el după apucături; și e drept că aveă un spirit de observație nemaipomenit. Când nu eră în casă, eră după nenea Mache la găini ori la flori, pe care nu se mai sătura admirându-le, întrebând pe bătrân și întrebându-l iar de fiecare lucru, să nu-i rămâie nimic neexplicat. Ceasuri întregi sta cu ochii ațintiți la cui-

bul de sub streșină, urmărind rândunica cum pleacă și cum se întoarce.

Intr'o seară, în amurg, Antonescu îl găsisse privind cu mare luare-aminte spre turnul bisericii de alături.

— Ghici, nene Alexandre, ce fac ciorile alea de pe crucea bisericii ?

— Știu eu ? Stau.

— Dar de ce stă ?

— Ca să se odihnească.

— Nu, stă la pândă ?

— Da, stă la pândă după cărăbuși. Uite-o ! Uite-o !

În adevăr o cioară se rădicase și urmăriă un cărăbuș pe care l-a prins chiar deasupra lor.

Cea mai mare fericire a copilului eră să-l ducă Antonescu la gimnaziu în laborator, ori să-i spue într'o zi la ce slujesc păsările, într'alta la ce slujesc florile ; și-ți veniă să-l mânânci în sărutări de seriozitatea cu care apoi povestiă lui Andrei cele învățate dela unchi-său : „Tăticule, mi-a spus nenea Alexandru azi ceva, care n'aș fi crezut niciodată ! Mi-a spus că furnicile“...

Cu un copil atât de drăgălaș, cu o nevastă frumoasă, bună și cuminte, ce viață fericită ar fi putut trăi Rizescu, dacă—în anii trecuți dela înscrierea lui în barou—fiecare zi n'ar fi venit cu învățământul ei, pentru a-i plivi câte o iluzie și pentru a-i

dovedi temeinicia prezicerilor lui Mache Petrescu, că nu face de avocat.

Din cele văzute de el însuși, din cele povestite de nenea Mache și din criticile reciproce ale confrăților a făcut cunoștința de săvârșită a tovarășilor săi de advocatură și a tainelor acestui meșteșug.

Azi nu-i mai rămâne nici o nedumerire.

Acum știe că lumea advocaților e împărțită în două tabere aproape egale, organizate militarește, având în cap una pe Vineanu, cealaltă pe Berlescu, „marii electori“, rând pe rând, satrapi atotputernici în județ, dupăcum e la putere partidul unuia sau al celuilalt,—amândoi încărcăți de procese. Imprejurul lor sunt grupați actualul și viitorul senator, actualul și viitorul prefect, actualul și viitorul avocat al statului, actualul și viitorul ajutor de primar; iar mai jos de cei cu grade vin soldații simpli, advocații care abia își câștigă pâinea zilnică, făcând parte dintr'o tabără sau dintr'alta, după cum îi povățuesc interesele prezentului sau năzuințele viitorului. Măsura, după care înăuntru celor două tabere sunt cunoscute gradele, e capitalul politic pe care-l reprezintă fie în virtutea abilității, fie în virtutea rudeniei, cu un număr însemnat de voturi.

Pe șefi îi cunoaște acuma bine. Sunt unele deosebiri între amândoi.

Vineanu e un om simpatic, diplomat, înșinuant, foarte muncitor, adânc cunoscător nu numai al codului, dar al tuturor regulilor „de tactică și de strategie“, cum zice adesea, amorezat de meseria de avocat, așa de amorezat, încât încurcăturile, în care a băgat pe mulți de dragostea artei, i-ar fi zdruncinat clientela, dacă n'ar fi avut — pentruca să și-o poată păstră — pe deoparte sprijinul situației politice, pe de alta o putere de robire pe care o avea în ochi, în vorbă și în înfățișarea de patriarh pe care i-o da barba lui lungă și albă.

Pe cât de explicabilă părea lui Andrei ajungerea la situația de șef a lui Vineanu, pe atât îi părea de neînțeleasă șefia lui Berlescu.

Îi povestise nenea Mache că eră furnizorul de procese grase în timp de opoziție al lui Stavrescu, care niciodată nu lipsia din minister, când venia la putere partidul din care făcea parte Berlescu, și că grație creditului deschis de Stavrescu a ajuns aici, — totuși nu-i intră în cap cum un întreg județ putea primi șefia unui om ignorant, ne-talentat, batjocoritor, cinic, fără altă însușire decât o șiretenie fără margini, care se citia cât de colo în iuțea mișcărilor, în fi-

gura spânatică, cu bărbia ascuțită, cu buze subțiri, cu ochii ascunși după niște ochelari negri, care îi dau o înfățișare desăvârșită de scamator.

Curând a trebuit să se încredințeze că, afără de doi-trei tineri naivi, șefi, cadre și soldați,—toți aveau în comun lipsa de orice altă cultură decât a codului, de orice altă preocupare decât a afacerilor și a politicii militante, de orice altă aspirațiune, de orice alt ideal decât al câștigului și al parvenirii.

Cum n'are decât foarte rare procese, are vreme să cugete la cele ce vede și aude, —și cu propria experiență, pe care a făcut-o în fiecare zi și cu ajutorul lui nenea Mache, își dă acum seamă de tot mecanismul mașinii care împarte dreptatea.

Acum pricepe. E limpede.

Zece la sută din dreptatea pe care are s'o împartă un judecător, e îngrădită de articole de lege și acelea încă tălmăcite în zeci de feluri, —restul e lăsat la „suverana lui apreciere“.

Aici cere dreptatea un om dibaciu, priceput, meșter, care are sub mâna lui toată ocârmuirea județului, care n'are decât să întindă mâna să sune la telefon, ca să dea porunci tuturor primarilor și notarilor;—dincolo judecă un om, care n'are nici ex-

periența, nici timpul, nici puțința de a pricepe dedesubturile pricinii, dar care cunoaște atotputernicia celui care-i cere dreptatea.

Zilnic vede acelaș tablou: De-oparte Vineanu, ori Berlescu, ori Beneș, câteodată doi: la spatele lor clientul de care se mai interesează și primarul sau preotul, care stă pe banca din fundul sălii, —de partea cealaltă un avocat neînsemnat, atâta avocat a putut plăti nenorocitul trențáros, care așteaptă cu privire aiurită dreptatea dela boerii care judecă cu crucea pe masă. Și procesul se pledează: cu atât meșteșug din partea împilătorului, atât de slab din partea celui împilat, încât nimeni nu se îndoește de dreptatea hotărîrii, decât cel care a câștigat-o.

De câteva ori refuzase procese, care i se păruseră cu neputință de câștigat, procese în care însăși partea mărturisise înaintea judecătorului de ocol dreptatea protivnicului —și apoi asistase la câștigarea procesului înaintea tribunalului. Da, mărturisirea eră anulată pentru un vițiu de formă; Vineanu asigură pe judecători că „suverana lor apreciere scapă de sub controlul casației“. Și iacă așa, împlicinatul trece pe lângă dânsul râzând: „Ziceai că n'o să câștig, domnule Rizescu“ — și se gândia că ăst îm-

pricinat are să spue întâmplarea în sat la dânsul;—iar ca să pue vârf zdruncinării credințelor lui, cincisprezece advocați care erau de față întâmpinau cu hohote de râs cinica zeflemea a lui Berlescu: „Procese drepte poate să câștige orice dobitoc. Meritul e să câștigi procese nedrepte. Aud?“...

Avea dreptate nenea Mache: nu, nu făcea de avocat! Pânea cea de toate zilele pe care abia o câștigă îl costă prea multă frământare și prea multă silă de el însuși și de toate. Pe lângă pricinile din afară care-i produc desgustul astei meserii sunt și pricini dinăuntru. Moștenise dela tată-său o inimă bună, iubitoare de frumos și de adevăr. Ajutorul bănesc al boerului Mărescu, scutindu-l de nevoia de a munci spre a-și câștiga existența, îi dase puțința de a-și cultivă talentul la vioară și de a-și împodobi mintea cu cunoștinți frumoase, dar îl împiedecase de a cunoaște realitatea vieții;—și acum era silit să muncească pentru câștigarea ei într'o lume în care însușirile lui sufletești nu erau de nici un folos, monede fără curs în piață.

Ce caută el într'o meserie în care însușirea de căpetenie era șiretenia?

Ce n'ar da să poată reîncepe învățătura altei meserii! A! dacă ar fi putut bănuî,— în vremea când, după îndemnul stăruitor

al Mărescului, se hotărîse să învețe dreptul, - amărăciunea sufletească și desgustul de care se simțea acum înecat, ar fi primit mai bucuros s'o curme cu învățătura și să urmeze cu meseria simplă, dar curată și cinstită, a dascălului Rizea în strana bisericii din Pitești...

Adeseaori vorbiă cu ai lui :

— Mă mir că nu pricepi, dumnetă un om așa de inteligent. Dar nu e meserie, care să-ți producă frământări sufletești și care să te silească la scamatorii cu propria ta conștiință, ca asta. Nu e meserie care să-ți producă atâtea indignări. S'o comparăm cu meseria dumitale de doctor. Ai în fața dumitale un bolnav. Dacă i-ai ghicit boala, dacă ai fost chemat la timp, dacă organismul bolnavului nu e cu desăvârșire prăpădit și dacă îi dai doctoria prescrisă de știință, se produc în organismul lui reacții, operații himice cârmuite de legi statornice și bolnavul se vindecă. Așa e ?

— Așa, răspundeă doctorul Georgescu.

— E ! La meseria noastră nu e așa. Vine un om la mine cu o pricină. Are dreptate, dreptate evidentă și absolută. Îi studiez procesul, adun jurisprudență, doctrină, i-l pledez cât se poate de bine. Ar trebui să câștig ;—și cu toate astea îl pierz ; pentru ce ? pentru că aici hotărîrea judecătorului

nu se produce ca în cazul dumitale după o lege fizică, statornică, ci depinde de voința lui liberă, pe care, că s'o cuceresc, nu e destul să am dreptate și să i-o fac evidentă ; mai îmi trebuie și altceva, pe care nu-l am și-l are protivnicul meu, care-mi tăgăduiește dreptatea.

— Bine, silește-te și câștigă acest *altceva*, zicea Antonescu.

— Cum ?

— Adaptându-te la mediu, ți-am mai spus-o.

— Îmi pare rău de dumnetă, nene Alexandre !... Aduceți-vă aminte cu afacerea lui Manolescu. Știți câtă dreptate avea. Am studiat și am pledat procesul cât nu se putea mai bine. L-am pierdut ! Și știți pentru ce. V'am spus cum am întâlnit pe Berlescu ducându-se în sus cu o trăsură în ziua pronunțării hotărîrii ; v'am spus cum am întreat pe birjar unde-l dusesse și cum mi-a răspuns că-l dusesse la judecătorul de ședință...

Se poate ceva mai revoltător ? Se poate altceva care să te ducă cu indignarea până la granițele nebuniei ? Și bagă de seamă, clientul ăla nu mai vine la mine cât o fi, și pățania lui pe care o s'o istorisească tuturor face ca nici alții să nu-mi vie. Și are dreptate bietul om. El n'a venit la mine

ca să-mi asculte pledoaria, el a venit ca să-i câștig pricina și i-am pierdut-o!

— Ma il a raison il povero ragazzo, zicea Caselli.

— Negreșit că am dreptate. Caut în zadar ceva analog care s'ar putea întâmpla în meseria unui doctor. A! uite: Inchipuște-ți pe un prieten, pe un frate, care-ți e drag ca ochii și pe care-l cauți de o rană primejdioasă. Îl îngrijești, îl speli, îl pansezi și merge spre bine. Deodată vezi că rana se agravează. Tai, raclezi, cauterizezi, iei cele mai riguroase măsuri de antisepsie... zadarnic! Li e rău, mâne mai rău, poi-mâne și mai rău. Te silești, te zbați, te frământați și simți că-l pierzi, fără ca să poți pricepe pricina răului și... deodată descoperi că îngrijitorul bolnavului, când pleci dumnetă de lângă el după ce i-ai spălat rana, i-o infectează înadins cu puroiu dela altul. Spune-mi dacă nu ți-ar veni să-l ucizi... Cât despre chestia adaptării la mediu, ce pretinzi dumnetă, nene Alexandre? că puțința de a te adapta mediului e o dovadă de superioritate?

— Da.

— Ba nu.

— Ba da!

— Ba nu! Adaptarea la mediu e o condiție de existență la care se supun orbește

plantele și animalele inferioare. Cu cât o ființă e mai sus pe scara viețuitoarelor, cu atât caută să se desrobească de sub greutatea acestei nevoi. Omul seacă bălțile; omul spintecă munții și scobește tuneluri; omul primește să fie schingiuit și zice: „*é pur si mouve!*“ omul pune mâna pe biciu și gonește zarafii din templu. Omul transformă mediul.

— Dacă poate, dacă nu...

— A! nu, pentru stima pe care ți-o port, te rog să nu-mi mai spui vorba asta... Pe urmă e altceva care mă... știu eu?... e gândul că permanența ticăloșiei sufletului omenească e condiția existenței noastre.

— Aici n'ai dreptate, zicea doctorul. Tot așa și la meseria noastră: permanența boalelor și a durerii e condiția existenței noastre.

— Da, și cu toate astea e o nuanță. Mai întâiu, durerea, vezi, are rostul ei, slujește la ceva în lume; dar la ce poate sluji ticăloșia? pe urmă voi sunteți chemați să alinați, să vindecați durerea, nu s'o exploatați. Noi nu avem chemarea de a vindeca ticăloșia omenească: dimpotrivă, o exploatăm. Uite, nu mai departe, alaltăeri seară, — știe și nenea Mache, că eră de față, — mi-a venit un țăran dela Mândrești, țăran chiabur, se cunoștea după port. Avea adouazi un proces la tribunal. Îl dase în ju-

decată frate-său, cerând să împartă cu el cele douăzeci de pogoane de pământ rămase pe urma lui tat-su; îl întreb dacă-l recunoaște de frate și-mi răspunde: „Da, mi-e frate, dar ce să se scoale tocmai acum după optsprezece ani dela moartea taichi?”

„— Păi bine, zic, d'asta n'ai să te plângi dumnetă. El stăpânește ceva din avere? — Păi cum? i-am dat un pogon.— Are copii fratele dumitale? — Are.— Câți? — Șapte.— Dar dumnetă? — Am și eu doi“. Zic: „bine, nu e păcat el cu șapte copii să stăpânească un pogon și dumnetă numai cu doi copii să stăpânești nouăsprezece? De ce nu vrei mai bine să le împarți cu el frățeste? să nu mai cheltuești nici dumnetă nici el cu judecata, că costă o groază de parale. Mai bine ia-l, vino cu el la mine, să vă fac un act de împărțeală, să renunțe și el la venitul pământului pe ai optsprezece ani, că șade rău să vă mâncați între voi, frați ce sunteți“. Dupăce s'a gândit nițel a plecat, zicând că o să vie cu frate-său. Nenea Mache care eră de față mi-a prevestit că n'o să mai vie, că o să-l ducă vre-un samsar la altul și o să-i dea parale bune și o să-l aibă client doi-trei ani, în care vreme o să-i vie în curte de treizeci de ori, întotdeauna cu mâna plină de plocoane. Și așa s'a întâmplat. Asta a fost a-

laltă-seară. Ieri l-am văzut la tribunal cu Beneș. Să-l fi auzit cu ce tărie tăgăduia frăția lui frate-său, un nenorocit trențăros pe care d'abiă se ținea zeghea: „Nu-l cunosc! nu e frate cu mine. E crescut de suflet de taica!“ Procesul s'a amânat peste șase luni, ca să-și dovedească creștinul frăția. Pe urmă l-am văzut pe omul meu într'un colț; se scobiă de parale. A venit în pragul camerei advocaților, a făcut un semn cu capul. Beneș a trecut în odaia de alături. L-am auzit cum îi zicea: „Lasă că am să ți-l duc până i-o eși părul prin căciulă, până s'o lipsi“; apoi s'a întors radios zornăind un fâșic de patace... Și n'ar fi de mirare să câștige procesul. Cine știe ce forme scapă din vedere frate-său!...

Nu, nu face de advocat, aveă dreptate nenea Mache.

Și ceea ce-l mânăște mai mult decât toate, mai mult chiar decât greața nevoii de a ieși grăbit după client și de a se precepeți pentru onorariu,—e pierderea liniștii și a seninătății de odinioară. Se simte nervos, supărăcios și—ce e mai dureros și mai desgustător—își simte inima năpădită de ură și de invidie, el care nu cunoștea ce sunt aceste înjositoare patimi.

Purtarea față cu dânsul a lui Berlescu și

a președintelui Zărnescu i-a aruncat în inimă sămânța lor.

Zărnescu, —iată unul care se adaptase grozav mediului, dacă el, omul bun de odinioară, care în vremea vieții la Văleni n'ar fi fost în stare să vatem pe nimeni, putea acum pe deoparte să-l întrebe cu un zimbet prietenos : „Ce mai faci, Andriaș—băe-țaș ?“, iar pe de altă parte să-l lovească de câte ori avea prilej.

Pe lângă pricinile neînțelegerii din trecut, au mai venit și alte împrejurări care au sporit-o. Într'o zi Andrei pierduse un proces, a căruia dreptate era vădită tuturor. Ne mai putându-și stăpâni mânia strigase în camera advocaților : „Ăștia nu sunt judecători, sunt slugi !“. Atunci se rădicase Vineanu care-i fusese adversar :

— Nu e permis unui avocat să se exprime astfel !

— Ce ! nu e permis să spui adevărul ?

— Adevăr-neadevăr nu știu, dar eu în calitate mea de decan al baroului...

— Nu vreau să știu !

— ...am dreptul să observ pe advocații care se exprimă necuviincios la adresa...

— Nu vreau să știu !

— Am să-ți dau avertisment !

— Poftim !

Strigă unul, strigă și celalt. În dreptul ușii se adunase lume, copiștii d'n greafa de

alături, arhivarul; și dela unul la altul vestea ajunsese la Zărnescu, care a chemat pe Vineanu să-i istorisească ce s'a întâmplat.

Se poate înțelege ce indignare l-a cuprins auzind că „țârcovnicul“ îl făcuse slugă, pe el, căruia venerabilul Vineanu, cu barba albă de patriarh, îi zicea în ședință: „De când avem distinsa onoare de a vă avea în capul justiției acestui județ...“

D'atunci pornise împotriva lui Andrei cel mai supărător războiu. A! nu lovia cu sabia să se cunoască; dar în fiecare zi împungea cu acul.

Și are un judecător la 'ndămână niște ace subțiri-subțiri, care nu lasă nici cea mai mică urmă. Acolo, în cuptorul „suveranei aprecieri, care scapă oricărui control“, coace judecătorul un cozonac mare, din care dacă n'o vrea să împărtășească pe un avocat cu nici o firimitură, îl lasă pe drumuri; și mai are un președinte și puțința de a face să fie vădit pentru toată lumea din sală, care avocat îi e drag și care nu. Unul intră la el deadreptul, altul va să aștepte: „domnul președinte e ocupat“; — pentru unul se găsește în condică orice termen cere: „Ce termen vă convine?“, pentru altul termenul vine la rândul condicii: — „Optsprezece Noemvrie. — Domnule președinte, optsprezece Noemvrie vine peste șase luni și omul n'are ce mânca. — Opt-

sprezece Noemvrie. Domnule grefier, strigă alt proces“. Unul e lăsat să vorbească în liniște, fără întreruperi; poate să facă zeflemele la adresa adversarului și e ascultat cu încordare;—celălalt e ascultat cu silă, cu priviri aruncate în tavan, sau cu șoapte către celalt judecător, ori e întrerupt: „Veniți la chestiune... treceți peste astea, cunoaștem... scurtați... avem încă zece procese“. Unuia, măcar că cere cuvântul pentru a treia oară, i se dă cu politeță: „Poftiți, aveți cuvântul“.—Celuilalt, dacă cere replica, i se răspunde scurt și tăios: „Tribunalul e luminat“.

Și iată acum că de purtarea președintelui se molipsesc și ceilalți funcționari.

Mai dăunăzi Ilieș, ajutorul de grefă, căruia Andrei îi ceruse frumos un dosar, îi răspunsese țipând: „Nu se poate. Citește regulamentul grefei. La ora 3!“.

A! ce val de sânge vâjâitor îi adusese în urechi răspunsul ăsta. Ăst Ilieș eră ajutor de grefă și în vremea când eră el judecător—și fiind prins într'un rând că sfântuia împričinații, se târise ca o râmă dinaintea lui Andrei, luându-i mâna în mânilor lui veșnic înădușite și rugându-se să stăruească să nu-l dea afară. Și uite acum cum îi vorbiă. Și dacă se plânsese în camera advocaților, eră acolo și Berlescu să-i

răspundă : „Ai început să suferi de mania persecuției“.

Cinismul ăstui om și zeflemeaua eftină, întâmpinată întotdeauna de hazul tuturor, sub care își ascundeă cu atâta meșteșug nulitatea, scoteă din fire pe Andrei. De câte ori nu plecase dela tribunal nebun de mânie. Acum îl cunoșteă perfect. Știă că, de două ori ales în parlament, nu deschisese odată gura să spue un cuvânt asupra păsurilor celor care-l trimiseseră acolo; că pentru dânsul deputăția nu eră decăt un prilej de gheșefturi, ca afacerea indigenatelor și a canalizării orașului, de care vorbiă în șoapte toată lumea. Și ăst om necinstit, ignorant și netaalentat îl palmuiă în fiecare zi cu o zeflemeă care-l înjunghia în inimă.

Adeseori, când n'aveă procese, venia cu câte o carte la tribunal, cu gândul ca la plecare să iasă undevă la câmp și să citească. Pentru Berlescu Spencer eră Laibăr și Nietzsche eră Niță; și cum râdeau ăialalți, când îl întrebă : „Iar ai venit cu Laibăr?“.

Alte ori, știind că Andrei eră în odaia de-aiături și poate să audă, ziceă unuia dintre advocați :

— Mă, să întrebi pe Rizescu, dacă zici că e citit, să ne spue el nouă, de ce fel de

cireș erau tunurile lui Mihai Viteazu, de cireș dulce ori de cireș amar ?

Și toți se prăpădiau de răs.

Iacă azi. Andrei a pierdut un proces, în care de cealaltă parte a pledat Berlescu și acum în camera advocaților istorisește unuia că la început venise la el clientul lui Berlescu, dar că-l refuzase văzând că n'avea dreptate, — și în hohotele de răs, care fac să zbârnâe geamurile, Berlescu îi aruncă în față cu cinism :

— Tot aceeași soartă aveai și dacă erai de aialaltă parte.

Și iată-l acum pe el, liniștitul, măsuratul de odinioară, venind acasă ca un nebun și spălându-se pe cap cu apă rece... apă rece... apă rece... ca să-și gonească sângele care vâjâe și zvâcnește în urechi, pe când Elena speriată îl dojenește : „Andrei ! Pentru numele lui Dumnezeu ! Ești de necunoscut“.

Atunci se liniștește deodată. Da, are dreptate Elena. Așa e. Uitase că i-a făgăduit să nu mai vie așa acasă, să nu-i mai otrăvească și pe ei, să se întoarcă cu zimbetul pe buze : și trecându-și mâna peste frunte, ca să gonească cel din urmă rest de supărare :

— Vrei să ieșim nițel împreună, să ne plimbăm ?

— Da, dar a venit adineauri o cocoană

bătrână, care zicea că are treabă cu tine. A spus că se întoarce la șase. Dacă vrei, așteapt'o. Eu mă duc nițel la Didi Urziceanu. Cum isprăvești, ia-l și pe Radu și vino de mă ia să mergem cu toții să ne plimbăm.

— Bravo! viu neapărat...

La șase vine femeia. E o cocoană bătrână, uscățivă, îmbrăcată în negru, pe cap cu o bonetă de dantelă tot neagră. Intră, se așează jos și începe să vorbească cu voce blândă și duioasă, oprindu-se din când în când :

— Uite la ce-am venit, cocoșelul maichi. Mă vezi, sunt bătrână, neputincioasă... Am venit la dumnetă că am auzit că ești un om cinstit și cu frica lui Dumnezeu... Eu n'am pe nimeni decât o nepoată, fata fii-mi, care e la azil la București... Din pensia răposatului, din ce-am mai câștigat și eu cu cusutul pe la unul și pe la altul, și din vânzarea viei, — c'am avut și eu o vie zestre dela părinți, dar am dat-o că mi-o culegeau vecinii și nu puteam îngriji de ea, — și așa, am pus și eu deoparte, coconașul maichi, ban cu ban, Dumnezeu mă știe cum, să adun și eu o zestre Viorichii, nepoati-mi, când o fi să se mărite să nu fie silită să ia pe cine i-o ești 'nainte... că acum vezi, în ziua de azi, o fată fără zestre, mai bine să nu dea

Dumnezeu, — și așa, cu spargerile astea de se tot fac dela o vreme în oraș, singură cum sunt, mi-e frică, Doamne ferește! să nu vie și la mine... și nu-mi e de viața mea, dar mi-e de zestrea copilitei...

— Și câți bani aveți? întreabă Andrei.

— De! cocoșelul maichi, banul se prăsește dacă nu-l risipești... am douăsprezece bonuri de câte o mie... Și mi-a deschis și mie capul unul și altul că la ce să țin banii în bonuri? de ce să nu-i dau cu ipotecă, să iau o dobândă de zece ori de doisprezece la sută?... Dar tot mi-a fost teamă să-i dau, să nu pierz zestrea și viitorul fetei... Și acum am auzit de dumnetă că ești om cinstit și cu frica lui Dumnezeu... Și d'aia am venit să-ți spui că dacă mi-ai găsi dumnetă un loc bun și sigur, i-aș da după vorba dumitale... Și nu degeaba; te plătesc, cocoșelul maichi, cu ce mă'i îndatoră și dacă are coconița ceva de cusut, bucuros o ajut...

Și văzând pe Radu, care intră îmbrăcat, gata de plecare:

— Aoleu: vin la maica, îngerășul maichi. ptiu! ptiu! ptiu!... de când sunt n'am văzut așa copil frumos.

— Bine, cocoană dragă, zice Andrei, cu dragă inimă, — o să mă căznesc să-ți găsesc un loc sigur...

— Sigur, coconașul maichi, să nu pierd viitorul fetei.

— Și când voiu găsi, te înștiințez. Unde stai dumnetă ?

— Lângă bărație, cocoșelul maichi... o căsuță mică și roșie. Zinca Sărdăreasa, mă cunoaște domnul Mache.

— Prea bine.

— Așa. Bună-ziuă. Dumnezeu să te bucure de copilaș. Și aplecându-se să mai sărute odată copilul, pleacă...

— Mergem, tăticule ?

— Mergem.

Își ia pălăria și o pornesc...

Pe strada Salcânilor copilul zice :

— Tăticule, uite mămica, vine înapoi cu un domn.

— Unde ?

— Tocmai colo în capul uliții.

Andrei nu vede bine de departe. Peste câțiva vreme o vede și el : vine iute-iute însoțită... de cine oare ?... a ! de Beneș, colegul de advocatură al lui Andrei.

S'au întâlnit drept în poarta clubului.

— Bună-ziuă, Andrei.

— Bună-ziuă.

— Veniam din colo și ți-am însoțit coana, care ieșiă dela Urziceanu. A ! ce mai faci, domnule Radu ? Nu-mi zici bună-ziuă ?

— Buna-ziua.

— Mi-a vorbit Caselli de tine. Ci-că ești un muzicant și jumătate.

Copilul se uită cu admirație la el. Ce elegant e? Haine civite, ghete fumurii, mănuși roșii, pardesiul cu căptușală de atlas pe mâna stângă, iar în dreapta baston cu mâner de aur.

— Și unde vă duceți?

— Să ne plimbăm nițel afară din oraș.

— E! petrecere bună. Sărut mâna. La revedere“. Și învârtindu-și bastonul intră la club.

Andrei dă brațul Elenei și o pornesc.

E acolo, la marginea orașului, o punte peste gărlă care duce înspre vii. De-o parte și de alta a drumului sunt sălcii, anini mari și tufișuri dese în care cântă privighetorile dela Paști până la începutul lui Iunie.

— Ia auzi, mămico, ce frumos cântă privighetorile, - și colo și colo și colo. Ai auzit cum a făcut aia? Clings! Clings!

— Da.

Ajunși pe punte, copilul arată peștii care se văd jos în apa limpede ca sticla. Sunt sute. Unii stau în loc ficși la suprafață, abia adiind aripioarele dela piept, — alții înnoată repede pe dedesupt, licărind ca niște scânteii argintii.

— Ia uite, mamico ! unul mare, colo. A!
ce mare !

— Da, răspunde Elena, fără ca să se
uite.

— Eleno, ia te uită colo ce de nuanțe
sunt în dealurile alea. Civit, violet închis,
violet deschis—și câte feluri de albastru !
Uite albastru ăla din fundul zării ca fumul
de țigară.

— Da.

— A! Dacă mi-o ajută Dumnezeu să
câștig ceva parale în lunile astea, să nu
ințrăm în vacanța mare fără un ban, ca
anul trecut, cum m'aș duce și eu la vie la
nenea doctorul, să-mi dăruiesc zece zile de
repaus, de odihnă desăvârșită... desăvârșită...

— Da.

— Dar ce ai tu ? Nu-ți e bine ? Ai ceva.

— Mă doare capul. Am stat acolo la
Urziceanu lângă niște stânjenei, care miro-
siau așa de tare, încât m'a apucat capul
îngrozitor...

— Vrei să ne întoarcem acasă ?

— Ba nu, mai bine să ne mai plimbăm...

* * *

Printre avocați erau doi, înscriși în ba-
rou în urma lui Andrei, băeți tineri, fără
experiență, pe care Andrei îi privia cu sen-

timentul cu care te uiți la un portret al tău însuși de câțiva ani din urmă. Unul din ei e Titu Vasilescu, cu care pleacă acum dela tribunal.

— Mergi spre casă, domnule Rizescu ?

— Da.

— Mergem împreună.

Și iată-i mergând alături.

— Zău ! ce dreptate ai dumnetă, domnule Rizescu, când zici că ți-e silă de meseria asta. Mă uit la noi cum stăm dimineața pe sala tribunalului, ca tăetorii de lemne la București pe piața sfântului Gheorghe, așteptând să ne pice un împricinat în mână... Să stai să te cerți cu samsarii care forfotesc de colo până colo și întind clienții de mână.

— Așa e ! răspunde Andrei.

După o tăcere Vasilescu zice :

— Am văzut azi ceva !...

— Ce ?

— Marinescu a făcut azi un act, prin care nevasta vindeă bărbatului niște pământ. Lăsase actul pe masă. Din întâmplare mi-am aruncat ochii pe el. Văz : vânzătoare Maria P. Diaconescu, cumpărător Petre Diaconescu. Când a venit să-și ia hârtiile îl întreb : „Sunt rudă părțile din actul ăsta ?“ Zice— „Da, e nevastă-sa“. — „Păi, zic, ac-

tul e nul, nevasta nu poate să vândă bărbatului". Ei! ce crezi c'a făcut?

— Ce?

— Zice: „Ti! bine că-mi atrăseși atenția. Mă duc să-l dau judecătorului de instrucție, că el nu pretinde să-i citești actul, dacă părțile știu carte - și n'o să bage de seamă“. Și a băgat actul.

— Ei ași!

— Pe onoarea mea!

După o nouă pauză Vasilescu urmează:

— Știi care mi se pare mie ăl mai imoral dintre toți?

— Berlescu?

— Nu, Beneș. Lasă că are în permanență trei samsari. Bine, aș mai înțelege să se slujească de samsari un începător, dar el, om cu stare, fost prefect... lasă că l-am auzit de nu știu câteori înfricoșând pe martorii protivnicului și învățându-i ce să spue... dar chiar în afară de meseria advocaturii. Moral lucru e să intri în casa omului, să profiți de prietenia lui, ca să-i furi cinstea și încă să te și lauzi, cum face el cu Văleanu?... Îmi spunea Panțu mijloacele perfide pe care le întrebuișă ca să întoarcă capul veri-si. I le-a spus chiar ea. Zice că oriunde o întâlnești îi șoptește: „Unei femei tinere și frumoase îi trebuie un cadru demn de tinereța și de frumuseța

ei. Virtutea e o calitate negativă...“ Altădată îi zicea: „Lumea tot vorbește că...”

A! poate să spue de-acù Vasilescu ce-o vrea, că tot nu-l mai aude Andrei.

Ajunși la o răspântie îi întinde mâna.

— La revedere.

— Ziceai că mergi acasă.

— Mi-am adus aminte că trebuie să merg într'un loc.

Și pleacă. Unde? Nici el nu știe. Așa înainte... unde-o fi... unde-o nimeri... ah! numai de-ar fi un loc unde să-i piară din minte gândurile chinuitoare care-i sfredelesc creerii... E cu puțință! Elena lui la care se închină ca la o icoană! Mama lui Radu!

— Ei! Ei! păzește! păzește! strigă cât poate un birjar, care numai printr'o minune nu-l calcă.

A! acum își explică distrația ei de alăltăeri, când s'au plimbat pe punte, după ce i-a întâlnit împreună! și nu e o săptămână de când la sindrofia dela căpitanul Toporanu ea erà la pian, iar el îi întorcea foile notelor, aplecat peste dânsa. Ticălosul! desigur și ei îi cântă în urechi acelaș cântec: „Virtutea e o însușire negativă”...

Ce nedrept e în prepusurile lui. Dacă ar ști el în ce chip demn și hotărît Elena a tăiat lui Beneș orice nădejde, chiar atunci, în ziua în care i-a întâlnit împreună. Dacă ar fi văzut și ar fi auzit privirea și tonul

cu care-i spusese : „Ce decăzută ar trebui să fie o femeie, pentruca să schimbe un bărbat bun și cinstit ca al meu, cu un om amoral ca dumnetà !“ Dacă ar ști că neli-niștea ei din ziua aceea erà pricinuită nu-mai de indignare și de sforțările pe care le făceà să nu-i spue lui nimic, ca să nu-i sporească nemulțumirile... Dacă ar ști toate astea poate n'ar mai suferi chinul care-l face acum să întinză cât poate de gulerul care-l strânge de gât, îl înăbușe. Cu toate că, mai știi ? împotriva astei otrăvi nu e leac. Atunci și-ar zice : „da, a rezistat acum, dar o să poată rezistà totdeauna ?“ Acum îi răsună în urechi cuvintele lui Beneș, auzite de atâtea ori în camera advocașilor : „Femeile sunt ca perele : toate cad ; totul e să știi să le culegi la vreme“, ori : „Dacă o femeie rămâne cinstită, e că sau e prea proastă, sau nu e de loc ajutată de împrejurări“.

Și ce rost aveà să-i vorbească Vasilescu de nevasta lui Văleanu și de vara lui Panțu, dacă nu ca să-i deschiză lui ochii ? Și iată că lucruri, cărora nu dase odinioară nici o luare aminte, iau acum o însemnătate înspăimântătoare. Acum își aduce aminte numele tuturor femeilor de care se vorbește că au avut legături cu Beneș... Compară îmbrăcămintea lui simplă cu eleganța desă-

vârșită a celuilalt, stângăcia— pe care i-o dă miopia și neaverea lui—cu grația și siguranța, pe care o dau mișcărilor lui Beneș a-verea și conștiința izbânzilor lui. Cu ce gentileță știe el să ofere *șampanie* cocoanelor la cofetărie și cu ce liniște știe să se scoale dela masa de cărți la care a pierdut două-trei sute de lei!...

Dar încet-încet aerul curat, plin de miros de sulfină, în care umblă de mai bine de un ceas, primenește sângele, gonește otrava, îl liniștește, îi aduce gânduri bune. Nu, e o nebunie! Ce? nu cunoaște el mintea sănătoasă și inima cinstită a Elenei? Nu e cea mai bună mamă ce se poate închipui? Nu! ochii ăia frumoși și limpezi, care nu au altă păreche pe lume decât ochii lui Radu, nu pot să înșele niciodată.

Ceasurile sunt aproape opt, când se întoarce acasă, unde pe banca dela poartă îl așteaptă Șerb Călugăreanu, un țăran chibur din Cărbuneni.

— Iar pentru afacerea aia ai venit? îl întreabă Andrei.

— Da, răspunde omul.

— Ți-am mai spus odată că nu se poate. Pământul nu e al dumitale, e al copiilor și nu poți să-l ipotecezi dumnetă.

— Dacă vrei dumnevoastră se poate, domnule Andrei, și plătesc bine.

— Haide! haide! ți-am spus: nu se poate! răspunde Andrei intrând în curte și închizând poarta.

Sub boltă îl așteaptă Elena îngrijită.

— Unde ai fost?

— M'am plimbat spre via lui nenea doctoru'. Ce frumos erà!

Își sărută copilul, o sărută pe ea strângând-o la piept cu putere și silindu-se să întoarcă înapoi un suspin care i se urcă în gâtlej.

— Iar te-ai supărat la tribunal, zice Elena.

— Nu, zău nu, răspunde el vesel.

Dar Elena simte și zice: „bietul băiat! nu mai vrea să ne amărască și pe noi istorisindu-și neajunsurile“, și jucându-se cu mâna în părul lui:

— Las' că am să-ți cânt ceva frumos după masă, să-ți treacă.

— Da, să-mi cânți...

— Taticule, să-ți cânt eu ceva care-ți place ție.

Am învățat-o întradins pentru tine. Știi, partea aceea din Cavaleria: „*Voi lo sapete, o! mama...*“

* * *

Au trecut două luni, două luni lungi, lungi, nesfârșite.

Indoiala d'atâtea ori batjocorită și gonită, dar întoarsă tiptil pe căi piezișe în nopțile de nesomn, pune acum stăpânire pe sufletul lui cu brutalitatea și cu cruzimea unui cuceritor. Rezerva lui Beneș față cu Elena, vădita lui ferire de a vorbi cu dânsa, el care mai înainte, de câte ori îi întâlnea, trecea strada ca să le strângă mâna,—iau acum în mintea lui înțelesuri chinuitoare. Teama de a nu jigni pe Elena îl împiedică de a-i cere ei lămurirea acestei schimbări; iar ea pune neliniștea lui în socoteala lipsei de procese, care-i face să intre în vacanța de peste câteva zile mai săraci ca oricând.

Ce ticălos vierme e gelozia, dacă poate lăsa în sufletul soțului unei femei bune și cinstite ca Elena veninul gândurilor, care-l împiedică acum să închidă ochii, venin care-i aduce până și în gură un gust coclit, ca de otravă! Nu-i erau lui deajuns zburciumările din afară, dela tribunal? Nu mai departe, ieri, pe când vorbea cu unul, se întorsese Berlescu ne 'ntrebat și-i zisese: „Eu mă mir ce cauți aici dacă nu-ți place advocătura. De ce nu te faci subșef la muzică? O sută cincizeci de lei pe lună, ăia sunt bani. Aud?“ — Îi răsună încă în urechi vorbele astea, care-l usturaseră ca o plesnitură de gârbaciu în obraz... Nu-i era deajuns indignarea pe care i-o pricinuiă în fie-

care zi duplicitatea lui Zărnescu? Și pentru ce-și permiteau oamenii ăștia să se poarte așa cu dânsul, decât pentrucă-l știau sărac? Dar cel puțin îi rămâneă fericirea și liniștea căsuței lui, la care se 'ntorceă ca la un liman, cum se întoarce corăbierul în port după o noapte vijelioasă .. Și acum... a pierdut și fericirea asta!... Și ce să facă? Să se scoboare la ticăloșia de a-și supra-veghia, de a-și urmări pe Elena lui? E! și dacă s' o încredință că presupunerile lui sunt întemeiate, ce o să aibă de zis? Ce? n'are dreptate Beneș? Are dreptate ticălosul!

„Frumuseții și tinereții unei femei îi trebuie un cadru vrednic de ele“ —; și ce cadru face el tinereții și frumuseții Elenei? Firea lui mohorită de om mâhnit și amărît? Bucățița de pâne de toate zilele? Pălăriile și rochițele alea de zece ori cărpite și prefăcute, la care privesc zimbînd femeile celorlalți? A! acum înțelege pentruce nu vrea ea să meargă nicăeri sub pretextul că nu e prea bine. Acum pricepe ce trebuie să se petreacă în sufletul ei, când aude pe la altele istorisind cum au petrecut la Constanța, ce frumos eră la București la teatru, la curse, ori la bătaia de flori.

Încă o noapte în care n'a închis ochii nici măcar o clipă; și acum slujnica, in-

trată în vârful degetelor ca să aducă apă, văzând că nu doarme, îl înștiințează:

— Domnule, te așteaptă un om afară.

Se îmbracă pe tăcute, ca să nu deștepte pe Elena, și iese. E Șerb Călugăreanu, țăranul dela Cărbuneni, care se roagă de Andrei de atâta vreme să-i dea lui cu împrumut banii cocoanii Zinchii Sărdăresii.

— Faci rău că nu vrei, domnule Andrei... Da, așa e, nu e pământul meu, e dela nevastă-mea; dar n'ai grijă; nu-și pierde femeia banii. Nu-i iau decât pentru un an. Eu sunt om vrednic și acum am o ocazie care cine știe când s'o mai ivi: o pădure mare pe care pot s'o iau pe nimic și din care pot câștiga mai bine de o sută de mii de lei. Sunt în stare să dau oricât prețindeți. Are douăsprezece mii de lei? iau eu zece și dumnetă două.

Două mii de lei! Ce n'ar putea face cu suma asta? Cinci sute de lei Elenei să se ducă la București cu „Mama-Tilda” să-și cumpere ce-i trebuie; cu alți cinci sute și-ar putea mobilă odaia în care e pianul și să împlinească dorința d'atâtea ori visată și exprimată de Elena: „Știi, Andrei, dacă ar da Dumnezeu să-ți meargă bine, ăl dintăiu lucru pe care aș vrea să-l facem, ar fi să mobilăm salonașul, să am și eu unde primi pe ale patru-cinci prietene la care mă duc”...

Și ar putea chiar să plece cu Elena și cu copilul, să trăească liniștit măcar două săptămâni, undeva, departe de tribunal, de Zărnescu, de Berlescu, de toată atmosfera asta otrăvită, înveninată...

Andrei, nu face asta ! Știi bine că Șerb Călugăreanu nu e un om muncitor cum zice ; chiar marea sumă, pe care ți-o dă ca plată, dovedește că ia banii să-i risipească în petreceri desfrânate, cum și-a risipit toată starea lui. Andrei, riști fericirea și viitorul fetei frumoase cu codițele pe spate, pe care ai văzut-o dăunăzi. Andrei, te vede Dumnezeu !

Care Dumnezeu ? Dumnezeu care îngăduie parodia de dreptate la a căreia desfășurare asistă zilnic la tribunal ? Dumnezeu care nu numai că trece cu vederea netrebnicia unui om ca Berlescu, dar face ca toată lumea să se descopere cu respect înaintea lui ? Ce ! nu știe el că de atâția ani s'a hotărât de minister împărțirea la țărani a moșiei Păunești ; că toate lucrările de plan și de parcelare sunt sfârșite și că de cinci ani, în schimbul unei mituiri grase din partea arendașului, Berlescu împiedecă împărțirea moșiei, țăranilor ruși, hărtăniți, galbeni de foame și de mizerie, pe care îi vede în fiecare iarnă când în curtea prefecturii, veniți să cerșească un pumn de porumb

stăpânirii!? Dumnezeu care-i trimete în fiecare zi câte o amărăciune și care îngăduie să i se răpească până și ultima comoară, ultimul liman, ultimul balsam !!...

— Coconășul maichii, scoate-mi un ghimpe dela inimă. Toată noaptea n'am dormit. Adevărat să fie ce am auzit, c'ar fi murit Șerb?

E adevărat. Andrei o știe de acum o săptămână, de când s'a întors din călătorie. În vremea asta a putut să-și făurească liniștea cu care acum răspunde cocoanei Zinchii:

— Da, a murit.

— Vai de mine, maică! Ce mă fac eu cu ipoteca mea?

— Cum ce te faci? Dumitale nu-ți eră dator Șerb, îți e datoare moșia. A murit el, plătesc moștenitorii. N'or vrea să plătească? Scoatem în vânzare moșia, care face de trei ori atât.

— Păi maică, mi-a spus un vecin că i-a spus un om dela munte, d'acolo de unde e Șerb, că pământul pe care mi l-a zălogit mie n'ar fi al lui, c'ar fi dela nevastă.

Cum perdelele sunt lăsate, lumina cenușie a odăii în care se găsește împiedecă o-

chii bătrânei de a vedea schimbarea feței și tremurarea mânilor lui Andrei.

Cu o voce străină, pe care parcă nu și-o recunoaște, răspunde:

— Te iei după o vorbă aruncată așa de un om din lume, ca să te frământîți degeaba... E al lui pământul... Am cercetat eu înainte de a te sfătui să-i dai banii.

— Dumnezeu să-ți dea bine, cocoșelul maichii. Nu știi ce ghimpe înveninat îmi scoți dela inimă... De, ce să faci cu pustia de frică? dar mă gândiam eu că nu se poate... că dumnetă ești un om cinstit și cu frica lui Dumnezeu... Și-ți mulțumesc că mi-ai risipit grija c'o vorbă bună.

— .....

— Ați fost de v'ați plimbat, coconașul maichii

— Da.

— Ați fost departe?

— Am fost pe la Brașov, pe la Sibiu și ne-am întors pe valea Oltului.

— Frumos! Eu nu m'am putut învrednici să mă duc niciodată, dar îmi spuneă bietul răposatul că e grozav de frumos la Brașov și prin munți.

— Da, frumos de tot...

În curte cocoana Zinca întreabă:

— Ai fost bolnav, maică, ori de obo-

seala drumului? c'ai mai slăbit, ești tras la față.

— Acum. de-o săptămână, de când m'am întors nu prea mi-a fost bine...

Și luându-și rămas bun, bătrâna pleacă vorbind singură... În tăcerea serii care se lasă, se aud unele vorbe: „cinstit... cu frica lui Dumnezeu...”

Da, cu frica lui Dumnezeu și o frică grozavă care l-a împiedecat să guste toată fericirea călătoriei în locuri frumoase, întovărașit de drăgălășia Elenei și a copilului; o frică grozavă, care o să-i mânânce și cel din urmă dram de liniște sufletească și care o să-l mistue, încât toți au să se mire: „Cum a îmbătrânit Rizescu și numai acum, decurând, de vre-o câteva luni!”.

A trecut un an. În vremea asta a avut două momente în care se miră cum nu și-a pierdut judecata. Unul, cel mai grozav, a fost când a aflat delă arhiva tribunalului că moștenitorii lui Șerb Călugăreanu au pornit proces de anularea ipotecii și când i s'a părut că tăerea răsuflării ce simția era pricinuită de năruirea întregii clădiri a tribunalului peste dânsul...; al doilea a fost când i-a venit cocoana Zinca cu citația. În

răstimpul trecut dela aflarea despre pornirea procesului până la darea citației în primirea bătrânei, avusese vreme să culeagă niște informații care-l mai liniștiseră.

A putut dar îndurà zbućiumarea pe care i-o pricinuiă spaima și durerea bătrânei.

Venise liniștită cu citația în batistă.

— Mi-a adus azi un om dela tribunal hârtia asta și a lăsat-o în mâna slujnicei, că eu eram dusă pentru un parastas la cimitir, coconașul maichii. Eu zic că-mi pune în vedere c'a murit Șerb. Ia vezi dumnetă.

Când a auzit pe Andrei zicând: „Ce șarlatani! Incearcă marea cu degetul, s'o prinde ori nu s'o prinde? Te chiamă în judecată, ca să strice ipoteca“, a închis ochii și s'a făcut la față ca turta de ceară; dar tăria de convingere cu care îi zisese Andrei: „Să n'ai grijă, cocoană Zinco, sunt eu aici ca să te apăr“, și mai ales iluziile de existența dreptății, ce poartă în suflet mai toate femeile, o făcuseră să-și deschiză ochii, să ia și dânsa mânilor lui în mâniile ei tremurătoare și să-i zică: „Da, sufletul maichii, să mă aperi... să aperi norocul... și viitorul... și cinstea fetei... să le aperi, sufletul meu... că eu aș muri“...

Se oprise ca să-și șteargă ochii...

...„Și ce s'ar face ea singură... frumoasa

maichii... un copil... fără sprijin... fără un ban... pe drumuri... ca fetele lui Nisipeanu“...

Acum e mai liniștit. Muzica de care s'a reapucat cu patimă îi aduce un ritm egal în mersul sângelui și de ordine în judecată —și are mare trebuință de ordine în judecată... A fost la Cărbuneni, unde s'a încredințat cu ochii lui cum stau lucrurile. De nenumărate ori și-a spus sie însuși pricina și s'a încredințat c'o s'o câștige... A lăsat Călugăreanu doi moștenitori: un băiat de douăzeci și patru de ani și unul de șaptesprezece—și a rămas pe urma lui, ca avere a sa proprie, casa și ograda de două ogoane. Dela moartea tatălui, băiatul cel mare, care era băgat la o prăvălie la Ploești, s'a mutat în casele tatălui său, pe care le-a stăpânit și le stăpânește și acum; a vândut prunele și fânul din livede, a luat banii care s'au găsit asupra lui tată-său, patru mii de lei. A declarat că el renunță la moștenire, dar aia nu se prinde, să declare că renunți și să stăpânești... prin urmare el răspunde de datoria tatălui său, nu numai cu ce a moștenit dela el, dar și cu averea moștenită dela mamă-sa. Și ce bine a făcut că a chemat și el în judecată

pe moștenitori, ca să-i plătească banii împrumutați și că a cerut și înființare de sechestru pe partea de avere a băiatului vrâstnic, rămasă dela mamă...

I se pare limpede ca lumina zilei și inima lui plină de dorința nemărginită de a câștiga procesul îi făurește iluzii. Ce? Când o auzi tribunalul cum spun martorii găsiți la Cărbuneni și pe care o să-i aducă la înfațișare, oameni bătrâni, doi dintre ei cei care au cumpărat prunele și fânul—alți trei care erau de față când s'au numărat banii găsiți la Șerb, patru mii de lei luați de băiatul vrâstnic, - n'are decât să deschiză gura ca să câștige procesul...

Da, așa ar fi, dacă protivnicul cocoanei Zinchii ar fi un bătrân neputincios ca dânsa, cu locuința la două poștii de Cărbuneni,—dar protivnicul ei e un băiat ager la minte și la mișcări, chiar d'acolo din Cărbuneni, dintr'un sat cu martorii; așa ar fi, dacă avocatul băiatului ar fi un avocat naiv, nepriceput ca dânsul, —dar adversarul lui e Vineanu, adânc cunoscător nu numai al codului dar și al tuturor regulelor „de tactică și de strategie“... Și iată că în ziua procesului are certificat dela primăria din Cărbuneni, care sună ritos că băiatul vrâstnic „n'ə stăpânit nici un moment averea rămasă pe urma defunctului său părinte Șerb

Călugăreanu "... și iată că și martorii nu știu nimic, se miră de ce i-a „prepus“ martori; abia doi care îngână fără convingere că da... că l-au văzut și pe băiatul ăl mare prin casa lui Șerb, dar dacă stăpânește ori nu...

Zădarnic se frământă Andrei cu desna-dejde. Zădarnic, cu toate protestările lui Vineanu de a lăsa ca întrebările să se facă de „onoratul tribunal“, se apropie el de martor și-l întreabă privindu-l în ochi: „Nu mi-ai mărturisit dumnetă mie, pe bătrânețele dumitale, că erai de față când s'au numărat ai patru mii de lei găsiți la Șerb și că i-a luat dumnealui?“ martorul răspunde cu tărie: „Ferească Dumnezeu!“

Are dreptate tribunalul să hotărască anularea ipotecii, rămânând ca creditoarea să se despăgubească urmărind casa, casa care nu face nici două mii de lei...

Bătrâna n'a înțeles cum s'a rostit tribunalul. Ședința fiind suspendată, e îmbrâncită până la ușă de lumea care dă năvală să iasă. Acolo se îndură s'o lumineze apro-dul, care-i strigă în ureche:

— Ai pierdut, cocoană. Ți s'a anulat i-poteca.

Ea cade pe banca de lângă ușă vorbind fără șir: „Viorica... viitorul... norocul... fără sprijin... fetele lui Nisipeanu“...

și văzând pe Andrei care iese, îi zice cu mâna dreaptă întinsă a blestem :

— Dumnezeu să-ți plătească și să te mi-luească !

El pleacă, scoboară scara și repede-repede cotește pe după tribunal ; pe-acolo ajungi iute la zăvoiul din marginea orașului, unde e o fântână cu un șipot de apă rece ca ghița. Ajuns, își smulge gulerul și legătura dela gât, le bagă în buzunar, se apleacă și pune capul în bătaia apei. Aaa ! ce bine face răceala asta care-i curge în creștet ! Cum potolește zvăcneala din tâmples și zgomotul din urechi... multă vreme stă așa ; apoi se scoală, se șterge și pornește prin zăvoiu spre punte...

*
* * *

Atâta vreme de când umblă într'una și nici frumuseța locurilor prin care a rătăcit, pline de miresme și de cântece de greeri, cu orizontul ăla frumos de dealuri verzi și de munți cu atâtea nuanțe de albastru, nimic nu i-a putut gonî din auz sunetul propriilor lui cuvinte spuse odinioară doctorului : „Avem fiecare mintea și puterea noastră, și dacă nu le întrebuițăm într'un anumit scop, crez, da, crez cu toată tăria că intervine o minte și o putere mai mare“...

Cu ele în urechi a plecat dela tribunal acum patru ceasuri și tot cu ele în auz intră acum în strada Speranței...

Ce însemnează asta?... Două trăsuri în fața caselor lui?... Lume adunată la poartă? Copiii spânzurați pe uluci? Grăbește pasul după ritmul bătăilor inimii. În curte îl întâmpină nenea Mache: „Nu e nimic, nu te speria, nu e nimic“. El îl îmbrânțește și intră în sală. Acolo îi iese înainte Antonescu.

— Ce s'a întâmplat? îl întreabă Andrei cu o voce stânsă?

În locul lui Antonescu răspunde glasul doctorului din odaia de alături:

„Nu așa. Ridică-i capul mai sus, mai sus“. Aceste vorbe aduc în mintea lui lumina orbitoare a unui trăsnet.

Dă năvală în ușa odăii de culcare, care se bate de părete... Intr'o privire de o clipă vede tot: Elena leșinată... doctorul... două femei... sticle... ligheanul plin de sânge și copilul!!... Vrea să înainteze, dar nu poate, și scoțind un răcnet înspăimântător, ca de uriaș înjunghiat, se năruie în pragul ușii...

* * *

— Fraților, zice Urziceanu intrând în camera advocaților, să vă spui o veste tristă. A înebunit bietul Rizescu.

— Tocmai ce le spuneam și eu, adăugă altul.

— Da, întâlnii chiar acum pe doctorul Georgescu ; veniă d'acolo ; plângea săracul. Copilul scapă, e în afară de orice primădie.

— Eu, zice Berlescu, întotdeauna îmi ziceam că are s'o sfârșească așa omul ăsta. Ce eră mania aia a persecuției de care suferiă ?...

VÂRCOLACUL

Una din cele mai plăcute fizionomii ale oraşului e Conu Costache.

Cei de-o vrâstă cu el spun că are aproape şaptezeci de ani, dar traiul fără de ne cazuri pe care l-a dus, stăricica frumoasă, nevasta iubitoare ca o soră, doi copii ajunşi bine şi mai ales firea lui bună—l-au păstrat voinic, sprinten la mişcări şi vioiu la minte, de nu-i dai nici cincizeci de ani.

Istoriseşte cu un farmec şi cu un haz, care-i adună împrejur galerie, de câte ori deschide gura să spue câte una şi, fiind un om umblat prin străinătate şi mai fiind şi vânător, ştie fel de fel de comedii.

Ăst om bun ca pânea, totdeauna zimbitor, care parcă răspândeşte dintr'însul valuri de veselie, devine acru şi stifos de câte ori s'o întâmplă să-i meargă rău la preferanţă,—singurul, dar zilnicul joc de cărţi pe care-l joacă. Şi nu se supără de zgârcenie,

că nu e zgârcit, dimpotrivă e larg la mână, dar așa e firea lui.

Cum s'o întâmplă să intre de două ori pe rând și l-or mai năcăji și partenerii, se supără foc. Toate îi par rele : dulceața acră, cafeaua prea dulce, apa prea rece, lampa prea mică, tibișirul neascuțit ; țipă la băiatul care-l servește ; schimbă scaunul că scârție ; trânteste cu pumnii în masă de sar sfeșnicele ; aruncă celor care fac haz priviri de ucigaș peste ochelari, — mă rog, o supărare grozavă, toată supărarea de care e în stare un om care n'a avut alt pe ce să și-o cheltuească.

Partenerii îl cunosc și știu că la cinci minute după sfârșitul partidei, ăst om o să devie iar bunul, plăcutul și hazliul Conu Costache.

Dacă stai lângă el, când o jucă preferanță, să te scoli cum o intră odată, să n'aștepți să-ți zică : „mai scoală-te, neiculiță, că m'ai uscat“.

Zisese într'o zi, după două intrări, unuia cu care chiar atunci făcuse cunoștință și care nu se urniă de lângă dânsul :

— Iartă-mă, te rog, domnule, dar eu cred în vârcolaci. Țsta e joc și de fizionomie. Eu d'abiă pot să-mi compui fizionomia mea, p'a dumitale nu pot s'o compui.

Mută-ți, te rog, scaunul mai așa. Merci. Nu te supără.

D'atunci celor care fac galerie la joc le-a rămas numele de *vârcolaci*, și în odaia unde joacă Conu Costache mișună vârcolacii că, dacă-i merge bine, e grădină și-l ascultă cu drag,—dacă-i merge rău, trec din apropierea lui și fac haz de cum se supără.

* * *

Astă seară sindrofie la prefectul. În salon dansează domnișoarele; în alte odăi, partide de cocoane; aici masa de prefă unde joacă Conu Costache cu alți trei, între care procurorul, judecător șiret, care are un dar deosebit de a-l scoate din răbdări; împrejur galeria numeroasă.

Conu Costache pierde: e foc, dar se stăpânește, nu-și poate da drumul supărării,—alături sunt cocoanele. Ceilalți sunt pe la mijlocul talonului, el abia a scos șase și e intrat în căsuță cu treizeci.

În vremea asta o cocoană bătrână se apropie. E moldoveancă, mama doctorului Ionașcu. Ia un scaun și se așează lângă Conu Costache, cu liniștea și serinătatea bătrânilor, care nici nu văd nici nu prea aud bine... Și stă.

Din când în când pune, cuminte, lui Co-

nu Costache câte o întrebare, care se potriveste peste turbarea lui ca untdelemnul peste jăratec.

— Ce frumos trebui să fii la moșie la mată acū, Coane Costache.

— Frumos, coană Raluco, răspunde el, silindu-se să zimbească — și se mai scrie cu 18 în căsuță.

— Merji adese, că-i tari în apropiere.

— Am fost și azi, coană Raluco.

Nu se poate descrie deosebirea dintre liniștea cu care coana Raluca își numără mătaniile și furia cu care Conu Costache face cărțile.

— Îs frumoase grăile, coane Costache ?

— F...f... frumoase, coană Raluco, răspunde el, băgându-și mâinile între gât și cămașă și trăgând cât poate ca să-și lărgască gulerul...

...Joc închis, procurorul îl joacă de sub as, Conu Costache intră de două ori la șapte carale.

— Ai până acolo o șosè tari bună.

— D...d...da, coană Raluco.

E o minune cum batista nu-i ia și pielea de pe frunte; așa și-o șterge de cu furie. Partenerii și galeria râd pe înfundate; și procurorul nu-l slăbește deloc, îl vede înfuriat, îl licitează cu nimic în mână și-l lasă tocmai la vreme ca să intre de câte două

ori...și în vremea asta întrebările coanii Raluchii pică una câte una ca boabele mățăniilor. Ea nu aude cum pârâie cărțile, nici locomotiva din gâtul lui Conu Costache, ea nu vede nici necazul lui, nici veselia celorlalți.

— Dar pădurea cea frumoasă di pi dreapta s'o tăet, coane Costachi?

— S...s...s'a tăiat, coană Raluco, răspunde el uitându-se în tavan și greblându-și tâmplele.

Ajută - intră ; zice : joc— găsește regulat talon două nefle care nu-i trebuie. Așa potrivreală de carte, făcută parcă într'adins, nu s'a mai văzut. Să te căznești s'o pui cu mâna, n'ai putea. Regulat morișcă : unul tae la carale,—alălalt tae la pici și, din opt jocuri ghintuite, se alege cu cinci. Bunăoară acum un as și un mariaj tăiate. Intrare patruzeci și opt!

— Dar lăcușorul șela din stânga, mai este coane Costăchel?

— M...m...mai este, coană Raluco.

Vâjie pe postav periuța cu care ștergeșirul întreg de intrări și le scrie la un loc 94 cu țifre de-o palmă.

— Dar, mă rog matala, hanu'...

Conu Costache se întoarce cu scaun cu tot.

— Coană Raluco, mâne după-amiază.

merg la moșie cu nevastă-mea, — trecem să te luăm și pe dumnetă. Așa o să poți vedea cum s'a tăiat pădurea din dreapta ; o să poți vedea cum umblă cocostârcii pe lacul din stânga ; o să poți vedea cum s'au reparat podiștele ; o să poți vedea cum s'a înnoit hanul dela barieră ; o să poți vedea ce case frumușele și-a făcut Ioniță Andreescu dela Ulmi ; o să poți vedea ce rezervoare mari a așezat lângă șosea fabrica Aurora ..

Coana Raluca a înțeles și se depărtează, numărându-și mătaniile ; acum o fi în a treia odae și Conu Costache urmează, pe când toți se prăpădesc de râs :

-- ...o să poți vedea cum s'a șters numărul de pe piatra dela chilometrul 76 ; o să poți vedea cum au spart băeții cu pietre candelile dela stâlpii de telegraf ; o să poți vedea cum sâsâie găscanii, când trece trăsura ; o să poți vedea...

Și întorcându-se către partenerii care râd cu lacrimi :

---Teribil vârcolac !!!

P U I U L

Sanii, să ascuți pe mama mica.

Într'o primăvară o prepeliță aproape moartă de oboseală,—că venià de departe, tocmai din Africa,—s'a lăsat din zbor într'un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. Dupăce s'a odihnit vre-o câtevà zile, a început să adune bețișoare, foi uscate, pae și fire de fân și și-a făcut un cuib pe un moșuroiu de pământ, mai sus, ca să nu i-l înnece ploile; pe urmă, șapte zile de-a rândul a ouat câte un ou, în tot șapte ouă mici ca niște cofeturi, și a început să le clocească. Ai văzut cum stă găina pe ouă? Așa sta și ea, doar că ea în loc să stea în coțet sta afară în grâu; și plouà, plouà, de vârsà și ea nu se mișcă, ca nu cumvâ să pătrunză o picătură de ploae la ouă. După trei săptămâni i-au ieșit niște pui drăguți, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcați cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă

erau șapte gogoși de mătăasă și au început să umble prin grâu după demâncare. Pre-pelița prindea câte o furnică, ori câte o lăcustă, le-o firimița în bucățele mici și ei, pic! pic! pic! cu cioculețele lor, o mâncau numaidecât. Și erau frumoși, cumiști și ascultători; se plimbau prinprejurul mamei lor și când îi strigă: pitpalac! repede veniau lângă ea. Odată prin Iunie, când au venit țărani să secere grâul, ăl mai mare dintre pui n'a alergat repede la chemarea mă-si, și cum nu știă să zboare, haț! l-a prins un flăcău sub căciulă. Ce frică a pățit, când s'a simțit strâns în palma flăcăului, numai el a știut; îi băteà inima ca ceasornicul meu din buzunar; dar a avut noroc de un țăran bătrân, care s'a rugat pentru el:

— Lasă-l jos, mă Marine, că e păcat de el, moare. Nu-l vezi că de-abiă e cât luleaua.

Când s'a văzut scăpat, fuga speriat la prepeliță să-i spue ce-a pățit. Ea l-a luat, l-a mângâiat și i-a spus:

— Vezi ce va să zică să nu mă ascuți? Când te-oi face mare, o să faci cum oi vrea tu, dar acum că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești și mai rău.

Și așa trăiau acolo liniștiți și fericiți. Din seceratul grâului și din rădicarea snopilor se scuturaseră pe miriște o groază de boabe

cu care se hrăneau și, măcar că nu erà vre-o apă prin apropiere, nu suferiau de sete, că beau dimineța picături de rouă de pe firele de iarbă. Ziua, când erà căldură mare, stau la umbră în lăstar ; după-amiază, când se potolià vipia, ieșiau cu toții pe miriște ; iar în nopțile răcoroase se adunau grămadă ca sub un cort, sub aripele ocrotitoare ale prepeliței. Incet-încet puful de pe ei s'a schimbat în fulgi și în pene, și cu ajutorul mamei lor au început să zboare. Lecțiile de zbor se făceau dimineța spre răsăritul soarelui, când se îngână ziua cu noaptea, și seara în amurg, căci ziua erà primejdios din pricina hereților, care dădeau târcoale pe deasupra miriștei.

Mama lor îi așezà la rând și îi întrebà : „Gata?“ . „Da“, răspundeau ei. „Una, două, trei!“ Și când ziceà „trei“, frrrrr ! zburau cu toții dela marginea lăstarului tocmai acolo lângă cantonul de pe șoseà și tot așa îndărăt. Și mama lor le spuneà că-i învață să zboare pentru o călătorie lungă, pe care trebuià s'o facă în curând, când o trece vara. „Și o să zburăm pe sus de tot, zile și nopți, și o să vedem dedesubtul nostru orașe mari și râuri și marea.“

Intr'o după-amiază pe la sfârșitul lui August, pe când puii se jucau frumos în miriște împrejurul prepeliței, aud o căruță venind și oprindu-se în drumeagul de pe marginea lăstarului. Au rădicat toți în sus capetele cu ochișorii ca niște mărgele negre și ascultau.

— Nero! înapoi!“ s'a auzit un glăs strigând. Puii n'au priceput; dar mama lor, care înțelesese că e un vânător, a rămas încremenită. Scăparea lor erà lăstarul, dar tocmai dintr'acolo venià vânătorul. După o clipă de socoteală, le-a poruncit să se pitulească jos, lipiți cu pământul, și cu nici un preț să nu se miște.

— Eu o să zbor; voi să rămâneți nemišcați; care zboară e pierdut. Ați înțeles?

Puii au clipit din ochi c'au înțeles, și au rămas așteptând în tăcere.

Se auzià fâșiitul unui câne care alergà prin miriște și din când în când glasul omului: „Unde fugi? înapoi, Nero!“

Fâșiitul se apropie, — uite cânele: a rămas împietrit, cu o labă în sus, cu ochii țintă în spre ei.

„Nu vă mișcați“, le șoptește prepelița și se strecoară binișor mai departe. Cânele pășește încet după ea. Se apropie grăbit și

vânătorul. Uite-l : piciorul lui e acum așa de aproape de ei, încât văd cum i se urcă o furnică pe carâmbul cizmei. Vai ! cum le bate inima. După câteva clipe prepelița zboară ras cu pământul, la doi pași dela botul cânelui, care o urmărește ; vânătorul se depărtează strigând : „înapoi ! înapoi !“ Nu poate trage de frică să nu-și împuște cânele ; dar prepelița se preface așa de bine că e rânită încât cânele vrea cu orice preț s'o prindă ; iar când socotește ea că e în afară de bătaia puștii, zboară repede spre lăstar.

În vremea asta puiul ăl mai mare, în loc să stea nemișcat ca frații lui, după cum le poruncise mă-sa, zboară ; vânătorul îi aude părâitul zborului, se întoarce și trage. Eră cam departe. O singură alică l-a ajuns la ipă. N'a picat, a putut zbură până în lăstar ; dar acolo, de mișcarea aripii, osul—la început numai plesnit—s'a crăpat de tot, și puiul a căzut cu o aripă moartă. Vânătorul cunoscând desimea lăstarului, și văzând că trăsesse într'un puiu, nu s'a luat după dânsul, socotind că nu face truda de a-l căută prin lăstar.

Ăilalți pui nu s'au mișcat din locul, unde-i lăsase prepelița.

Ascultau în tăcere. Din când în când se auziau pocnete de pușcă și glasul vânăto-

rului strigând : „apporte“ ! Mai târziu căruța s'a depărtat înspre vânător de drumeagul lăstarului ; încet-încet pocnetele și strigătele s'au pierdut, s'au stins, și în tăcerea serii care se lăsă nu se mai auziă decât cântecul greerilor ; iar când s'a înoptat și răsăriă luna despre Cornățel, au auzit deslușit glasul mamei lor chemându-i din capul miriștei : „Pitpalac ! Pitpalac“ !

Repede au zburat înspre ea și au găsit-o. Ea i-a numărat ; lipsiă unul.

— Unde e nenea ?

— Nu știm,—a zburat.

Atunci prepelița desperată a început să-l sirige tare, mai tare, ascultând din toate părțile. Din lăstar i-a răspuns un glas stins : „piu ! piu“ !...

Când l-a găsit, când i-a văzut aripa ruptă, a înțeles că eră pierdut : dar și-a ascuns durerea, ca să nu-l desnădăjduască pe el...

D'atunci au început zile triste pentru bietul puiu. Abiă se mișcă cu aripa târiș după dânsul ;—se uită cu ochii plânși cum frații lui se învățau la zbor dimineața și seara ; iar noaptea, când ăilalți adormiau sub aripa mamei, el o întrebă cu spaimă :

— Mamă, nu e așa că o să mă fac bine ? Nu e așa c'o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și râuri și marea ?

— Da, mamă, răspundeă prepelița silindu-se să nu plângă.

Și a trecut vara. Au venit țărani cu plugurile de au arat miriștea, prepelița s'a mutat cu puii într'un lan de porumb de alături; dar peste câtăvă vreme au venit oamenii de au cules porumbul, au tăiat cocenii și au întors locul; atunci s'au mutat în niște pârloage din marginea lăstarului.

În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorîte, a început să cadă brumă și să se rărească frunza lăstarului. Pe înserate se vedeau rândunici întârziate zburând în rasul pământului, ori pâlcuri de alte păsări călătoare, iar în tăcerea nopților friguroase se auziau strigătele cocorilor, mergând toate în aceeași parte, către miazăzi.

În inima bieteii prepelițe eră o luptă sfâșietoare. Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoși care suferiau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod care se agăța de ea cu desperare. Suflarea dușmănoasă a Crivățului, pornită fără veste într'o zi, a hotărît-o. Decât să-i moară toți puii, mai bine numai unul,—și fără să se uite înapoi, ca să nu-i slăbească hotărîrea, a zburat cu puii zdraveni, pe când ăl rânit strigă cu desnădejde:

— Nu mă lăsați! Nu mă lăsați!“

A încercat să se târască după ei, dar n'a putut, și a rămas în loc urmându-i cu ochii până au pierit în zarea despre miazăzi.

Peste trei zile toată preajma eră îmbrăcată în haina albă și rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, urmă un senin ca sticla, aducând cu dânsul un ger aprig.

* * *

La marginea lăstarului un puiu de prepeleț cu aripa ruptă stă zgribulit de frig. După durerile grozave de până adineaori, urmează acum o piroteală plăcută. Prin mintea lui fulgeră crâmpes de vedenii... miște... un carâmb de cismă pe care se urcă o furnică... aripa caldă a mamei. Se clatină într'o parte și într'alta, și pică mort, cu degetele ghiarei împreunate ca pentru închinăciune.

DOUA SURORI

Cunoștința s'a făcut într'o zi de toamnă, când copilul casierului—speriat de o trăsură, care erà aproape să-l calce—a dat fuga în curte la Elena, în poalele ei. De multe ori vrusese ea să intre în vorbă cu copilul, dar îi lipsise prilejul; acum însă îl luă în brațe, îl duse în casă, îi dete să bea apă ca să-i treacă de spaimă și, fiindcă erà vorbitor ca un om mare, măcar că spunea vorbele pe jumătate, îl mai oprì câtvà cu dânsa. Copilul, foarte apropiat, îi răspunse la toate întrebările, spuindu-i că-l chiamă „Nitu“; că e de cinci ani; că semnul din frunte e o bubă făcută de mama dela Caracal și că iubește pe tata mult-mult „până a tâg“, ceea ce dânsa pricepù numaidecât că însemnà: până la gât.

Cu întrebări de ale ei, cu întrebări de ale lui, s'a întârziat; iar când casierul, trecând dela slujbă, se oprì mirat că-și vedeà copiii în brațele ei la fereastră, Elena se

coborî din casă, îi eși înainte la poartă și îi povesti întâmplarea cu trăsura. El îi mulțumi cuviincios, își luă copilul și se despărțiră...

Adouazi copilul cere să meargă la „coca mică“, nume scornit de el Elenei și care trebuie să-i fi venit dela vorba „coconiță“. Casierul îl trimete cu servitoarea; iar seara, când copilul cere din nou, îl duce el însuși.

Negreșit întâia întâlnire ar părea grea, mai cu seamă când îi lipsește și mijlocul obișnuit de scăpare: spunerea numelor; căci ea știe că el e casierul județului, Iosif Dănescu, precum știe și dânsul că pe ea o cheamă Domnișoara Elena Cioranu.

Sunt însă împrejurări care le vin în ajutor. De două luni de când el locuiește peste drum, o salută întotdeauna ducându-se sau întorcându-se dela slujbă; și-au și vorbit de două ori, la casierie, cu prilejul plății pensiei pe lunile August și Septembrie; și apoi nici el, nici ea nu au dedesubtul vorbelor, ce și le spun, alte gânduri pe care ar trebui să le ascundă.

— Domnișoară, Nicu, copilul meu, cere să vie la dumnetă. „Ea zice: „da“?, ia copilul în brațe, îi scoate pălăria și, văzând că tatăl e cu mâna tot pe clanța ușii, îl poștește printr'o înirebare:

— Pofțiți să ședeți?

El se așează.

Dacă ori unul ori altul s'ar gândi să producă vre-un efect deosebit asupra celuilalt, și-ar alege vorbele și s'ar turbura; dar așa, se rupe ghiața de îndată și se trezesc vorbind despre igrasia odăițelor în care locuște el peste drum, despre neîngrijirea caldarâmurilor orașului, despre frumuseța aleii de tei care duce dela pod la mânăstire,—parcă s'ar cunoaște de când lumea.

A treia zi casierul înțelege pentruce Elena l-a întrebat în ajun cine a făcut paltonașul copilului, când vedeă că acum paltonul are un guler de imitație de astrahan și la marginea mânecilor reveruri de aceeași stofă.

Și negreșit aceasta face a doua întâlnire și mai ușoară.

— Domnișoară, am venit să-ți mulțumesc pentru osteneala ce ți-ai dat cu...

— A! nu e nici o osteneală, domnule; dimpotrivă o petrecere.

El se așează de îndată.

-- Adevărat, zău, trebuie să ți se urască Nu te duci, niciodată, nicăiri.

— Mai de mirat e de dumnetă. In ceasurile în care nu ești la slujbă, ești totdeauna acasă.

— Eu... e altceva.. Mi-e greu să fac cunoștințe noi... De când sunt aci, de două

luni, nu pot să zic... cunosc câtăvâ lume... dar numai din vedere, din treburile care i-aduc la casierie.

— Bine, dar sunt altele... Avem un club, cofetării, o cafenea în care se poate duce orișicine.

El o privește și i se pare că acest chip cu părul dat în sus, dezvelind toată fruntea mare, sub care strălucesc doi ochi negri, fără a fi frumos, are un farmec deosebit și că tot deosebită e și limpezimea glasului ei.

Adevărul e că atât din vorbă cât și din întreaga înfățișare a Elenei lipsesc micile asprimi, micile ascuțimi nelămurite, care dau ceva ridicol fetelor rămase bătrâne.

Acum când el îi răspunde că nu-i prea place să se ducă în lume, că firea lui îl îndeamnă mai mult să stea acasă, cu socoteli, cu jurnale,—e rândul ei să-l privească cu dorința de a citi în fața lui cât adevăr e în cuvinte.

E lipsită de experiență, totuși ghicește că spune adevărat; și de altminteri seriozitatea cu care vorbește și părul lui încărunțit sunt puternice îndemnuri ca să-i dea crezământ...

Așa s'a început prietenia dintre casier și Elena: din dragostea copilului pentru ea.

Azi el știe din gura Elenei că ea e fata

lui Răducanu Cioranu, omul cel mai bogat într'o vreme, dar și cel mai nesocotit risipitor, vestit pentru chefurile și vânătorile lui, așa de vestit încât la moartea lui s'a vândut toată averea și nu le-a mai rămas decât căsuțele astea, în care stă, și pensia de 190 de lei pe lună. Tot din gura Elenei mai știe casierul că mama ei erà o femeie bună, care—cât a trăit tată-său—a suferit de traiul pe care-l duceà el, iar după moartea lui de lipsa în care o lăsase...

Seară cu seară prietenia lor crește. Nici unul nici celalt nu se gândesc la judecata lumii. Despre judecata cărei lumi să-i pese ei? Despre judecata orășenilor, care cât timp le erà casa în sărbătoare dădeau năvală la petreceri; iar când au rămas aproape pe drumuri nici nu vreau să mai știe de ele: —dovadă moartea mamă-si la care n'au venit de cât câtevà bătrâne și câțivà bătrâni credincioși? Or iar, să-i pese de judecarea acelor care-i aruncaseră fără cercetare o învinuire nedreaptă pentru greșele alteia?

El mai puțin nu se gândià la părerea lumii dela care suferise atât, în singura dată când încercase să intre într'însa.

* * *

E o lună de când s'au împrietenit. Copilul are rufăria întreagă făcută de mâna

Elenei, cu o cheltuială ridicol de mică. În schimb ea a primit un dar frumos și folositor : o mașină de cusut.

Dar iată că într'o seară, măcar că vremea e bună, sunt șapte ceasuri și ei nu vin ; sună opt, și ei tot nu vin. Elena trimete pe slujnică să întrebe nu cumva e bolnav copilul... or el ? Slujnica se întoarce. Nu sunt bolnavi. Nici o altă explicație ; nici un alt răspuns.

Atunci Elena intră în casă tristă. „Trebuie să fi aflat“, își zice ea ; și e neliniștită, nu poate să doarmă până noaptea târziu, când—fără să înțeleagă cum—se simte îmbărbătată și își zice că mai curând ori mai târziu tot ar fi trebuit să afle ; că a doua zi are să i-o spue ea însăși ca să se scape de o așă de grea povară. Da, are să i-o spue negreșit mâne seară... Dar dacă n'ar mai veni deloc ?...

A doua seară casierul vine, dar se cunoaște că știe ceva.

E afară aceiași liniște plăcută a orașelor de provincie, întreruptă la răstimpuri rari de un lătrat de câne ori de un fluer de vardist ; înăuntru aceiași căldură potrivită ; ca în alte dăți copilul se joacă între ei cu o carte mare cu chipuri ; ca în alte dăți tăciunii se dărâmă în sobă cu izbucniri de scânteii roșii ;— și cu toate astea el

se încurcă la citit, ea se încurcă la lucru. Se vede bine că e ceva la mijloc.

Deodată Elena, aducându-și aminte de hotărîrea din noaptea trecută, se întoarce către dânsul și, fără altă pregătire :

— Ai aflat ceva despre soră-mea.

Aflase în adevăr;—ușor se găsește cineva care să-ți dea lămuriri și despre ce vrei și despre ce nu vrei să știi; dar el se așteaptă așa de puțin la o mărturisire, încât rămâne aiurit. Într'un târziu o întreabă :

— E adevărat ?

— Da, adevărat. A! dar dacă ai ști...

Și începe a-i spune pe larg toate câte le ținea ascunse, dezvinovățirea ei. Toate strâmtorările pe care și le impusese numai și numai ca s'o poată ține într'un pension din București: aceeași rochie purtată doi ani neîntrerupt și rușinea de șalul și de giuvaericele puse la loterie, ca să poată împlini ratele la timp...

— Cine e ăsta, Coco-mică ?

Ea se apleacă să vadă gravura arătată de copil :

— Asta ? Un împărat, dragă.

Vacanțiile erau o sărbătoare neîntreruptă pentru mine.

Bătrână eram de 26 de ani ? Și când eșiam cu dânsa pe uliță,—ea îmbrăcată cu

îngrijire și frumoasă, eu așa cum sunt, cine nu ne-ar fi cunoscut, ar fi crezut că nu suntem surori, ci că sunt slujnica ei... Pe urmă după ce plecà, zile lungi și triste, tresăriri deodată din somnul cel mai adânc : „ce-o fi făcând Sofia ?” și apoi zvârcoliri până la ziuă... pentru un răspuns care întârziă...

— Dar ăsta cine e, Cocă-mică ?.

— Tot un împărat drăguță, răspunde ea.

Apoi urmează povestind boala ei, care a ținut mai bine de o lună acum patru ani, în luna lui Iulie ; dragostea soră-si din vremea aceea cu un militar ; cât a fost de târziu când a putut să se coboare din pat ; scena de talmăcire pe care n'are s'o uite niciodată, în care soră-sa își dase pe față toată ușurința ei, sporită în mai rău la pensionatul din București... Stăruințele sale pentru mutarea lui, fuga soră-si după dânsul, rușinea de judecata lumii care coprindea pe amândouă sub aceeași firmă batjocoritoare : „fetele lui Cioranu“...

Se oprește câtva pentru a cere ajutorul batistei, ca să poată vedeà o floare din părete pe care o privește de câtăva vreme cu stăruință.

— Și nu mai știi nimic de dânsa ? îndrăznește el să întrebe.

Ba da... În fiecare lună îi trimete regu-

lat jumătate din pensie. S'au mai văzut de câteva ori : chiar în anul acesta la Paști ; dar parcă nu mai eră soră-sa... Eră o străină frumoasă și elegantă, a cărei plecare — după cinci zile de ședere cu o vădită silă — în loc s'o întristeze, parcă a bucurat-o.

— Și ofițerul nu vrea s'o ia ?

Ea tace. Va să zică nu știe tot ? Dar nici ea nu-i poate spune că de mult a fost înlocuit cu altul și urmașul la rândul lui cu altul ; că la fiecare două-trei luni primește aceiași înștiințare : „M'am mutat. Nu-mi mai scrie pe adresa cutare, trimete-mi banii aici, strada cutare“...

Casierul ghicește ce nesocotită i-a fost întrebarea, deschide și închide de câteva ori jurnalul fără nici un cuvânt ; apoi simțind ce dureroasă trebuie să fie pentru Elena tăcerea care se prelungește, începe s'o mângâie cu vorbe simple așa cum se pricepe el :

— Trist... da... foarte trist, domnișoară ; dar de... trebuie să te mângâi și să te gândești că dumnetă ești cu inima împăcată, că dumnetă ți-ai dat toate silințele... Așa e lumea asta... și iar să te mai gândești, domnișoară, că nu ești numai dumnetă nenorocită pe lumea asta...

Elena tace.

— Unul una, altul alta... fiecare are necazurile și neajunsurile lui. Uite eu, câte

n'am suferit și eu... Doisprezece ani n'am visat altă fericire decât să puiu capăt vieții de urît și de singurătate pe care o duceam. Ajunsesem să-mi fie silă de casa unde nu erà nimeni să mă întimpine cu o vorbă bună... Și dacă m'am însurat, peste ce-am dat? — peste o femeie cu trupul și cu sufletul legat de lume. Mi-erà urît singur, acum îmi erà groază... Neorânduială într'ale casei, certuri, vorbe rele. Și împotriva bietului copilașului àstuaia dușmănie, pentrucă știà că-mi erà drag...

Fără să vrea, ochii Elenei se îndreaptă către semnul din fruntea copilului.

— Da, domnișoară... semnul acela e de la dânsa. Intr'o seara ne întorceam dela o sindrofie—eram silit s'o însoțesc în toate serile; sindrofii la rând, cu clevetiri și jocuri de cărți, care întotdeauna se sfârșiau prin certuri și prin vorbe rele... Pierduse... se certase; când ne întoarcem, copilul plângeà... Ea vrea să-l potolească, dar se vede că mângâierile îi erau aspre de supărare; atunci văzând că nu tace, îl împinge cu furie, el se împiedecă de covor și cade cu capul de colțul sobei... Cinci zile am crezut că moare... Și uite așa, domnișoară, patru ani de canon. Și vezi, n'aș fi scăpat nici acum singur, fără ajutorul unui băiat de ispravă, președintele tribunalului de acolo

din Caracal, cu sprijinul căruia divorțul a trăgănit mai puțin și copilul mi-ă fost dat mie... E... așa e lumea, și omul va să se mângâie și să nădăjduască în alte zile mai bune...

Din seara aceasta știu unul despre altul tot ce puteau ști. Casierul are să vie mai cu drag și Elena mai cu drag o să-l primească. El o să-și aducă și de lucru: socoteli de verificat în timpul ce ea va coase ceva la mașină.

Și în vremea asta copilul face progrese minunate, că e așa de deștept, iar „Cocamică“ așa de bună profesoară! A învățat lunile anului, zilele săptămânii, câteva poezii mici; și numără până la o sută; și are o placă pe care știe să facă câteva slove cu degetele lui nesigure de cinci ani. Eri a arătat că știe pe sărite literele până la I; azi spune „Tatăl nostru“ cu o singură greșală, la cuvântul „izbăvește“, pe care nu-l poate spune; mâne după îndemnul „Cochii-mici“ o să se așeze frumos în fața lui tată-său și, luându-și degetul arătător dela o mână în cealaltă mână, o să înceapă:

Eu sunt mic, tu fă-mă mae

Eu sunt slab, tu fă-mă tae.

Cu așa nimicuri trec trei ceasuri ca trei clipe.

Că vremea nu sta în loc să asculte cu Elena gazeta citită de casier, nici să se bucure cu amândoi de progresele copilului; ci vremea zboară pe nesimțite și se trezesc că ceasornicul bate zece.

„A! deja“... zic amândoi... El se îmbracă, ea îngenunche să îmbrace copilul și nu uită nimic: gulerul paltonașului bine rădicat, băsmăluța bine legată împrejurul gâtului. Apoi, după ce sărută copilul, se scoală, întinde mâna casierului și se despart:

— Mâne, cu bine.

*
* *

Miercuri în ajunul lui Sfântu-Nicolae, pe la patru după-amiazi, Elena tocmai învăța pe copil să-și scrie numele întreg, când s'a oprit la poartă o trăsură care aducea pe soră-sa dela gară.

Ar trebui s'o primească mirată și rece ca la celelalte venituri; dar de o lună încoace așa i s'au schimbat toate simțirile și s'a adunat în inimă atâta trebuință de a mângâia și de a fi mângâiată încât văzând pe soră-sa îi aleargă repede înainte: „So-fio!“ Căci la urma urmei e soră-sa, cu zece ani mai mică decât dânsa, aproape copilul ei, soră-sa care a supărat-o, dar acum parcă

nu mai e dânsa care a plâns și s'a chinuit, parcă e alta.

— Sofio ! și o cuprinde în brațe, o sărută și plânge.

Sofia văzând astă primire la care nu se așteptă, se găsește numaidecât în apele ei : spune că a ținut să-i facă o surpriză, că-i eră dor, a ! grozav de dor ; și văzând copilul :

— Al cui e copilașul ăsta ?

Elena arată servitoarei unde să așeze cu-fărul Sofiei.

— Țațo, al cui e copilașul ăsta ?

— Al unui vecin.

— Care vecin ?

— Al casierului.

— O ! Ce drăguț e ! Vino la mama, puiule.

Îl ia în brațe, îl dezmiardă ; repede găsește cheia și scoate din cufar câteva bomboane. Dragostea Sofiei pentru copil apropie și mai mult pe Elena de dânsa. Copilul arată toate câte le știe : „Ianae, Feuae“, „Un copil odată mic ca dumnetă“, numără, arată cum face popa când vine cu botezul... Sofia și Elena fac haz ; ceasornicul bate cinci,—casierul e în pragul ușii.

Nu se mai poate înlătură întâlnirea. După o foarte scurtă socoteală Elena se scoală :

— Soră-mea Sofia, — domnul Iosif Dănescu, casier.

Sofia se uită dela unul la altul ; dar surâsul început la vederea lui îi piere de pe buze, când vede fața serioasă a Elenei, cu o dungă între sprincene care îi dă un aer de desăvârșită cinste.

În seara aceea casierul nu vine, a doua zi însă e sărbătoarea așteptată de atâta timp—e ziua copilului. S'ar putea să n'o petreacă împreună ? De nu s'ar duce, Elena și-ar închipui că o socotește părtașă la vinovăția soră-si. Nu e vorbă că pentru dânsul nu trebuesc cuvinte care să-l hotărască a merge : așa face de mai bine de o lună, acum i-ar fi greu să poată face altfel.

E o adevărată sărbătoare a doua zi, de când vin până când pleacă. Iată surpriza costumului de marinar lucrat în ascuns pentru copil. Sunt toți de părere că-i șade de primejdie. Sofia mai ales nu-l mai lasă din brațe. Trebuie să-i repete iar toate fleculețele spuse eri ; și râd în cor și se bea, în sănătatea lui, vutcă făcută de mâna Elenei, pe când Sofia cântă la clavir semnalul de urare. Au fiecare cuvinte deosebite pentru a fi veseli.

Aflarea acestui străin în casă îndreptățește pe Sofia să apropie pe Elena de dânsa pe drumul vinovăției. Și dacă e așa (că nu se poate să fie altfel) n'o să mai aibă de acum nici rarele muștrări și licăriri

de păreri de rău, făcute din compararea vieții ei cu a soră-si. Parcă asta e sfântă? Parcă ea nu petrece? Negreșit, mai puțin decât ea; dar e și mai urâtă și mult mai mare, și apoi copilașul care înseninează casa; — o idilă a soră-si și dânsa surprinzându-i în flagrant delict! Astea au farmecul noului și neașteptatului: sunt atâtea lucruri de care o să facă haz la București, istorisindu-le actualului. Și cine știe, poate în rândul viitor o să-l aducă și pe el.

Casierul ar putea să fie serios și ursuz? Ce ar semăna? Lasă că e ziua copilului; dar mai întâiu ar fi deadreptul necuviincios, —și nu numai față cu Sofia, căreia trebuie să-i dea să creadă că nu știe nimic, ci chiar față de Elena; s'ar cuveni să-i arăte că a mai uitat din greșelile Sofiei.

Elena asemenea e veselă de recunoștință pentru purtarea casierului cu soră-sa, de dorința de a nu-l trădă în prefacerea lui că nu știe nimic,—și mai ales de nevoia de ertare și de mângâiere adunată încet-încet în vremea din urmă.

Drept e că acestea sunt cuvintele dela început; mai târziu nu mai au trebuință de ele, căci se răspândesc din Sofia valuri-valuri de veselie și de încântare. Ce grație în cele mai neînsemnate mișcări! Ce vioiciune sclipitoare în ochi și ce măestrie în

mânuirea vocii! Ce perfecție de gust în alegerea rochiei aproape albă, cu câteva funte în care se amestecă roșu închis, violet închis, verde închis și care totuși, de parte de a părea încărcată, pare simplă și-i dă un aer de pasăre rară din țările calde! Știe atâtea glume hazlii, mângâie copilul așa de frumos, cântă la pian atât de bine! Toate acestea sunt nimicuri încântătoare, mai ales pentru casier și pentru Elena, provinciali nepricepuți. Ei nu-i găsesc nici un cusur, ci sunt fermecați de drăgălășia Sofiei, care a dărâmat orice sfială și i-a adus în apele lor.

Seara, după ce casierul pleacă, Sofia se apropie de soră-sa :

— Ce e cu omul ăsta, țațo ?

A! cum și-ar deschide inima Elena; dar într'o clipă își face în minte nenumărate judecăți. Ar înțelege-o Sofia, când n'are la îndămână o poveste de dragoste cum i-ar plăcea ei? Ce să-i spue? Viața lor tihnită, rămasă aceiași din prima zi până acum? Dar, ori n'ar crede-o; ori, dacă i-ar da crezământ, ar întimpina-o cu hohote de râs.

De aceia când Sofia își repetă întrebarea, Elena îi răspunde serioasă :

— Nimic.

— Cum nimic?

— Nimic.

Și se despart să se culce : Elena tristă că n'are cui să se destăinuească, Sofia înciudată și hotărîtă să descopere adevărul.

În seara celei de a cincea zi dela venirea Sofiei, casierul se întoarce acasă trist. Parcă n'ar mai fi el, cel care până acum în fiecare seară mulțumiă în gând cui îl adusesese în acest oraș, unde dase peste o femeie bună, care-i ținea de urît și-i îngrijiă copilul ca o mamă.

Din toate socotelile ce-și face și-și desface, închee că e nenorocit, că traiul ce-l duce e fără noimă.

Zadarnice îi sunt încercările de a adormi : nu-l lasă o vedenie care i se ține cu îndărătnicie înaintea ochilor.

E o singură ființă făcută din două. Iată : un trup mlădies... O rochie simplă numai cu trei funte de culori vii dar închise... dintr'un cuib de dantele iese o mână albă ce se întinde către dânsul... din alt cuib de dantele un gât încântător... Și iată chipul... E trupul și chipul Sofiei, cu gura ei ispititoare, cu nasul ei puțin cam ridicat... Doar la frunte nu seamănă : fruntea e largă, părul negru dat în sus... fruntea Elenei cu

dunga dintre sprincene care-i dă un aer de desăvârșită cinste.

Ce nedeslușite lucruri știe el despre astă femeie ! Parcă a greșit odată, și seriozitatea ce acum îi vede pe chip trebuie să-i vie din remușcare pentru vina ei... și pentru supărarea adusă unei surori bune a ei... și parcă sora ei ar fi ea însăși...

Inchide ochii, o vede învățând pe copil poezii, ori cosând cuminte la mașină—și ar vrea s'o vadă mereu așa ; închide ochii iar, o vede râzând cu hohote la pian, ori ciripind în joc cu copilul ca o pasere zburdalnică—și așa ar vrea s'o vadă într'una ; iar când n'o mai poate vedea nici într'un fel nici într'altul, se așează pe păt și chinuște colțul perinei.

Vezi că și Sofia, ca să descopere ce e între el și soră-sa, a întrebuintat față de dansul toate meșteșugurile, urmărind pe chipul Elenei efectele văditei robiri a prietenului ei.

Și ce bine se pricepe Sofia !

Dacă nu sunt de ajuns îngenuncherile pe covor pentru a se jucă drăgălaș cu copilul, ea știe și să vorbească cu glasul tremurător de „farmecul dureros al micilor lucruri neînsemnate care aduc aminte o viață atât de iubită!... și pentru totdeauna pierdută“... Iar când o așa scenă începe a-și

produce efectul, Sofia știe să-l facă să crească, așezându-se la pian și cântând emoționată :

Vezi rândunelele-e-e-e se duc,
Se scutur frunzele de nu-u-u-c,
Se-așterne bruma peste v-i-i-i-i
De ce-e-e nu vii? de ce-e-e nu vii!

* * *

Elena pregătește ceaiul în sufragerie, și-l pregătește cam de mult.

Despre câte n'a avut Sofia vreme să vorbească casierului? Despre multe... și între altele despre dezgustul ce-i inspiră viața zgomotoasă a Bucureștiului, despre valurile de dor ce-i năpădesc în inimă și o chiamă aci în provincie.

— Ah! cum vă invidiez. Poftim: Nici un zgomot... o tăcere așșșă de dulce... la casa ta... cu cei care-ți sunt dragi.. îngrijind de un copil adddorabil, în care ți-ai pune tttoată nădejdea, tttoată viața.

Le spune așa de bine! Negreșit un Bucureștean rafinat ar ști să-și dea seamă că joacă pe sentimentală; dar micile nuanțe, vizibile pentru un cunoscător, nu le poate vedea Iosif Dănescu; ba dimpotrivă, tocmai părțile care ar dovedi că Sofia se preface, sunt pentru casier dovezi de sinceritatea ei.

Și ce ușor i-ar dărâma toată această clădire de prefăcătorii, întrebând-o de ce n'a păstrat aste fericiri pe care le-a avut —și de ce le-a dat cu piciorul, nesocotind sfaturile Elenei! Dar acum e prea târziu: O privire caldă, un glas duios și o mână ispititoare, ce se întinde peste masă, scot din fire pe un om hotărît și rece; cum n'ar îmbătă pe un om fără voință ca dânsul?

De unde să ia el puterea de a se împotrivi? De nicăieri. Pe când din ochii negri plecați către dânsul ia puterea de a cuprinde în mânilor sale mâna arzătoare a Sofiei și de a o acoperi cu sărutări pătimășe.

Sofia își lasă capul pe umărul lui, apoi deodată se zbate ca să-și scape mâna... În ușa deschisă de părete stă nemișcată Elena. E așa de albă... iar cuta dintre sprincene atât de adâncă...

Nu i s'a întâmplat niciodată cititorului să răstoarne într'un salon o tavă, ori să scape un cuvânt necuviincios;—și pentru o astfel de greșală mică nu s'a zbatut până la ziuă mușcându-și mânilor de necaz și de rușine? I s'a întâmplat?

Atunci o să înțeleagă chinul casierului din noaptea aceia; o să înțeleagă de ce

stinge și aprinde de zece ori lampa, fără izbândă de a gonî din minte dureroasa scenă pe care n'are s'o uite niciodată. A! și cu ce asprime se judecă! „Nebun, netrebnic“; nu sunt cuvinte aspre pe care să nu și le adreseze; căci i-a fost destul o clipă să vadă pe Elena în pragul ușii, pentru ca să se desmeticească din beția produsă de farmecele Sofiei. Acum se miră cum n'a murit de rușine! Cum o să-l judece Elena? Ce neadevăruri nerușinate o să socotească ea destăinuirile despre nenorocirile lui trecute și despre firea lui?

Nu e de nici un folos să rupă nasturii cămășii care i se pare că-l strânge la gât, că de pe inimă nu pierе greul clipelor cât a mai stat acolo după surprindere. Inima rămâne grea de rușine și strivită de răceala privirii, mâniei și glasului Elenei la despărțire.

Nu! n'a putut fi decât nebun; nu e altă lămurire; căci iată: asta e Sofia și asta Elena. Despre cea dintâi știe bine că e o femeie pierdută... iar despre a doua, nu e el încredințat prin el însuși că e cea mai bună, cea mai harnică și mai cinstită femeie din câte și-a putut închipui? Nu se știe cât a suferit de nedreapta învinuire a lumii? N'o cunoaște de atâta timp; și în vremea asta nu i-a îngrijit dânsa de copil

ca o mamă ? Nu eră dânsa întruparea visului visat atâția ani în vremea când trăia singur ? O femeie bună care să-l întimpene cu o vorbă bună în pragul ușii, căreia să-i placă ce-i place lui : liniștea și odihna casei, — să urască ce urăște el : dezbinarea și dușmănia zgomotoasă a lumii ? Până mai ieri nu-și făcea el cu mulțumire și cu bucurie planul de petrecere a sărbătorilor cu dânsa, numai cu dânsa, femeia blândă și iubitoare de copil ? Și cum s'au dus toate!... A pierdut prietenia femeii cu glas mângâietor, cu ochi mângâietori, cu fruntea... Ah ! fruntea ei și cuta adâncă dintre sprincene...

Și iată acum, că cu prilejul muștrărilor își dă seamă de cât loc i-a cuprins în inimă prietena neprețuită, care până ieri îi zicea, blând : „mâne, cu bine“ și care astă seară rece i-a zis : „adio“ !

Liniștea de afară, care altă dată îi plăcea atât de mult, acum îl supără, îl chinuște ; parcă o ființă vie ar face-o cu tot dinadinsul, ca să nu-i poată pieri lui din minte nici atât din gândurile care-l dor.

Numai cu sutimile numărului de pași făcuți între sobă și fereastră s'ar putea socoti de câte ori i s'a întors în minte aceleași și aceleași gânduri, până când zgomotul unei trăsurii, oprită peste drum, vine

să-l trezească... Ridică perdeaua... Afară se îngână ziua cu noaptea și ninge... De atâta veghe abiă poate vedeà ca prin vis o trăsură, un birjar care potrivește un cufăr pe capră, o femeie care se urcă. Lasă perdeaua... Îi cade sub mână un petec de hârtie pe care-l mototolește; nu pentru că a văzut pe Sofia plecând, ci pentru că și-a adus aminte că va trebui să iasă din casă, că n'are decât o singură ieșire și că o să fie silit să treacă pe la ferestrele Elenei. Se mai poate aceasta de acum încolo? Nu! Dar mai bine ar muri, decât să mai dea ochii cu dânsa. Nu se mai poate! Și, într'o clipă de nesocotință, își ia hotărîrea de a se mută.

* * *

Cu mult mai tare decât dânsul e Elena, cu toate că ei nu i-a trebuit o astfel de întâmplare pentru a-și da seamă de dragostea ei pentru casier.

Să iubești pentru întâia dată într'o viață de treizeci de ani—și nu din orbirea patimii, ci din încredințarea socotită că dintre toți oamenii acesta este cel mai vrednic de iubirea ta; să fii atât de dezlegată de lume, încât să n'ai pe nimeni căruia să te destăinuești; să-ți faci o sărbătoare din gândul

că odată și odată poate îți va sosi ziua fericită a mărturisirilor... și apoi să surprinzi pe acela, în numele căruia te închini, dând alteia semnele iubirii la care năzuiai în tăcere !...

O alta s'ar fi trădat măcar printr'un gest. Elena însă e atât de stăpână pe sine! Liniștită s'a arătat față cu ei, liniștită mai apoi față de soră-sa în scena de explicație, din care a eșit hotărîrea Sofiei de a pleca; iar mai târziu, în odaia de culcare, Elena n'a umblat cu neastâmpăr ceasuri întregi, nu s'a zbătut cu desperare până la ziuă ca fostul ei prieten.

Numai cine ar fi citit dincolo de liniștea ei ar fi putut ghici, din patima cu care a îmbrățișat copilul la plecare, ce gol dureros aveă în inimă. Știa ea bine că-l îmbrățișă pentru cea din urmă oară, înțelesese deslușit că vinovatul nu va mai da ochii cu dânsa.

* * *

„Ei ! lume nouă !... lume nouă !...“

E strigătul cu care casierul e întimpinat la intrarea sa în localul Clubului civililor. Vin toți să-i strângă mâna, că e singurul om din tot orașul împotriva căruia nu au nimic rău de spus, și nu e unul care să fi

mers cu vre-o treabă la casierie și să nu fi rămas mulțumit de graba și de bunăvoința casierului pentru a-l sluji. Un singur lucru se spunea până acum, anume că prea erà retras de lume, prea erà urs; și iată că face ruptoarea, vine la club. Și din toate părțile acelaș strigăt:

„Ei! lume nouă! lume nouă!”

Dacă ar ști ei că din hotărîrea lui de a veni la club, nu se cuvine nici o parte dorinții de a se împrieteni cu dâșii!

De trei zile de când s'a mutat de peste drum de Elena nu mai are astâmpăr, nu-și mai găsește loc. Și parcă într'adins afară e o vreme nesuferită, o lapoviță care-l omoară. Că dacă ar fi frumos, eșind dela slujbă s'ar duce să se plimbe pe șoseaua mânăstirii până la vremea mesei și după masă; dar așa, e silit să vie acasă. Casa friguroasă, lucrurile rău așezate. Il supără silințele servitoarei de a le așezà pe placul lui; îl necăjește până și copilul. N'a fost astăseară de o asprime ce nu și-o știà, când i-a cerut iar să-l ducă la „Coca-mică”?

Nu de dragul celor ce găsește acolo, ci de dorința de a fugi de el însuși a venit la club, iar acum se miră de ce a făcut-o.

Ce-i pasă lui de opiniile politice ale domnului Dincă Micșuneanu care (chiorul printre orbi) explică într'un colț onorabililor

Petrică Marinescu, Ioniță B. Matei și Nicolae Posic că „astea... taxiele, care asta.. vin de se pun pe popor, fac mă'nțelegi?... cum să zic?... stai că-ți spun acum“...

Ori ce-i pasă dacă complectul tribunalului joacă *ferber* cu un băețaș, fecior de bani-gata (pe socoteala acestuia din urmă)?...

Și ce-i mai pasă iar, dacă în celalt colț vre-o câțivă alți stimabili se întreabă cu îngrijire ce catastrofă politică sau economică se pregătește, de vreme ce Nicu Racu s'a hotărît să consume o cafea turcească cu rom?

Iată dar cu ce a schimbat, dintr'o nebulie, liniștita lui fericire: cu o sindrofie de străini nepăsători. Ce poate avea el cu dânsii în afară de treburile casieriei? Și fiindcă nu-i mai place casa lui (că nu-i mai place), trebuie să înceapă iar traiul de câne hârbar, ca în vremea de care-și aduce aminte cu groză.

„Ei! lume nouă!“

È prefectul care intrând dă cu ochii de casier.— „Ce mai faci? Insfârșit te-ai hotărît să ne faci onoarea... Ei! ce bine îmi pare! Știi să faci ceva?... Ce știi? Panțarolă știi?“

Știe. Și asta îi aduce aminte vremea în care a învățat-o: sindrofiile fostei lui soții.

Prefectul interpelează pe alți tovarăși :

— Antonescule, faci o panțarolă?
Antonescu asta așteptă.

— Doctore Fana, faci o panțarolă?

Tot asta așteptă și doctorul Fana.

Și încep să joace panțarolă. Dar gândul lui nu e acolo, ci la prietena pierdută. Și pierdută pentru cât? Pentru o lună, pentru un an? Nu, pentru totdeauna. Căci acum s'ar putea să mai dea ochii cu dânsa? Adică s'ar mai putea?...

Se cere treflă, el joacă pică.

— Unde ți-e gândul, casierule? îl întreabă intim prefectul.

Unde să-i fie? Aici. Și ca să dea și el o explicație, spune că nu e obișnuit cu aceste cărți. În clipa aceea se gândia cât de aspru fusese cu copilul.

Partida urmează din ce în ce mai încordată pentru ceilalți. Numai el nu se poate ține de dânsa.

Se cere cupă, — el tae cu treflă.

„A! pardon, am cupă“.

— Ei! zice prefectul, ce să ne mirăm noi? Parcă nu știm?

Ceilalți zâmbesc, fac haz. Casierul se apără:

— Mă doare capul foarte rău.

— Ei aș! nu mai spune. Știm noi unde te gândești. Parcă noi trăim sub pământ ca dumnetă.

La sfârșitul partidei, casierul se folosește de prilejul că la masa complectul tribunaleului se iscase o ceartă în care se amestecă toată lumea,—se dă pe lângă prefect:

— Vă rog să mă iertați. Mă doare grozav capul. Nu mai pot urmà jocul.

Și ese.

Îată-l acum cu ce dușmănie lovește pietrele cu bastonul închipuindu-și că ar lovi pe prefect pentru cuvintele lui. Și ceilalți făceau haz, ticăloșii! Adică de ce ticăloși? Nicidecum. Ticălos e el, căruia nu-i mai rămâne nici puțința de a face să înceteze bârfelile lumii, că desigur toți or fi bârfind. Și acum despărțirea lor, care n'o să întârzieze de a fi aflată, o să le fie o dovadă mai mult... da, o dovadă mai mult.

* * *

Tată-său e dus la casierie, slujnica spală în cuhnie, — și el stă singurel la fereastră, privind fulgii de zăpadă, care se cern încetișor de sus.

Nu mai pricepe nimic. De patru zile nu mai merge la „Coca-mică“. Dar de ce? Parcă „Coca-mică“ nu e bună? Ba e bună... Tată-său e supărat mereu. Aseară l-a împins și a eșit trântind ușa; pe urmă noaptea târziu erà îmbrăcat, cu pălăria în cap;

în genunchi lângă pat îi sărută mâna... Adică de ce s'a mutat de lângă „Coca-mică“?... acolo erà peste drum, se duceà numaidecât... dar aicea e departe... departe... parcă el nu știe unde e?...

E așa de trist lucru seriozitatea unui copil!

Vrăbiile care ciripesc lângă geam nu-l mai distrează ca de obicei. Cu coatele rezemate de pervazul ferestrei și cu capul în mâni stă și-și face în creerașul lui socoteli de om mare, de cum ar merge la „Coca-mică“ :—drept, drept înainte până la cârciuma lui „Nitulae“ ; pe urmă la stânga și pe urmă iar drept și pe urmă e un plop mare : ăla e plopul dela „Coca-mică“. Dar Maria nu vrea să-l ducă... i-a spus tata să nu-l ducă și paltonul e în dulap și dulapul nu poate să-l descue.

Atunci, jumătate cu judecată, jumătate fără judecată, copilul iese binișor din casă și o pornește fără palton și fără pălărie. Întăiu merge încet ; apoi începe să alerge, parcă l-ar gonî cineva.

Elena, care erà la fereastră, când îl vede dă un țipăt și-i iese înainte speriată.

— Cum ai venit ?

— Sin...gur, abia poate el răspunde găfâind.

Ea îl ia în brațe, îl duce în casă ca în

ziua dintăi, veselă că-l vede, îngrijată că a venit numai așa :

„Doamne ! de n'ar răci !“ și îl îmbracă în șalul ei, îl apropie de sobă, pe când el îi spune pe neîntrebate toate câte le știe și din care Elena simte și înțelege toată rușinea și căința casierului. Apoi reîncep amândoi lecția întreruptă de patru zile, parcă nu s'ar fi întâmplat nimic.

Sunt plânsete, când înainte de cinci ceasuri vrea să-l trimeată acasă. Dar e așa de înțelept ! Când Elena îi spune că,—dacă o iubește—să plece acasă, copilul își curmă deodată plânsul, se lasă să-l îmbrace cu hainele aduse de slujnică și pleacă.

Nu-l așteaptă muștrări acasă ; dimpotrivă : tată-său îl cuprinde în brațe, îl sărută, îl dezmeardă, privindu-l' cercetător, —parcă ar vrea să vază pe dânsul urmele mângâierilor Elenei, și-l întreabă iar ; dar ce poate să-i spue copilul ? Un om mare, trimis acolo, nu i-ar fi putut aduce răspuns deslușit de ce gândește Elena despre dânsul...

* * *

Știuta și străvechea comedie, care ține de când lumea și cât lumea o să ție... Au jucat-o mii și mii de neamuri înainte : și împărații cârmuitori de lumi în palaturi și robii nemernici în lanțuri și înțelepții și ne-

rozii, dar farmecul nu i l-au secăt; a mai rămas câtvă și pentru bietul casier, care de câtevă zile își aduce singur copilul până aproape de casa „Cochii-mici“.

E dureroasă și ridicolă tot într'o vreme iubirea unui om în toată firea, care a alergat azi orașul întreg ca să găsească vre-o câtevă micșunele degerate, pe care acum le trimete prin copil stăpânei gândurilor lui...

*
* * *

Elena iese însăși, pentru a aduce copilul acasă. Nu sunt încă nici cinci ceasuri... Casierul nu s'a întors, iar ulițele sunt pustii... afară e înserat, n'are cine s'o vadă.

Dar dupăce a dus copilul până la ușă, când se întoarce și vrea să iasă din curte, se găsește față în față cu un om, care a urmărit-o și acum o oprește :

— Ah ! Iartă-mă, iartă-mă !... Am fost un ticălos... un ticălos... Iartă-mă...

Ea se dă înapoi spre ușă...

Elena e într'un jeț, cu mâna stângă peste ochi, cu mâna dreaptă în mâinile casierului, care stă la spatele jețului aplecat într'o atitudine de umilință... și nu îndrăznește să-i sărute mâna.

DIN CARNETUL UNUI JUDECĂTOR

Grea meserie e aceia de judecător pentru unul care pricepe însemnătatea misiunii lui și pe care-l interesează direcția mersului stărilor sufletești ale oamenilor.

Are un judecător două feluri de lucrări de făcut: unele, ca să întrebuițez termenul tehnic, scornit probabil în bătae de joc, *grațioase*, pe care le îndeplinește în camera de chibzuire, în lipsa părților; și altele, *contențioase*, procesele.

Cele dintâi sunt de o banalitate, de-o secăciune ce nu se poate pricepe, până nu ți-ai făcut creerul cenușe lucrând la ele. Autentificări de acte de vânzare, de împrumut, de închiriere, de tovărășie, chemări în judecată, conturi de epitropii, procese verbaie de ale primarilor, subprefecților, portăreilor, – toate scrise într'un stil grețos, impersonal, mort și neînsemnat ca o parăștearsă. Oricât le-ai stoarce, nu poți scoate din ele un dram de judecată generală.

Al doilea fel de lucrări sunt procesele. Acestea nu sunt lipsite de interes, dar au o dureroasă înrâurire asupra firii judecătorului.

Vecini care se mânâncă între dânșii pentru un deget de pământ, tovarăși care se înșeală unul pe altul, rude care duc ani întregi judecată cheltuind o mie ca să câștige o sută, frați care măcar că au trăit alături își contestă frăția—zilnica defilare a unor oameni, care vin urîțiți cu vinele gâtului umflăte de grija pierderii sau câștigului unui lucru adeseori neînsemnat, gândul că și acolo acasă nu poate unul să iasă pe prispa casei lui, fără ca să nu aducă 'n tâmplele celuilalt un vârtej de sânge clocoțitor,—toate astea sădesc încet în sufletul judecătorului un dispreț și un dezgust de oameni, care-l pot duce la o desăvârșită mizantropie.

Și apoi de câte ori nu simte bine că dreptatea nu e de partea celui care totuși trebuie să câștige procesul ?

Știe bine că unul căruia i s'a luat pe nedrept pământul de către un altul, nici n'are, nici nu-i vine să dea unui avocat cât i se cuvine; că d'aia mai totdeauna vine însoțit de un avocat slab; că dimpotrivă impilatorul, — făcându-și socoteala că, chiar de-ar da jumătate din lucrul luat pe ne-

diept, tot rămâne în câștig cu cealaltă jumătate,—vine cu un avocat bun, talentat, cunoscător profund al codului, al tuturor piedecilor și curselor, de care-și ferește cu grijă clientul și pe care le întinde cu măiestrie în întuneric sub pașii protivnicului.

Câte inchități strigătoare nu e silit judecătorul să săvârșească pentru respectarea legii și de câteori nu rămâne cu inima strivită de pasul greoiu al principiului triumfător !

Răsfoesc un carnet în care treceam note aproape zilnice, în vremea în care eram judecător.

Ici și colea siluete și mutre de împricinați; câteva depoziții hazlii de martori; crâmpee de procese verbale: „repezindu-se la el cu forță majoră îl insultă de mama sa Sevastița, română, majoară, domiciliată în aceeași comună.“

În colo reflecții aspre dar adevărate la adresa avocaților și gânduri de o amară mizantropie.

Abia următoarele câteva bucățele interesante :

Substitut la Pitești. Un țăran bătrân, care umblă în cărje, intră în cancelarie tainic, închide ușa binișor uitându-se împrejur, se apropie și sprijinindu-se de masă întrebă încet și serios :

— Ce s'a făcut, taică, cu jalba mea ?

— Care jalbă ?

— Jalba mea, cu ăla dă mi-a fermecat picioarele, dă mi le-a betejit.

— Care ăla ?

— Ce, nu știi ? Aaa ! stăi să-ți spui.

Și începe să istorisească, cu intonații convingătoare :

— Ghinisem la târg — acù la Crăciun să'mplinește anu' — să târguesc câtecevă și să mă'ntâlnesc cu gineri-miu, că am un ginere la Valea Corbului, colea. Așa, mă'ntâlnesc eu cu gineri-miu, vorghim noi ce vorghim, bem noi ce bem, ne târguim noi niște alea de ! ca Românu', care ghine la târg, că mai mult d'aia ghinisem, și la urmă ne despărțim pă colea pân' dreptu' căzărmi. Plec eu. Când să ies din oraș, taman amurgiă așa, și erà un ger de mama focului și-o sprinceană roșie încolo peste dealuri, și eram nițel cam băut... Așa, mă pomenesc cu un ăla mic, zice : „Iă-mă și pă mine în căruță până mai încolo, mă neică“ ; un ăla mic, și unde tremură dă frig dă erà rebegit, că erà un ger, maica ta, doamne !... Și nu erà Rumân, erà altă nație, că vorghia altă limbă. Și-l urc, taică, în căruță. Acù, eu nu știu cum am făcut, c'am adormit și când m'am trezit mai încolo, ce să vezi, vericule ? erà plecat peste picioarele

mele și mi le descântă, mi le fermecă în limba lui, că nu eră Rumân, eră altă nație, că vorghiă altă limbă. Eu dacă am văzut așa, mi-am făcut cruce, și el s'a dat jos pe la spatele căruții. Eră lumină ca ziua și l-am văzut cum se duceă pe zăpadă în colo până a intrat în pădure. Când am ajuns acasă dinspre ziuă și-am dat să mă dau jos din căruță, pace : nu puteam și nu puteam. M'a dat jos nevasta cu un alt Rumân. Pasămite el îmi betejise picioarele. Și să zici c'a dat cu paru' ori cu cevă, așa ! cu vorba, numa' cu vorba ; și nu eră Rumân, eră altă nație, că vorghiă altă limbă.

Și m'a 'nvățat un conșiliu dela noi ca să-l dau în judecată și mi-a făcut și o țâr' de jalbă aici și ziceă că-mi ghine cetate.

— Du-te acasă, moșule, că s'a pornit citația ; o s'o primești.

— Așa ? Să trăești, taică, mă duc.

Pleacă foarte vesel, săltându-și zeghea pe umeri.

Afară la ușă râde și spune aprodului :

— Hâ-hâ ! îmi vine cetate. Mi-a spus domnu' pricoror. Mă duc. Și vezi nu eră Rumân, eră altă nație, că vorghiă altă limbă...

* * *

Tatăl e dat afară din cancelaria procu-
Brătescu

rorului, unde rămâne numai fii-sa, ca să istorisească cum s'a întâmplat faptul.

E foarte frumoasă, plânge și spune :

— Eram cu ghitele la câmp. când mă pomenesc că ghine și intră în vorbă cu mine ; — dupăce mai stă ce mai stă, văz că bagă deștele în gură și șueră odată. Eu zic : „ce faci, mă Voicule ? de ce șueri ?...“ Și numai mă pomenesc că ies din pădure alți doi flăcăi tot din sat dela noi și vin și pun mâna pe mine, și mă ia și mă târăște în pădure tocmai la ulmu' lui Nichita... M'am zbatut eu... am țipat... am dat să mușc, da' pe urmă nu mai știu, că dacă m'am trezit, ședeà lângă mine... Tocmai pe urmă am văzut eu“...

E trecută în odaia de alături unde o examinează doctorul, al cărui glas se aude dictând grefierului : „...coruncule mirtiforme... urme de violență pe părțile externe... externe, nu interne... vânătăi provenite prin lovire..“

— Fapt recent petrecut ieri, zice doctorul intrând.

Procurorul, care s'a plimbat d'alungul odăii, poruncește aprodului să aducă pe inculpat. E un flăcău voinic, brun, cu gene lungi, cu ochi sclipitori. Cum intră e înhățat de piept de procurorul care l sucește, îl zgduie, îl răsucește și i strigă :

— Cum ai făcut, tâlharule, să necinstești fata? hai?

Flăcăul se pierde; dar când îl lasă din zguduit, se reculege.

— Cu voia ei, d-le procuror; nu mă omorîți... zău! cu voia ei. Să nu mai apuc să calc iarbă verde.

— Cum cu voia ei, tâlharule?

— Cu voia ei! Ea m'a chemat. A trimes p' o vară a ei de mi-a spus că m'așteaptă la marginea pădurii; și dac' am văzut, m'am dus și-am găsit-o. Și așa e, dar cu voia ei, nu cu sila, cu voia ei.

— Dar vânătăile de pe trup tot cu voia ei le-ai făcut, măi tâlharule?

— Alea tat-su i le-a făcut, tat-su și frați-su al ei. A bătut-o de ziceam c' o omoară. A scăpat-o maica. I-a dus și rachiu s' o tragă mă-sa, că ziceam că moare.

Fata e adusă și confruntată.

— Ia auzi, fă, ce zice ăsta, că cu voia ta.

— Minte! minte! care cu voia mea?

Minte!

— Minț eu, fă Ilinco?

— Minți! minți!

— Fă Ilinco, gândește-te ce faci. Mă bagi în pușcărie și e mai mare păcatu'. Dă frica lu tat-su spune așa, domnule procuror, că îi e frică. Da' nu-ți mai fie frică fă, că aici

suntem naintea domnului procuror și n'are ce-ți face...

— Cu sila ! Minți ! repetă fata, neridicând ochii.

Parcă e o fiară și totuși frumoasă foc.

— Minț, ai ? n'ai trimes tu pă Sanda, pă var'ta să mă cheme, fa ? Nu mi-ai dat tu ștergaru' ăsta ? Dă la cine e ștergaru' ăsta ? Dă la cine ai tu inelu' ăla din deșt, ai ? Nu ți l-am dat eu ?

Fata se dă înapoi lângă fereastră.

— Nu viniși tu numai cu mine la Drăgaică dela târg dela Dragoslavele, singuri amândoi în poștalion, și nu ne-am iubit ? Spune, fă, că-ți faci păcat și mă bagi în pușcărie degeaba, spune de!...

— M... m... minți !

— Astea ți-a fost vorbele ? Astea ți-a fost făgăduelile ? Și încă mi-te mai jurai lângă crucea din valea Velinașului...

Fata s'a învelit în perdeaua ferestrii și plânge, plânge cu hohote :

— Voicule, mă omoară taica... V...voicule, mă omoară neica.

*
* * *

Inculpatul e dat în judecată pentrucă a bătut crunt pe o femeie, care voia să-i ducă la oborul de gloabă vitele prinse în holdele ei.

...„Fractura cubitusului și radiusului mâinii drepte... două luni de incapacitate de lucru“... zice certificatul medical.

Martore de fapt : muma, cumnata și o vară a inculpatului, femei care au sărit împreună cu dânsul să scape vitele.

La înfățișarea trecută s'au ascultat fără jurământ mama și cumnata. Au răspuns că nu știu nimic. Azi e de ascultat vara.

Înainte de a fi adusă martora, se întrea-bă inculpatul. Răspunde cu tărie că nu e adevărat, „nu știe la sufletul lui“ ; — pe reclamantă trebuie s'o fi bătut bărbatu-său, care se îmbată în toate zilele și acum aruncă vina pe el, fiindcă se găesc în prigonire pentru un pogon de pământ și ca să-și scape pe bărbatu-său.

Advocatul inculpatului face semne de aprobare din cap. E foarte mulțumit de răspunsul clientului său.

Vine martora.

E galbenă, se codește, ține crucea numai cu vârful degetelor, îngână jurământul cu gura pe jumătate ; se închină pe dos, de jos în sus.

Judecătorul către martoră :

— Ia seama ! Ai jurat pe sfânta cruce, înaintea lui Dumnezeu, care vede și știe toate, că ai să spui numai adevărul. Legea te pedepsește dacă s'o dovedi c'ai jurat

strâmb. Dar înainte de lege să te gândești la Dumnezeu, care nu doarme și care te lovește când cu gândul nu gândești, în ce ți-e mai drag. Dacă oi spune minciuni și ți s'o întâmplă pe urmă vr'o urgie, degeaba o să te închini, degeaba o să te bocești. Să-ți aduci aminte de jurământul de astăzi!

În vremea asta inculpatul se sucește de colo până colo, parcă l-ar lua cu frig,—își strânge mereu cojocul la sân. Întrerupe pe judecător :

— Stai! a mințit maica și cumnată-mea Manda. Eu am bătut-o (către vară-sa care și-a pierdut cu desăvârșire cumpătul): spune drept, Lino! Cum ne-am dus să luăm ghițele... cum a dat să ne oprească... cum am lochit-o, cum am pisat-o... (își strânge cojocul la sân)... spune drept... spune tot...

Se oprește, se uită rușinat în dreapta și în stânga la lumea din sală, pe urmă lasă capul în jos și, răsucindu-și căciula, zice simplu :

— Îmi sunt acasă amândoi copilașii bolnavi de anghină în gât.

La curtea cu jurați.

Tudose Petre și Marin Petre,—amândoi flăcăiandri, unul de 19, celalt de 17 ani,—au omorât pe Lixandru Anghelina văduva.

E obicei la țară ca în noaptea moș-ajunului băeții să se adune la unul dintre dâșii și să vegheze până spre ziuă, când pleacă cu colindețele. Fiecare dă gazdei un ban de zece, pentru băutură și pentru gazul ce se arde. Se chiamă *banul de lumină*. S'au adunat de rândul ăsta la Lixandru. Tudose și Marin i-au cerut să le mai dea ceva de băutură, dar Lixandru s'a împotrivit, văzându-i cam trecuți. Ceartă; bătae. Dacă nu l-ar fi lovit dela început cu ciomegele în cap, Lixandru ar fi putut da cu amândoi de-a azvârlita. Eră cel mai voinic flăcău din sat. Doctorul se miră în *visum et repertum* cum a mai putut trăi cu toate oasele capului fracturate și cu așa meningită traumatică.

Amândoi acuzații, albiți la față de cele trei luni de prevenție, stau nătângi, buimăciți de privirile îndreptate către dâșii; nu știu unde să-și ție mânilor. Indărătul lor, Tinca, mama lor, plângând cu mâna peste gură.

Dincolo, partea civilă, mama mortului. E cu părul zbârlit, cu privirea rea și rătăcită.

Președintele, adresându-se ei:

— Dumnetă ești Anghelina văduva, mama mortului?

— Eu.

— Te constitui parte civilă? Cu cât?

Anghelina se uită de jur împrejur. N'a priceput.

— N'auzi? cu cât te constitui parte civilă?

— Ce e aia?

— Câte parale ceri?

Anghelina vorbește repede, cu vrăjmășie și cu desperare:

— Ce? bani? Să mi-l plătească pe Lixandru al meu în bani!? Ce să fac cu ei? N'am ce face cu ei; că atâta am avut, pe Lixandru, și mi l-a mâncat câinii ăștia; că uite așa i se scurgeau creerașii lui pe nas și nu mai știă să zică nici „maică“; numai arătă cu mâna la cap... N'am ce face cu banii, da' să mi-i băgați în pământ, unde mi s'a dus Lixandru meu, să iasă d'acolo când o ieși Lixandru meu...

Intorcându-se către acuzați, vede pe Tinca, mama lor, care plânge în tăcere.

Anghelina își trece mâna peste ochi, schimbă tonul și cu o voce gravă și duioasă:

— Or mai bine nu, că decât să pătimească și mă-sa lor ce pătimesc eu...

Își acopere fața cu mâinile și cu un strigăt de sfășietoare desnădejde:

— Aaaah! Tinco! Tinco! Și drag mi-eră să am și eu flăcău la coasă.

UN OM

Scââârț ! Se deschide poarta și intră, cine ? A ! minunat ! în sfârșit o să pot afla cine e figura asta nouă pe care o văd de vre-o câțavă vreme în oraș. Dela poartă până la chioșcul în care stau e o bucată bună. Vine încet, cu pași mărunți, cu ghiozdanul la subțioară, făcându-și vânt cu pălăria și oprindu-se din când în când ca să admire florile. E îmbrăcat curat și cuviincios, dar nu-l poți privi fără să-ți vie să zâmbești, pentrucă e o nepotrivire nespus de hazlie între micșorimea lui, între figura lui gravă : păr alb și creț cu cărare la mijloc, barbișon și mustăți ca zăpada, mutră de ambasador, — și între umblatul pe jos cu un coeamite ghiozdan la subțioară.

M'a văzut. Se oprește în pragul chioșcului.

— Salut cu respect. Aveți de plătit două trimestre : Ianuarie și Aprilie.

— ?...

— Eu sunt agent de percepție. Nu v'aș supăra, dar mă silește receptorul.

— Și cât e de plată ?

— Obzeșipatru de lei.

Își pune pălăria pe scaun, iar pe masă ghiozdanul cât toate zilele, pe care-l deschide ca să caute condica de recipise; și caută, caută, desfăcând una câte una hârtiile. Însfârșit a găsit-o.

— Mă rog, nu s'ar putea să plătesc numai un trimestru ?

— Cum să nu ! să vă scot chitanța pentru un trimestru ?

— Da.

Îl poftesc pe scaun și-i întind călimara. El stă, își pune ochelarii, care-i desăvârșesc înfățișarea de diplomat bătrân, și începe să scrie tacticos aplecând capul când la dreapta, când la stânga.

Grozav aș vrea să știu cine e omul ăsta. Chem servitoarea.

— Na, trimete să schimbe hârtia asta și până s'o întoarce să ne aduci două dulcețuri.

Bătrânul rădică ochii de pe condică și mi-aruncă o privire plină de recunoștință; apoi, după ce a sfârșit de scris recipisa, în josul căreia și-a pus iscălitura complicată cu fel de fel de rotocoale și de puncte, în-

cepe să-și facă vânt cu pălăria, uitându-se de jur împrejur.

— Raiu aveți aici, nu altceva.

Apoi după o lungă tăcere:

— Frumos orașel.

— Dumnetă nu ești d'aici?

— Nu. Eu sunt Bucureștean.

— Păi cum de-ai ajuns aici agent de perceptor?

— Păcatele omului—altfel ce-o să zic? dar n'am cuvinte să mulțumesc și pentru bucățița asta de pâne.

— Ești însurat?

Suspină adânc.

— Da.

— Copii ai?

— Nu, am avut...

După o lungă pauză, în care vreme și-a luat dulceața, descoperind că printre celelalte hârtii de slujbă care-i umflau ghiozdanul era și o gazetă în care era învelită o cămașă curată și scrobită, am înțeles că fac rău cercând să-l silesc la destăinuire. Dar el și-a pus paharul jos și a început încet, simplu, fără umbră de emoțiune în glas ori în mișcări:

— Eu n'am fost totdeauna așa cum sunt azi. Am fost negustor. Prăvălie ca a mea n'avea decât Stancu Becheanu și cu mine. Îmi mergea bine; dar mi s'a întâmplat de

mi-a murit băiatul de tifos... băiat mare, șaisprezece ani, voinic, premiul întâiu până ntr'a cincea gimnazială. M'am îmbolnăvit și eu tot de tifos, — boală grea, mai eram și cu inima friptă... Am scăpat, dar nu mai mergea; am rămas cu o slăbiciune la cap... Negustoria e grea, va să ai mintea ascuțită... a început și concurența. Am lichidat-o... mi-a rămas patruzeci de mii de lei. Păcatele omului! Atunci m'a luat asta, cum îi zice... ei! bată-l să-l bată, d'a ținut axizele Craiovii... Și m'a luat și pe mine tovarăș. Ce să-ți mai spun și cum să-ți spun? A dat faliment și am rămas pe drumuri.. D'atunci, mă cunoștea unul și altul, mi-a dat așa câte o slujbuliță: la percepție, la vamă, iar la percepție. Acum mi se suprimase postul și m'a numit aici... Ale vieții... dar nu-mi e de mine. Bărbat, cu slujba, cu alergătura, mai te distrezi, mai uiți... dar nevastă-mea... iartă-mă, Doamne, și nu mă pedepsi! i-am prăpădit și zestrea ei, două mii de galbeni. Și să ajungă ea, femeie cum se cade, — pension, franțuzește, nemțește, — mai rău ca o slujnică, acum la bătrânețe... asta e buba vieții mele... Și să zici măcar odată o vorbă de cârteală la ea... Nici una! singură gătește, singură mătură, singură muncește ca o slugă. Iartă-mă, Doamne, și nu mă pedepsi!... Vrea să

și spele. Zic: „Asta nu, prea îmi încarc sufletul; mai bine mă las eu de tutun“. De douăzeci de ani, tot trențele alea le cârpește, le înădește, aia crescută în belșug. Cu ce să-i fac? că eu n'am leafă, remiză. Pe Aprilie, acum la Paște, mi-a venit 27 de lei... D'aia zic, aștept și eu sfârșit creștinesc și dacă ar vrea Dumnezeu și Maica-Precista să murim amândoi odată. S'o lași așa... singură. Săraca!...

A venit servitoarea cu banii. Își primește 42 de lei, își ia ghiozdanul la subțioară:

— Salut cu respect, și Dumnezeu să vă dea bine. Noi, perceptorii, nu prea suntem primiți cu dulceață și cu cafea.

Se duce încet, cu pași mărunți și măsurăți.

Aproape de poartă e o loază cu mixandre frumoase.

Se oprește, le admiră, se uită înapoi, se codește și însfârșit se întoarce cu pălăria în mână.

— Uite ce e. Nu vă supărați. Dați-mi voe să rup și eu două mixandre. Noi n'avem unde pune flori,—o odăiță, curte nu, nimica nu... Și grozav îi plac mixandrele nevesti-mi.

MICROBUL

Patru copişti aveà cancelaria parchetului Curţii: trei bacalaureaţi şi anume : Lipescu „Nababul“, numit aşà pentrucă erà foarte bogat ; Tomaidi, zis şi „Grecuşorul“ ; Ionescu, supranumit „Musicus“, pentrucă aveà darul de a cântà frumos ; şi în sfârşit un nebacalaureat, Iorgu Popescu, poreclit „Microbul“.

Gălbeneala feţei acestuia din urmă îi câştigase din partea lui Tomaidi porecla de „floarea dovleacului“, iar micimea şi urăţenia lui făcuseră pe Nababul să-i zică într'o zi „Microbul“ ; şi pentrucă acest nume aveà, pe lângă asemănarea cu dânsul, şi meritul actualităţii, aşà-i rămăsese porecla. Trebuie recunoscut Nababului că aveà talent la născocirea poreclelor, căci în adevăr nu s'ar fi putut găsi una mai nimerită pentru Iorgu Popescu, strâmb şi prăpădit cum erà.

Musicus, căruia îi plăceà latineasca şi ca-

re susțineă că ar fi descoperit uneori în ochii lui Iorgu Popescu o lumină blândă și tristă, propusese într'un rând să i se completeze numele în „Microbus melancholicus“; dar această moțiune a fost respinsă după stăruințele Nababului care nu voia să-și micșoreze meritul originalității printr'o colaborațiune.

Vârsta Microbului era, pentru cei trei studenți în drept, obiectul unei perpetue controverse.

Tomaidi, întemeindu-se pe lipsa de mustață, pe pipernicia trupului și pe ascuțimea vocii, susțineă că are cel mult cincisprezece ani; iar disproporția dintre cap și trup, creșturile de pe frunte și de pe lângă ochi, seriozitatea și mai ales oboseala zugrăvită pe întregul lui chip, erau cuvintele care făceau pe Nababul și pe Musicus să pledeze pentru părerea că are cel puțin treizeci.

Acum, este adevărat că Microbul venia la nouă dimineață și eșia la șase după amiază, pe când ceilalți veniau la unsprezece și eșiau la trei; este adevărat că lucra mai mult și mai bine decât toți; este adevărat că fără dânsul lucrările cancelariei n'ar fi putut fi la zi; dar aceste considerațiuni erau de o prea mică importanță, pentru a-l fi putut pune la adăpostul batjocurii veselilor săi colegi.

Și apoi „micile lor glume“ erau atât de hazlii, încât nici chiar șeful cancelariei nu se putea împiedeca de a lua parte la veselia lor.

Cum era bunioară să se stăpânească de râs, când îl vedea căutând cu disperare, prin buzunare, pe sub masă, pe sub dosare, cheia dela sertarul mesei, în care îi era închis dejunul: o bucată de pâine și o uscătură oarecare? Faptul că Microbului îi era rușine să mărturisească ce avea în sertarul mesei, îl împiedeca să spue ce căută, cu toate deseale întrebări ale Nababului în buzunarul căruia era cheia. Și așa dejunul i se amână întotdeauna, până când din întâmplare Musicus, ajutându-i la căutat, găsiă o chee printre hârtiile de pe masă.

— Dacă ești prost și nu știi să cauți.

Cum era să nu râdă când s'a lăsat Microbul de tutun și când ceilalți îi trimeteau rotocoale de fum, care-l făceau să înghită în sec și „să-i vie amețeli“, cum zicea el, rugându-se să-l lase în pace? Scena cea mai frumoasă era când se întorcea cu banii dela Finanțe. Atunci să-i fi văzut râzând cu lacrimi, când îl vedeau intrând pe ușă speriat, parcă-l urmăria cineva, în mâna dreaptă ținând strâns pachetul cu hârtii și cu mâna stângă peste buzunarul cu argint.

Tomaidi învățase să-l imiteze de minune ; și adesea auzea pe Musicus :

— Tomaidi, ia fă pe Microbul, întorcându-se dela Minister.

Tomaidi își ia pălăria și ese, cerând mai întâiu scuze, pentru faptul că nici hainele, nici pălăria lui nu au „aceă înfățișare de respectabilă bătrânețe a hainelor și pălăriei Microbului“. Apoi deodată deschide ușa cu zgomot, intră speriat, parcă l-ar urmări cineva, cu mâna dreaptă ținând strâns un pachet de hârtie, iar cu stânga peste buzunarul pantalonilor. Vine până la masa șefului... pune hârțiile jos... scoate banii din buzunar, tot timpul cu capul aplecat spre dreapta, tot timpul tremurând. Începe să numere... se încurcă... începe iar... iar se încurcă... îi cade pălăria... se întoarce repede la dreapta, crezând că vrea să-l fure cineva... se necăjește că-i lipsește o hârtie, pe care o găsește sub un dosar...

— Bravo! bravo, Tomaidi! admirabil!

Iar Tomaidi, ca să completeze scena, imită și pe Lipescu. Se face că primește din mâna Microbului patru hârții, pe care le apucă cu două degete de un colț, suflă peste ele și le scutură cu bobârnacul.

— Bravo, Tomaidi, admirabil!

Atitudinea celor trei copiiști bacalaureați față cu colegul lor nu trebuie să surprindă pe nimeni. Fenomene analoage se observă și la câni. Câțelul cel mai mic, dacă trece țanțoș și isteț, este lăsat să-și urmeze drumul în pace ; îndată însă ce va călca umilit, strecurându-se pe lângă zid și căuțând să treacă nevăzut, este înhățat și hărțuit până la sânge. Iar dacă și câni se poartă așa cu cei slabi, cum erau să se poarte altfel acești trei tineri — care nu erau decât oameni și încă bacalaureați — cu Microbul care toată vremea parcă eră ribegit de frig, parcă vrea să treacă nebăgat în seamă, parcă se feriă să nu-l lovească cineva în cap.

— Priviți Domnilor, zice Tomaidi cu un ton profesoral, profitând de un moment în care șeful cancelariei lipsește, și ținând cu cleștele dela sobă un șoșon. Aceasta este o piesă de cea mai mare însemnătate. Unii din dumnevoastră vor crede, poate, că este o cutie veche de sardele; alții vor crede că sunt rămășițele unei serviete de avocat; alții... Ei bine, nu, domnilor! Aci, în

fața dumnevoastră, aveți unul din șoșonii cu care Anibal, pe o iarnă viforoasă, a trecut Alpii, înaintând spre Roma.

— Microbule, adaugă Musicus, du-i lui Tocilescu. Îmbogățești muzeul național și te îmbogățești și pe tine.

Cine râde cu zgomot, răsturnându-se în scaune? Bacalaureații. Cine e surprins în picioare de procurorul general? Microbul, care se dusesese să-și ia șoșonul rămas în mijlocul odăii.

— Ce e asta? Ce e aici? Cârciumă? Și procurorul vorbește cu o iuțeală amestitoare.

— D... d... domn...

— Nu vreau să știu nimic. Atâta lipsă de cuviință pentru localul în care te găsești nu s'a mai văzut. Te anunț că, *a doua oară* când te-oiu mai prinde făcând zgomot aici lângă cabinetul meu, te dau afară imediat.

Și, silabisind încă odată cuvântul „imediat“, procurorul reîntră în cabinetul său, trântind ușa.

— Așa-ți trebuie, Microbule, dacă nu stai la un loc.

* * *

A doua oară s'a întâmplat peste câteva zile.

— Domnule, zice Nababul, nu mi-ar fi necaz ; dar dupăce e urît, mai e și posac. Parcă i s'au înecat corăbiile cu sacâz.

Microbul își rădică fruntea plecată peste un rechizitor și, privindu-l țintă în ochi :

— Domnule Lipescu, lasă-mă, te rog, în pace. Eu nu-ți spui dumitale nimic, nici-odată.

Sunt întrerupți de un procuror de secție, care trece în cabinetul procurorului general.

Microbul începe iar să scrie, dar azi e o zi nenorocită ; Nababul nu-l lasă.

— Păi atât ți-ar mai lipsi, să-mi spui ceva și apoi ai vedeà tu.

Microbul își lasă condeiul jos și-l privește tremurând. Neapărat, azi trebuie se fie o zi nenorocită, de nu poate fi răbdător.

Musicus propune să fie botezat „Microbus furiosus“. Și ei încep să râdă și râșul e boală lipicioasă : se ia dela unul la altul, —dela unul la altul, până la aprodul cancelariei, care râde lângă ușă, ca prostul, cu mânila peste gură.

El își ia iar condeiul și scrie.

— Tomaidi, uite-te bine la el. Să știi să ni-l faci când ți-om cere pe Microbus furiosus. Ei bată-te să te bată ! Zi, ai și furii dumnetă ? Bromură de potasă. Ori n'ai cu ce ! Vin diseară la mine să-ți dau pa-

rale și o să profit de ocazie ca să-ți dăruiesc și o cravată pembè, să te mai deschiză la față.

— Domnule, lasă-mă în pace, strigă Microbul râdicându-și capul.

Nu e o picătură de sânge în fața lui, nici în buzele lui tremurătoare. Tot e dus la inimă, ale cărei zvâcnituri se simt în masa de care stă rezemat cu pieptul.

Dar e scris într'o carte, din care nu se poate șterge nici o literă, că azi e sorocit sfârșitul.

Haide, Nababule, supără-te de acest ton amenințător pe care nu i-l cunoșteai. Dă-i 'nainte.

— Stârpitură, îi fi amorezat de ești așa țâfnos ?“

Foarte bine ! Mai caută ; trebuie să mai știi și altele.

— Musicus, teoria care o citiam. Desigur unul din părinți a fost beat în momentul concepțiunii“.

Așa !...

Și acum zadarnic te 'ncerci, Microbule, să-ți iei condeiul picat din mână.

El îl ia ; dar în loc să scrie, spintecă cu el de sus până jos hârtia dinaintea lui și, râdicându-se în picioare, strigă :

— Ticălosule !

Ușa cabinetului se deschide, intră procu-

rorul general și alți doi procurori de secție. Microbul pune mâna pe călimări, le rădică, răspândind cerneala peste masă și peste hainele unuia din procurori, și le aruncă din toate puterile...

Călimările trec pe lângă capul Nababului și izbind zidul se fac țânduri... El se repede dela locul lui... se împiedecă de un scaun și cade, se rădică și urmărește pe Nabab. Unul din procurori îl prinde, dar el se zbate... își rupe haina și strigă... și înjură, cu ochii turburi și rătăciți.

Apoi, când ultimul rest de putere s'a dus, cade moale ca o cârpă, cu glasul stins:

— Nu știu ce mă doare... Nu știu ce mă doare.

Insoțit de câțiva prieteni, Musicus mergea la Luther să joace popici. Ajunși pe podul care trece peste linia ferată și fiind seară, se opresc câțiva ca să privească aspectul încântător al gării.

Sute de lumini de toate culorile: aici în apropiere părechi-părechi de ochi mari roșii; mai încolo alte lumini mai mici — și verzi și galbene — care se apropie, se depărtează, se încrucișează, mișcându-se neconținut; iar colo în fund un lanț de stele mici și dese.

Nu e pe tot cerul o constelație mai frumoasă.

Dar pe cealaltă parte a podului o umbră stă rezemată de parapet. O femeie? Musicus se apropie s'o vadă...

— Haide. Nu mai vii? îi strigă de jos prietenii, care s'au scoborît.

— Duceți-vă înainte. Vă ajung, le răspunde el, deodată încremenit.

Nu eră o femeie; eră Microbul fără pălărie fără cravată, cu ochii pironiți spre o lumină care se apropiă.

— Ce ai? Ce cauți p'aici?

— Ce am? Vrei să știi ce am? Vino să-ți arăt ce am.

Apucându-l de mână coboară scara. Și Musicus se lasă să fie târît. O clipă îi trece prin minte bănuiala că vrea să-l atragă într'o cursă și să-și răzbune; dar nu se poate opri de a-l urmări, mânat de o putere nepricepută.

O uliță la stânga, o uliță la dreapta și se opresc în fața unei case mici, frumoase și curate, cu o grădiniță în față, neavând nici o înfățișare de înrudire cu Microbul.

O intrare strâmtă care servă și drept bucătărie. La stânga o odăiță mică, abia luminată; la dreapta altă odaie mai măricică, în care sunt trei fetițe—cea mai mare de zece ani.

Intr'un pat, o femeie paralică, prăpădită, care cum îi vede, începe a plânge :

— D... de ce l...l.... au dat afară ? Spune-le, domnișorule, să vie să mă omoare. Să vie acum...

Întrebați pe Musicus ce a făcut când a aflat că erau surorile și mama Microbului de care el îngrijiă singur, scriind còpii, până la ziuă, ca un rob, la lampa din odaia vecină ?

Intrebați pe Musicus, cum erau șoșonii Microbului în acea seară ? L-a trimes cu ei la muzeu ?

Ori, — văzând că Microbul în loc să pue mâna pe un cuțit și să-l omoare, plângea în tăcere cu capul rezemat de o sobă rece, — a îngenunchiat el lângă pat și a luat să sărute mâna bătrânei paralitice ?

INSPECȚIE

De opt zile nu scădea zgomotul și învălmășala în Compania a II-a, de focul inspecției, „inspecție de Dom Colonel“, care eră să fie Joi.

Plesniau palmele că bicele în ajunul lui Sfântu' Vasile ; și de-ai fi stat mai deoparte, și s'ar fi părut că bate saltelele în Companie : și erau palme'n față, pumni în piept și în spate.

O inspecție de Colonel nu-i lucru de glumă și sergentul-major se jurase ca să-i radă mustața, dacă nu l-o omorî pe ăl de-o eși cu ceva rău la inspecție : „*mai bine să-și ia lumea'n cap de pe acum*“.

Din ziua aceia nu mai încetau „Dumnezeii, Cristoșii, Ingerii, Luceferii, și porumbițele negre care cântă *deșteptarea* pe catapiteazma cerului“ din gura gradelor. — toți o-vrei din fundul Moldovei, după cum îi arătă numele : Calman Faibici, Poblicker Avram, Rozman Nathan, Haimovici Hună,

Katz Leiba. Și nu erà curățenia efectelor și a munițiilor, nici instrucția, care ameția pe bieții soldați, — ci teoria „grea di foc“, mai ales explicată de cine o pricepea mai puțin.

„Să se lupte cu bărbăție și cu abnegațiune“.

— Trăiți, dom căprar Faibici!...

— Ce e?...

— Și va sî dzică abnegațiuni?

Iar interpelatul Faibici explică, strâmbându-se ca cum ar vrea să râdice un munte, că „abnegațiune este asta... ala... cum să zic? când adică cinevâ... însfârșit, abnegațiune... ab-ne-ga-ți-une!...“

Soldații au priceput de n'ai văzut; iar cel care nu pricepe, capătă — „pentrucă nu are bunăvoință“ — patru teci de baionetă, în urma cărora e pe deplin lămurit.

În alt colț al camerei Rozman Nathan explică la câțiva, după libret, că fiecare soldat are drept la *elementele* următoare:

„O mie o sută treizeci de grame de pâne“; și toți zic în cor: „O mie o sută treizeci di grami di pâni“; „Șapte sute de grame de pesmeți“; și iar zic cu toții în cor: „Șăpti suti di grami di pezmeț“; până la cel din urmă *element*: „șăsî centilitri di rachiu, tăria paisprece gradi“, după care o

iau iar dela început : „O mie o sută treizeci di grami di pâni“...

Ciofu Ion are drept, după fiecare citire, deși asta nu e trecut în livret, la cinci-șase ghionți în fălci, pentrucă nu zice tare.

Cei slabi la instrucție fac mânuirea armei lângă ușa de intrare, comandați de Pobllicker, care le explică fiecare mișcare, rădicând glasul treptat, ca să ardice arma cu așa tărie în sus, „încât să ți se pară!... că dacă n'ai apucà-o cu mâna stângă!! ar zburà în sus!!! ar trece prin tavan!!! și s'ar duce în slava cerului!!!“

Au făcut bieții creștini bătăturei în palme trântindu-le de arme, și Pobllicker tot îi bate, — „nu l-ar mai răbdà Maica-Precista!“ cum zice Coțofrea, — pentru cuvântul că sunt moi : „moale, băete, moale!“

O! de-ar puteà să zugrăvească un pictor jalea idioată din ochii recruților, pe care îi bate sergentul Haimovici, pentrucă nu pot ține minie „ce are generalul“, ori „cine comandă Corpul al 2-lea de armată!“ Pe banca lungă pe care stau ghemuiți unul într'altul, triști și prostiți de frică, îți aduc aminte puii golași de porumbel.

„Maiorul are... are... Maiorul are...“

E soldatul A Mărini Ion, venit de două zile, un țigan recutat împotriva legii, neavând decât 18 ani, slab, cu ochii bolboșați

și plini de lacrimi și stângaciu în tunica cu mânici de-o palmă mai lungi decât brațele lui.

— Lungu Ion! spune tu: ce are Maiorul?

Lungu Ion, un japlan de două ori mai înalt decât A Mărini, și isteț cum n'a mai fost recrut,—după spusa aghiotantului îmbătrânit în armată,—răspunde ce are Maiorul, în urma cărui răspuns Sergentul Haimovici îi poruncește să dea lui A Mărini două palme, ca să nu mai uite;—și de frică să nu le capete el, Lungu dă două palme țiganului, care le rabdă și trece la loc, amețit, cu fața aprinsă, cu ochii roșiți.

Și fac un zgomot asurzitor, un balamuc întreg, o învălmășală care te amețește, atâtea trosnete de palme și atâtea glasuri, care spun în acelaș timp:

— Duc arma 'n sus cu mâna dreaptă până în dreptul ochilor, o prinz cu cea stângă de sub înălțător...

— Când ți-oiu da una zici că n'ai noroc!...

— ...Nu îngădui pi nimini să-și scut're ciubot'li di colb or di omăt în cameră, să stupi p'gios, or să svârli capt'i di sigare...

— ...Nu mai fac, trăiți dom caprar, ier-tați-mă, așa vă rog...

— ...Iar pi guler și pi manșetri, brodați în chip di frunzi di stijar...

Din colțul în care stă, despărțit de toți cei ce-l înconjură, Ionescu Teodor, bachelatul companiei, privește cu băgare de seamă tot ce se întâmplă împrejurul lui, căci vrea să descrie, într'o scrisoare unui prieten al său, inspecția.

Din părinți săraci, n'avea ca să se întreție în București decât două meditații, care abia îi aduceau suma de nouăzeci de lei pe lună, din care trebuia să plătească mâncare, casă, lumină și însfârșit toate nevoile pe care trebuie să le împaci, ca s'o poți duce de azi până mâne; — când într'o zi un ordin, care suna că bacalaureații să fie încazarmați, îl făcu să-și piardă meditațiile, iar de atunci dormia și mânca în cazarmă.

În primele zile de revoltă, căută să se împotrivească tuturor prostiilor, la care i se poruncia să se supue orbește; în urmă însă, încet-încet, se obișnuise și privia cu ochi firești toate câte i se întâmplau. Și i se întâmplaseră atât de multe!

Așa, într'o zi, trimes ordonanța la un general din garnizoană, trebuise să rabde și să nu sufle, când doamna generalului i-a întins cizmele: „Băete, fă astea“; iar la co-deala lui, către fie-sa: „Regardez-moi quels yeux d'idiot il fait“

Altă dată maiorul, „un reglement ambu-

lant“, cum își zicea singur, l-a înjurat și lovit în front, pentru că „ticălosul!“ călcă în tocuri, pe când în reglement stă scris să calci pe talpă.

Dar scrisoarea... scrisoarea adresată colonelului!... Un adevărat model de scrisoare înțeleaptă,—nicidecum în stil milităresc, căci cum zicea la început: „Nu știu să scriu, Domnule Colonel, decât cum scrie un om cinstit și rațional, unui alt om cinstit, rațional și mai în vârstă decât dânsul...“

Își pusese inima toată în scrisoarea aceea, în care arată nenorocita lui stare, cu rugăciunea de a-i lăsa libere ceasurile în care să-și poată da lecțiile.

Fusese chemat în cancelarie a doua zi și, pentru lipsă de cuviință, pedepsit cu patru zile de arest,—urcat în urmă la șase, pentru că eșind trântise ușa strigând: „Am stricat orzul pe găște!“.

Și altele... și câte!...

E unul după miezul nopții și în companie dorm toți, afară de schimbul al doilea, care se plimbă printre paturi, cu pași rari și zgomotoși în tăcerea nopții, și de bachelatul Ionescu, care scrie prietenului său Genuleanu inspecția de cu ziuă.

A stat multă vreme în fața hârtiei albe, neștiind de unde să înceapă, până când atâtea câte aveă de spus s'au așezat, s'au grupat, s'au clasat; iar acum îi zboară condeiul pe hârtie, cum se întâmplă întotdeauna când ai multe de scris.

. . . . .
 . . . . . fericit dacă aș putea să ți le scriu pe jumătate de cum le-am văzut. Ca să încep cu începutul, trebuie să-ți spui că nu erau încă două după miezul nopții, când nu mai dormia nici un soldat, deșteptați de gurile și de tecile de baionetă ale sergenților Katz Leiba și Rozman Nathan, amândoi ovrei cu tipuri clasice. Cel dintăiu cu trupul lung, cu fața lungă, cu nasul lung — adevăratul tip de ovreiu, „fără dughiană“, cum zic soldații; cel de-al doilea, fără un fir de gene, scurt și pe atât de gras și de rotund, pe cât cel dintăiu e de slab și de osos: „ovreiu cu dughiană“.

Eu nu m'am sculat; ci din patul de deasupra, în care eram culcat, mă siliam să-mi întipăresc bine în minte toate scenele comediei ce aveă să se joace. Nu mi-a scăpat nimic din vedere: nici învâlmășala biștilor oameni, amețiți încă de somn, nici strigatul ascuțit al gradelor, nici înjurăturile, nici bătăile... nu mi-a scăpat nimic; dar

pas' să le descrii, când dau toate năvală la vârful condeiului.

Nu ; eu sunt încredințat că,—dacă tu, sau eu, sau orice om cu toată mintea ar fi știut că e foc în odaia vecină,—n'ar fi dat mai mult zor decât dau toți oamenii aceștia ; și dacă în nici o altă împrejurare, apoi în aceasta m'am încredințat de adevărul proverbului „graba strică treaba“—la vederea atâtor ciocniri între oameni, atâtor cizme, perii, baionete, căzute din mâni nefiind bine apucate din grabă, atâtor răsturnări de cutii cu vax peste „efecte“ spălate și albite ca fuiorul și atâtor lovituri, căpătate pe nedrept, tot din grabă.

Cum ți-ai putea tu face o idee de cele ce s'au întâmplat azi-noapte, dacă celor ce-ți scriu, înșirate și spuse, le lipsește viața și efectul ansamblului. Trebuie să vezi în acelaș timp, dintr'o singură privire, cincișase soldați în cămăși așezându-și efectele pe paturi, în ordinea prescrisă de regulament ; alți opt-nouă în deosebite poziții văzând cizmele ; alții măturând îndoiți printre paturi ; șapte-opt frecând cu furie baionete ori nasturi, pentruca să-i facă „luceafăr“ ; alți câțiva „înseriind“ cămăși, cerceafuri, pântecare, mănuși :—„garnitura de serviciu, G. S., anul atâta, luna atâta, matricolul atâta, seria atâta“.

Trebue să vezi pe caporalul magazioner, în fața unui lighean plin cu cărbuni, în care sunt înfipite tiparele de litere și țifre, pentru însemnarea cizmelor,—iar împrejurul lui zece soldați, nerăbdători ca să le vie rîndul.

Să mai vezi pe frunțașul Toma Gheorghe, bărbierul companiei, răzând pe un biet creștin care nu i-a făcut nimic și care, sub jupuitura briciului cu care au mai fost rași încă patruzeci înaintea lui, se strâmbă de crezi că-i zmulge părul fir cu fir,—pe când bărbierul, un mucalit, îl consolează în râsul celor dimprejur: „ceasu' rău, băețaș; ce vrei să-i faci? ceasu' rău“.

Să mai auzi și fâșâiturile periilor, țcăniturile armelor, pocnetul deschis și cinstit al palmelor, bufnitul mut și înfundat al pumnilor, înjurăturile, doveditoare de-o bogată imaginație și de-o minuțioasă cunoștință într'ale lucrurilor sfinte, ale celor care dau, și sughițatul, oftatul sau vaetul celor care primesc;—și atunci o să ai o deplină idee, de ce va să zică o pregătire de inspecție de „Dom Colonel“ . . . . .

Trei ceasuri de când, la marginea paturilor, pe două rînduri, unul la dreapta și altul la stînga, stau soldații în „repaus pe loc“.

Pe-o masă de-o parte, aproape de ușă,

sunt așezate registrele companiei: „de detaliu, de pedepse, de soldă“, toate; iar pe paturi într'o ordine perfectă, munițiile oamenilor complete și îngrijite ca de inspecție; nu lipsește nici unuia nimic: cuțit, furculiță, foarfeci, rufărie, curelărie, — „tăti șeli“ cum zic ei, toți moldoveni.

Afară e un soare frumos de primăvară, care—intrând prin cele șase ferestre ale companiei—face șase fășii de lumină, în care se joacă grăunți sclipitori de praf.

Ar fi o frumuseță curățenia camerei și ordinea care domnește în toate câte-ți vede ochiul, dacă ai putea uita cum s'au făcut și cu prețul a câtor necazuri!

— A! dar ce face Colonelul? Sunt ceasurile nouă și n'o să mai aibă vreme să inspecteze.

— Atât mai bine! o să-i dea rasol.

Vorbește căpitanul cu locotenentul, pe când soldații își schimbă picioarele de oboseală, rezemându-se când pe dreptul, când pe stângul.

Sergentul-major raportează căpitanului că ordonanța d-lui sub-locotenent n'a venit încă.

— Cum se poate!!! Unde e sub-locotenentul? Și zărind pe sub-locotenent, începe un țipăt, un răcnet, de-ai fi crezut că o să-i vie ceva.

— Domnule!!! Întotdeauna neglijent!!!

O să mă omori!... o să mă omori!!... Unde-ți e, domnule, ordonanța ??...

— De unde vreți să știu eu, domnule căpitan ?

— Cum!!!

Noroc că a țipat așa de tare în cât s'a înneecat, căci poate mai țineă așa încă cine știe câtă vreme. Un soldat trimis în goană, a adus ordonanța în cinci minute.

— Unde ai fost ? îl întrebă locotenentul.

— Să trăiți, domnule locotenent, m'a ținut cocoana mama lui dom splocotinent.

Am numărat într'adins câte palme i-a dat locotenentul : patruzeci și trei!!! În sfârșit, la zece fără câteva minute, după o așteptare în picioare de alâtea ceasuri, căpitanul, care ședeă lângă ușă, strigă : „La rând, drepți!“.

Colonelul!... A!... ba nu... locotenentul-colonel, vine să ordone căpitanului să dea drumul oamenilor... Colonelul nu poate veni... inspecția va aveă loc după-amiază, dela două la patru.

Să nu-ți închipui, dragul meu, că născesc ceva din capul meu sau că ți-am spus până acum măcar un cuvânt neadevărat ; trebuind să întorc pagina, recitii ceia ce am scris și mă încredințaiu că indignarea mea nu a exagerat nimic.

Acum, îți închipui poate că la venirea Colonelului după-amiază, când soldații erau gata pentru sosirea lui de două ceasuri, s'au petrecut lucruri grozave. Cum te'nșeli! — „Ridiculus mus“.

A intrat în cameră, cum intră orice om în orice cameră, cu deosebire că, la pășirea pragului, căpitanul a strigat cât l-a ținut gura: „La rînd, drepți!“

Colonelul, foarte frumos bărbat, însoțit de un câne și mai frumos, „Basta a lui DOIII Colonel“, și urmat de căpitanul, a mers până în fundul odăii lungi, până în dreptul sobei model Crăiniceanu; s'a întors până în celalt cap al odăii, în dreptul altei sobe model Crăiniceanu;—a mers așa de patru ori dela o sobă la alta, privind când pe dreapta când pe stînga și avînd necontenit la doi pași în urmă pe căpitan, care se ținea după dînsul ca acul busolei după Nord.

Eră atîta tăcere și atîta de încremeniți stau oamenii, încât—n'o să mă crezi—Basta a rămas în loc, s'a uitat la dreapta, s'a uitat la stînga și s'a tras înapoi înfricoșat și urlînd.

La mijlocul celei de-a patra primblări între cele două sobe model Crăiniceanu, Colonelul s'a oprit în dreptul toboșarului Bișoc Anton, i-a dus mîna la cravată și fără

nici o sforțare i-a scos gulerul până deasupra capului și i-a dat drumul. În tăcerea odăii, parc'ar fi căzut un bolovan!

S'a mai oprit Colonelul în dreptul lui Coțofrea, pe care l-a întrebat datoriile plantonului și ce este jurământul,—întrebări la care Coțofrea a răspuns ca un fonograf, dar de vre-o două sute de ori mai tare.

Și s'a mai oprit Colonelul în dreptul lui Biguci Vasile, care n'a știut să răspundă la întrebarea: „ce se dă în primire unei sentinele?” — după care nerăspuns, Colonelul s'a mai primblat odată dela o sobă la alta și-a fluerat cânele și a eșit urmărit de privirile a 90 de oameni împietriți.

Asta a fost inspecția! Iată acum sfârșitul ei:

Sergentul-major a explicat lui Biguci că unei sentinele i se dă în primire *onor, foc și zgomot* și, pentruca să le poată mai bine ține minte, după ce i-a spus că *onor* n'are la îndămână, i-a dat vre-o zece palme, întrebându-l după fiecare dacă a văzut foc și dacă a auzit zgomot.

A! mă nștelegi tu, dragul meu, că dacă râz e pentruca să nu plâng, că dacă-ți scriu pe un ton glumeț e pentrucă nu găsesc tonul destul de trist în care să-ți pot

scrie ticăloșiile văzute. Da, au fost bătuți, înjurați, hărțuiți opt zile de-a rândul, pentru atâta cât citiși.

Te rog, răspunde-mi că eu am dreptate, că ei sunt nebunii, pentru a-mi scoate din minte bănuiala că poate au dreptate ei, care sunt mai mulți și că atunci nebunul sunt eu.

Trebue să fie târziu, căci s'a schimbat de mult schimbul al doilea.

Îți scriu cu geamurile deschise peste un tablou de o frumuseță uimitoare. De aici dela înălțime se vede tot Bucureștiul, atât de zgomotos ziua și acum atât de tăcut, încât se aude o cucuvae plângând dincolo de gârlă, la vechiul spital militar. E o lună pe cer cum parcă niciodată n'am văzut, pentrucă poate niciodată nu m'am găsit într'o stare sufletească mai ciudată, decât aceea în care mă găsesc acum: simt că mă înnebunește liniștea, cuminenția și regularitatea,—cu care se mișcă atâtea mii de lumi imense care strălucesc în sus,—puse alătura de zgomotul și de învălmășala de acum douăzeci și patru de ceasuri a ăstor furnici care dorm.

Dorm. . și recrutul A Sandi Ioana Văduva zâmbește visând... Cine știe?... poate visează vre-o stație mică de drum de fier

din fundul Moldovei... Un tren care pornește cu dânsul... pe peronul gării o femeie bătrână plânge fâlfâind în mână un ștergar alb... toate astea, văzute într'un apus de zi de vară.

Te las ; nu știu de ce-mi vine să plâng.

Teodor

NEAMUL UDREȘTILOR

În județul Dâmbovița nu e nimeni care să nu fi cunoscut pe Conu Costache Udrescu; dar crez că or fi și în București puțini care să nu-l fi văzut, căci până în vremea din urmă venia de două ori pe lună să-și ia baia rusească.

Conu Costache Udrescu...

„Nepotul lui Mihai Viteazul!“

Cine l-a văzut fără ca să fi întors ochii după dânsul ca să-i admire capul de cro-nicar bătrân, dar mai cu seamă ca să se mire de ciudățenia îmbrăcămintei lui de pe alte vremuri: jumătate de joben, cum se purtă acum 25 de ani, surtuc lung până la genunchi și pantaloni ca oul de rață?

Conu Costache și ciudata lui soră, Lu-xița, care nu s'a măritat, ci a rămas fată bătrână, — erau copiii lui Negoia Udrescu, boer de baștină din Târgoviște, care a murit la opt sute cincizeci și doi și pe care l-a moștenit numai fiul, fetele neavând drept

de moștenire după legiuirea de pe atunci ; măcar că să fi avut drept, nu s'ar fi gândit să și-l ceară Cocioana Luxița care se închină la frate-său și care, fiind mai mare decât dânsul, îi ținuse și loc de mamă.

Negreșit, n'a fost întotdeauna bătrân Conu Costache.

În vremea în care începe această istorisire, pe la anul 1864, era un om de 38 de ani și trăia împreună cu soră-sa iarna la Târgoviște, și vara la moșia sa Udrești din apropierea orașului.

„Nepotul lui Mihai Viteazul“ nu era un titlu de rudenie pretins de Conu Costache, ci o poreclă scornită de lume pentru îndelnicirile lui.

Conu Costache n'avea de ce să vrea să fie nepot lui Mihai Viteazul, că avea în si-petul lui cu hrisoave, la care nu umblă decât el, act în regulă în care se pomenia de neamul lui și de moșia lui Udrești, cu o sută de ani înainte de Mihai Viteazul.

Dar îi plăcea omului să-și urmărească moșii și strămoșii din trecut și să descopere toată „funia neamului Udreștilor“. Și cu alergătură, cu cheltuială, cu strădanie și cu stăruință găsisse fel de fel de lucruri folositoare nu numai pentru ce le adună el.

Încetul cu încetul, casa lui se prefăcuse într'un fel de muzeu. Avea copii în ulei

după pisăniile de biserici din județ: după pisania și după portretele ctitorilor bisericii Stolnicu din Târgoviște, clădită întâiu de lemn înainte de 1600 de Stolnicu Stoica Udrescu,—după pisania și portretele ctitorilor bisericii din Petreștii-Patruzeci-de-Cruci, clădită iar de un Udrescu; și mai aveà sumedenie de acte în care,—după formula: *Iată și martori așează Domnia mea*, pe lângă numele lui *Mihalcea Comis*, al lui jupân *Costandache vel postelnic*,—urmă și numele lui *jupân Udrescu*. Drept e iar că e greu să vezi pe un om scotocind mereu hârtii vechi, buchisând toate pietrele de la biserici și luând copii după ele fără să-ți vie nu știu cum: și d'aia și lumea trebuie să-i fi scornit porecla.

Dar în afară de această nevinovată slăbiciune, mai rar om de ispravă și cu scaun la judecată ca Conu Costache; puteai să-i judeci după cum își vedeà și-și îngrijià singur de moșie: pahar nu altceva.

Cocoana Luxița, soră-sa, da, asta erà cam „paraxină“, dar și ea aveà paraxenii nevinovate. Întâiu aveà patima curățeniei. Să nu fi văzut un bob de praf că erà comedie. Toată ziua, de când răsărià soarele până apuneà, nu făcea decât să sufle, să șteargă, să directice și să frece lucrurile de prin casă, ori să plivească frunzele uscate dela florile

din pridvor. Un lucru ne-la-locul lui o înghețã și o necuviință de muscă pe oglindă o omorã.

Pe urmă mai aveã Cocoãna Luxița o cumplitã groazã de cãsătorie ; și ce e mai greu de lãmurit, e cã groaza ei nu erã pornitã din urã împotriva bărbaților, ci din lipsã de stimã pentru femei. Numai ea ar fi putut spune de unde și cum ajunsese la așã stare sufleteascã ; dar n'a spus-o niciodatã.

Cãt a plãns și cãt s'a frãmãntat ea la 67 cãnd s'a însurat frati-sãu, numai Dumnezeu știe ; și s'ar fi dus la mãnãstire decãt sã urmeze a trãi în casã cu dãnsul dupã sosirea cumnatã-si, dacã frumuseța și mai ales înfãțișarea împãrãteascã a Sașinchi n'ar fi încremenit-o.

Sașinca Rupinski erã nepoatã de frate a colonelului Rupinski, fost aghiotant al lui Vodã Alexandru Ghica, și n'a adus zestre Conului Costache decãt frumuseța ei și legãturi de rudenie cu toate neamurile boerești din București ; starea o risipise tatã-sãu în cãrți și în petreceri care au rãmas de pominã.

Aceastã cãsătorie s'a fãcut dupã stãruințele lui Alecu Moroineanu, prefectul de pe aceã vreme, care erã cam rubedenie cu Sașinca ; și tot dãnsul este cel care o fãcuse sã înțeleagã cã, dacã Udrescu n'aveã infã-

țișarea și apucăturile lumii elegante în care trăia dânsa la București, — numai în mâ-nile ei frumoase sta meșteșugul de a și-l preface așa cum și-l doriă.

Această căsătorie s'a mai făcut din îndră-gostirea lui de dânsa dela întâia vedere. Om trecut de patruzeci de ani, prin urmare în vrâsta în care începi să pricepi că ai să pieri și toată firea ta se împotrivește, — om sim-plu și fără farmece, încurajat în drumul dra-gostei de o ființă plină de farmec.

Din multe ițe se împletiă legătura căsni-ciei lor, dar cea mai tare a fost tot a care nu se poate nici vedeà cu ochii, nici pri-cepe cu mintea: voința celui care trimete cu o pornire vijelioasă una către alta două inimi care se deosebesc ca focul de apă...

Căsătoria lui Conu Costache cu nepoata aghiotantului domnesc, crescută în Bucu-rești, în legătură cu Curtea și ajunsă în Târgoviște, a mers bine câtăvã vreme. Fru-museța și înfățișarea ei mândră, neamul din care se trăgeã impuseseră lumii; iar Co-nu Costache își deschisese casa și, prin pe-treceri pe care le țin minte Târgoviștenii, își dădeã toate silințele să facă pe nevastă-sa să uite că nu mai erã în București.

Neînțelegera a început la vre-o patru ani.

Erau în casa lor atâtea lucruri pline de valoare pentru Conu Costache și pentru

soră-sa, străine și lipsite de orice preț pentru Sașinca — atâtea lucruri dragi lor și nesuferite ei: mobilele casei, tacâmurile, trăsura și hamurile, toate, până și înfățișarea prea prietenoasă a slugilor, a Smarandii bucătăresei, a lui Pârvu vizitiul, a lui Iordache feciorul... Și fiindcă nu se pot preface fără supărare și fără suferință obiceiuri trăite patruzeci de ani și moștenite mai dinainte dela părinți, — Sașinca s'a încredințat curând și că frumuseța ei eră mai slabă decât ele și că nici starea bărbatului său nu eră destul de mare ca s'o ajute la îndeplinirea schimbărilor pe care voiă să le întemeeze.

S'a mai întâmplat că descoperirea neașteptată de straturi de cărbuni și izvoare de păcură în împrejurimile Târgoviștei ridică necontentit deasupra oameni de jos, care n'aveau nici hrisoavele lui Conu Costache, nici vreun aghiotant domnesc în neam. În puține orașe ca în Târgoviște s'a întâmplat ca mulți culcați în ajun săraci să se trezească adouazi bogați și scoși printr'o avere nevisată dintr'o desăvârșită umilire. Amestecarea în luptele politice iarăși adusesese în slujbele de seamă ale județului oameni, care până atunci se strecurau nebăgați în seamă.

Conu Costache cu totul adâncit în treburile moșiei și în cercetările lui, nesimțindu-și în suflet nici o tragere de inimă pen-

tru politică, putuse privi nepăsător la aceste schimbări. Nu tot așa le privia nevastă-sa, care vedeă în fiecare rădicare a altora o scoborire a lor înșile. D'aia nu conținea cu îndemnurile stăruitoare pe lângă soțul ei să-și arendeze moșia și să se vâre în politică. Dar el se împotriviă, nu cu strigăte la strigătele ei, ci cu blândețe :

— O să mă bagi în mormânt cu nepăsarea dumitale ! strigă ea. Nu vezi cum îți trec toți înaintea ? Trezește-te ! Trezește-te odată ! Urlă târgul de ropotul alegerilor și dumneț stăi de silabisit hrisoave, ardele-ar focul !

— Nu sunt făcut eu pentru astea, Mico.

Așa îi zicea el, măcar că era cu două-trei degete mai înaltă decât el.

Cocoana Luxița nu zicea nimic ; tăcea, neștiind cum să împace mila pe care i-o făcea nefericirea lui frati-său, cu mulțumirea că avusese dreptate de a-l îndemna să nu se însoare.

A fost odată o scenă și a din urmă.

Era în vreme de alegeri și se alesese deputat Ionescu, fiul lui Iancu Mălăeru. Urlă în adevăr târgul de urale și de lăutari.

În vremea asta Conu Costache dase în mână unui țăran dela munte peste o carte de judecată din anul 1656, dată de mai

mulți boeri, printre care eră și *Jupan Radu biv-vel logofăt Udrescul*.

În odaia lui dinspre grădină, cu o lupă în mâna dreaptă și cu hârtia în a stângă, sorbiă scrisul cu ochii:

1656 Martie 25. Adică noi boiarii judecători: Jupan Preda Brâncoveanul biv-vel-dvornic, jupan Preda Bucșanul biv-vel logofăt, i jupan Radu biv-vel-logofăt Udrescul, i Pătru vornic, i Ivașco sluger Știrbei, i Manole vel-postelnic, dat-am Cartea noastră de judecată părintelui popii Irimiei ot Staia petca ot Târgoviște și coconilor lui, ca să se știe când au fost în zilele răposatului Matei-Voevod, că hagi Costantin Zălariul el au fost cerșut de la Domn un vad de moară milă în iazul de la tunărie de și-au făcut o moară...

Ca o moară a umblat gura Sașinchii care a intrat vijelie, indignată până în fundul firii ei de alegerea pe care o sărbătoria orașul, în strigăte ce se auziau prin fereastra deschisă.

Nu e bine să vă spui toate câte i le-a strigat lui Conu Costache nevastă-sa, pentru că se alesese băiatul Mălăerului.

— ...Numaidecât trebuiă să-și arendeze moșia și să-și lase la o parte „terfeloagele“, că dacă nu, pleacă...

Nu se așteptă la răspunsul categoric: „Nici

mort nu mi-oiu da eu moșioara pe mâni de arendaș. Fiecare cu rostul lui pe lume!" Iar când s'a răpezit să rupă hârțiile îngălbentite, care stau pe masă dinaintea lui, s'a îngălbenit și el ca ele, s'a rădicat și i-a strigat și dânsul: „Mico!" cu încruntare de sprincene și cu o asprime, care au făcut-o să lase hârțiile jos și să iasă dreaptă, rece și mândră pe lângă Cocoana Luxița care sta încremenită lângă ușă.

Biata Cocoana Luxița! Neputând să-i facă ei nimic, și-a vărsat focul pe lucrurile din casă pe care le-a șters, le-a frecat și le-a răsfecat de a-i fi zis că vrea să le jupoe.

Două lungi și dureroase luni de zile a întârziat împăcarea acestei certe; dar a sosit peste două luni, aducând în firea Sașinchii o vădită domolire, iar în sufletul lui Conu Costache și al Cocoanei Luxiței o bucurie fără de margini.

E lesne de înțeles cum i s'au tăiat picioarele boerului Udrescu și cum s'au înseninat toate împrejurul lui,—el care nici că se însurase decât cu gândul și cu nădejdea asta.

Se poate înțelege și schimbarea Sașinchii. Îi veniă un copil—și aveà încredințarea că erà să fie băiat—un copil pe care erà să-l crească numai ea și din care aveà să facă ce în zadar se încercase să facă din bărbatu-său.

— Niciodată, zicea ea lui Udrescu în ziua destăinuirii sarcinii, niciodată n'o să-ți mai fac un reproș. Vezi-ți cum vrei de moșie și de hrisoave, dar să știi că pe copil o să-l cresc eu, numai eu, așa cum oiu vrea eu.

Și a primit Conu Costache această învoială prin care își cumpără liniștea căsniciei...

Cocoane Costache!... Cocoane Costache!

Spun popii din Târgoviște că nu e biserică din oraș, la care să nu fi dat acatiste ca să-i facă nevasta băiat; iar când în noaptea nașterii s'a încredințat cu ochii lui că băiat eră, a căzut pe un scaun unde a răs și a plâns, până când l-a frecat soră-sa cu oțet de trandafiri pe tâmple și i-a dat să bea apă...

S'a făcut un botez ca'n basme; dar cu prilejul botezului a simțit pentru întâiași dată boerul ce scump târg făcuse. Nimic nu putuse înduplecă pe Sașinca să pue copilului alt nume decât a vrut ea.

Și se rugase umilit bietul Conu Costache!

— Lasă, Mico, să-l botezăm Negoiță, ca pe tata.

Dar trebuiă să fie nebună ca să primească. Auzi, Negoiță! Ei ași! Raoul; și l-a botezat un văr al ei, venit înadins din București, și i-a pus numele Raoul, Raoul Udrescu...

...Când s'a făcut copilul de doi ani, i-au adus guvernantă franțuzoaică din Savoia.

Întăile săptămâni nu putea copilul s'o suferă; cum se apropia, plângea de ți se rupea inima și fugia în brațele doicii ori în ale Cocoanei Luxiței. Se nimerise că era și bolnav de tusa rea, și într'atât ură pe guvernantă, încât când îl întrebă Cocoana Luxița după câte o criză de tusa:

— De unde ți-a mai venit, maică, tusa asta?

Răspundeă scurt și hotărît:

— Dela Macmazela.

Avea și dreptate, sărăcuțul, să n'o poată suferi. Cu câtă caznă învățase el cele o sutădouă de vorbe pe care le știă, și acum trebuia s'o ia deacumu, să nu mai zică „*potocală, cufurlia, fogor*“, ci *orange, fourchette, tapis...*

Dar cu ce nu se obișnuște omul, mai cu seamă dacă o ia de mic? Încetul cu încetul s'a apropiat de ea ca de când lumea, și a învățat să vorbească ca un puiu de franțuz și-i turuia gurița de poezii franțuzești.

Când era de cinci ani și s'a dus Sașinca cu dânsul la București, s'au înebunit de el rudele ei. „Mă, francezule!“ îi ziceau toți mâncându-l în sărutări. Frumos copil! de-o frumuseță străină, care aducea aminte copiii din tablourile lui Velasquez.

Când a împlinit șapte ani l-au băgat în pension la București, prilej pentru Sașinca

de a sta mai mult acolo decât la Târgoviște; iar după ce și-a isprăvit clasele primare, cu toate strașnicele împotriviri ale lui Conu Costache, tot a biruit ea și l-au trimis împreună cu copiii lui Moroineanu, ai lui Vinescu și ai altor bogătași din București, la Paris, unde trăia o mătușă a Sașinchii, care-l scotea din pension Duminica, sărbătorile și vacanțiile mici.

Au trecut ei anii dela facerea lumii; cum erau să nu treacă zece ani dela plecarea copilului la Paris?

În vremea asta s'au petrecut multe în lume și câteva și în casa lui Udrescu.

După stăruințele neașteptate ale nevestii, s'au mutat la moșie cu lucruri, cu slugi, cu tot rostul, afară de casă pe care au vândut-o. Cu banii prinși și-a mărit și și-a îmbunătățit casele dela moșie.

Ce a făcut pe Sașinca să se învoiască, ba să ceară mutarea la moșie, e greu de priceput. Poate că fiind casele moșiei la zece minute de gara Văcărești, se știa cu o jumătate de poștie mai aproape de București; poate că vrea să plece dintr'un oraș în care nu mai era întâia; poate că din pricina veninului pe care i-l făcea zilnică „râdicare a noroadelor“, cum zicea ea. (Faptul e că hotărîrea ei a venit odată cu

numirea ca prefect la Dâmbovița a lui Istrătescu; căci ce-i pasă ei de învățătura și meritele recunoscute de toată lumea ale noului prefect, când știa că eră feciorul fostului pantofar al casei lor din București?)...

Greu e de zugrăvit prin cuvinte frumuseța moșiei Udrești. Va să meargă cineva să vadă cu ochii moșioara asta, cu casele bătrânești, cu streșină eșită, cu pridvor de jurîmprejur, stăpânind din culmea din malul Ilfovețului toată preajma; trebuie să vază din pridvor priveliștea încântătoare care se desfășură: spre miazăzi lanuri de grâne, printre care șerpuește ca o panglică argintie Ilfovețul, până'n fundul zării unde se pierde în fumuri albastrii,—iar spre miazănoapte aproape tot șirul munților Munteniei, dela Negoiu până la munții Buzăului, ca niște spinări de vite uriașe, care dorm în marginea zării.

Când o vedeă cineva dichisurile dela hanul așezat pe șoseaua București — Târgoviște, curățenia liniei satului care duce dela han la casele moșiei printr'o alee de duzi, moara de pe Ilfoveț, heleșteul, biserica bătrână de alături de casă, dichisurile și acaretele curții, când o mai vedeă și hârțiile vechi ale moșiei, păstrate de Conu Costache,—atunci o să priceapă dragostea lui

fără margini pentru ea și atunci o să pri-ceapă și ce fel de om eră.

Ce vă spui eu, om cu scaun la judecată Conu Costache ! În afară de nevastă-sa îl mai îndemnaseră și alții să intre și el în politică și le răspunsese : „eu fac politică la Udrești“ ; iar când nevastă-sa îi vorbiă cu un amestec de admirație și de părere de rău de cutare care ținuse un discurs tipărit în toate gazetele, el scutură din cap și zicea : „Ce-am făcut eu aici, face mai-mai cât discursul lui“. Și făcea mai mult.

Dupăce și-a hotărnicit moșia toată,—o mie treizeci și patru de pogoane cu pădure cu tot, afară de a oamenilor,—s'a pus să hotărnicească pământurile țăranilor, și nu cu judecata, altfel, mult mai frumos. A chemat la el pe toți locuitorii împrăștiți pe moșia lui ; i-a întrebat dacă vor să-și hotărnicească și ei locurile ; le-a făcut socoteală până 'ntr'o pară cât l-a ținut pe el judecata hotărniciei ; le-a arătat câtă vreme s'a judecat și le-a cerut să-i dea lui jumătate din cât a cheltuit el, și să le-o facă el.

Dupăce s'au învoit, a început. Pentru stabilirea hotarului chemă pe amândoi vecinii.

— Care e hotarul, Predo ?

— Uite ăsta, boerule.

— ăsta e, Marine ?

— ăsta, boerule.

— Bine.

Și pe linia arătată de amândoi vecinii, din trei în trei stânjeni, a făcut gropi și a sădit un dud și un prun, un dud și un prun: prunii pentru țuică, duzii pentru viermii de mătasă. Unde eră cârâeală ori prigonire, „mai lasă, tu; mai dă, tu“, a stăruit de i-a împăcat. Și așa toată moșia țăranilor a ajuns grădină de grădină; iar advocații puteau să se topească de dor de împricinat din Udrești și tot nu veneau: că, dacă ajungeau și ei la vre-o ceartă ori la vre-o neînțelegere (că oameni erau), nu dădeau fuga cu jalba la judecătorie, îi judecă Conu Costache în pridvorul casei și i se supuneau fără crâcneală, că le eră rușine și de el și de popa Iosif și de bătrânii satului care au trăit și-au vânătorit cu boerul Negoită Udrescu.

La Udrești să fi poftit să vedeți sat model. Garduri frumoase cu strașine, căsuțe curate, curți cu grădinițe de flori și de zarzavaturi, despărțite de oborul în care stau vitele, și vite bune, din prăsila vitelor lui Conu Costache, iar câinii ținuți în lanț, lăsați slobozi numai noaptea.

Nu eră casă fără patru-cinci stupi de albine, nici femei în sat care să nu crească viermi, de mătasă,—precum nu eră bărbat care să nu fi învățat să altoiască în frunză și în lemn; iar din păpurișul dela heleșteu

și din richita de pe malul Ilfovețului făceau oamenii rogojini și coșuri de te minunai.

Cum era Conu Costache judecătorul satului, așa era Coana Luxița doftoreasa și spițareasa satului. Avea spițarie în regulă și, pe lângă doctoriile aduse dela târg, mai făcea ea fel de fel de leacuri—de veniau să-i ceară și oamenii de prin satele vecine. Și era doftoreasă bună, că meșteșugul ei al mare îi venia din pornirea ei pentru curat.

La curte, pe lângă grădină deosebită pentru păsări, pentru poame, pentru zarzavat, pe lângă grajd, șopron, magazii, mai era și o magherniță mare, făcută înadins pentru creșterea viermilor de mătasă. De ei îngrijiă Cocoana Luxița cu femeii care făceau clacă. Aici la îngrijitul viermilor se desfășură în plin trebuința curățeniei. Frunza de dud trebuia ștearsă foae cu foae; de zece ori trebuia să se spele pe mâni femeia care intră cu dânsa la schimbatul viermilor și tot îi găsiă cusur,—că, dacă vedeă adouazi vreunul mahmur, era vina Casandrei ori a Mandei, care nu se spalase bine.

Păcat că n'ați văzut-o și n'ați auzit-o pe Cocoana Luxița vorbind cu toate lighioanele din curte, până și cu viermii. Unui vierme

căzut de pe patul lui îi făcea o dojană lungă :

— Nu-ți e rușine obrazului ! Sâcâitul ! N'ai destul loc, hai ! Ai plecat-o la șpațir. Poate că nu-ți place aici că e la țară. Oi fi din sămânța de București. Să te mai prind eu jos, că-ți dau eu București.

Ați priceput pe lângă vierme, în cine mai vrea să bată Cocola Luxița. Șiavea dreptate.

Nenorocită fire a Sașinchii. Cum or fi făcuți oamenii cărora le place minciuna și li e silă de adevăr ? Innoată de jur împrejur în fericire aevea și li se scurge privirea după o fericire închipuită :—nu le plac florile vii și admiră florile de cârpă ; rămân nepăsători la durerea din preajma lor și se înduioșează la citirea unei nenorociri petrecute la marginea lumii. Așa eră Sașinca. Se scutură de viața curată, liniștită și fără prihană, pe care ar fi putut-o duce aici și se topia după viața zgomotoasă, frământată, plină de minciuni și de intrigi pe care o ducea la București între rudele ei. Nici două luni încheiate din an nu sta ea la țară, nici măcar vara pe care și-o petrecea cu băiatul la Sinaia.

Cum se învoia Conu Costache cu felul ăsta de viață ? Se învoia ca toți oamenii buni și slabi, care mai ușor pier decât să se scuture de răul care-i doboară. Luă de-

la moșie douăzeci până la douăzeci și două de mii de lei pe an ; nu cheltuia nici două pentru trebuințele lui și era bucuros să dea restul pentru copil la Paris și pentru dânsa, numai ca să-și poată vedea în tihnă de moșie și de hârtiile lui. Și cu vremea, patima lui crescuse : după „funia neamului lui“ a venit funia neamului afinilor, după a afinilor a străinilor de numele cărora dase în acte alături de al Udreștilor.

Pe nesimțite s'au adunat în rafturile dulapului lui material mult, care-i da de lucru și din care se putea face o întreagă arhondologie. Avea caete-caete, opise alfabetice cu trimeteri : „Vezi sertarul A, actul însemnat cu roș numărul 8“.

Mai mult fără voe ajunsese el aici, în parte însă și cu voe.

Erau ceasuri în care-l năpădiau gânduri dureroase cu privire la Raoul, care-și sfârșise liceul și acum nu mai făcea nimic la Paris ; și încercă să-și tămăduiască durerea pe care i-o pricinuia depărtarea sufletului copilului său de al lui, adâncindu-se din ce în ce în căutări și în cercetări obositoare.

Bietul Conu Costache ! n'a spus nimă-nui, nici soră-si, ce simția dela vacanța din urmă când a venit fiu-său, străin elegant, frumos ca un heruvim, care n'a avut pentru moșia strămoșilor lui decât o vorbă

spusă din vârful buzelor. Din pridvorul caselor, uitându-se de jur împrejur, zisese: „*tiens! c'est gentil*“; iar după trei zile plecase cu mă-sa la Sinaia, iar de acolo de-a dreptul la Paris.

* * *

Ani de urgie pentru agricultori. Ger la înfloritul pomilor, secetă la vremea când pământul moare de sete și potoape de ploii nefârșite care îmbrăcau în jale câmpiile până atunci pline de făgăduinți de belșug.

În deosebi peste moșia Udrești au trecut doi ani răi, cum n'au apucat bătrânii. Nimeni n'a pomenit Ilfovețul revărsat, prefăcând în prund de gărlă toată lunca de grâu în ajutorul seceratului; nimeni n'a pomenit grindină să omoare vitele și copiii pe câmp, și să prefacă țarina în bătătură.

S'a văitat țara toată de urgie; s'a văitat și Conu Costache nevستی-si pe care a făcut-o să înțeleagă că nici ea nu mai putea duce viața risipitoare de până atunci, nici copilul nu mai putea sta degeaba la Paris; iar când i-a pomenit ea, după cum o îndemnaseră rudele din București, de „înlesnirile și avantajile creditului“,—așa s'a

schimbat la față, încât n'a mai îndrăznit să-i pomenească...

Au durut-o stâmtorările pe care a trebuit să le îndure, dar a tăcut văzând că erau împărtășite și de toți ai ei.

La sfârșitul anului s'a întors și Raoul de la Paris. De trei ani isprăvisese bacalauratul și nu putuse da un singur examen de drept.

Cu trecerea de care se bucurau neamurile mamei sale, după ce a scăpat de armată ca debil, a fost numit slujbaş la ministerul de externe: câteva ceasuri pe zi, care nu-l puteau stânjeni de a urma și cursurile universității din București.

* * *

Cine nu l-a cunoscut pe Raoul Udrescu, nepomenit de frumosul și de drăguțul Raoul, copilul răsfățat și, cum ziceau dările de seamă ale gazetelor *high-life*-ului, „*le bouton-train de la haute-volée Bucarestoise!*” A fost bal în lumea mare ori pavană la palat la care să nu danseze el cu o grație fermecătoare? A fost comedie în care să nu joace cu un talent desăvârșit? Delicatețea lui feminină, vocea lui dulce cu care fredonă—acompaniindu-se la pian—nenumăratele cântece franțuzești pe care le știă,

colecția nesleită de poezii și de anecdote pe care le recită ori le istorisiă cu un talent și cu un haz neîntrecut, sumele de bani pe care le risipiă cu o nepăsare împărțească,—făceau să fie smuls de toți, să se trimeată trăsura după dânsul când se întâmplă să întârzie. A! se putea bucura Sașinca, eră desăvârșit!

N'a avut însă parte să se bucure îndeajuns, căci la un an și ceva dela sosirea lui a pierit dânsa cu prilejul îngrozitoarei catastrofe din gara Titu. A fost o minune că n'a rămas moartă pe loc; căci n'a murit decât după ce a ajuns la Udrești și după ce a apucat să șoptească în urechea bărbatului său cu suspinul ei din urmă :

— Iartă-mă și nu mă blestemă.

Da, și-a cerut ertare săraca.

Cine poate pricepe cum și ce tainice schimbări se pot face în sufletele oamenilor? O tămăduise vârsta de drăgostea nejudcată pentru ropotul lumii de nimicuri în care a trăit? Și-a dat ea seama că sclipirea copilului ei eră sclipirea unei stele căzătoare? Taină !...

Cu o săptămână mai înainte venise Raoul la vânătoare însoțit de trei prieteni vioi și zgomotoși din București. Graiul lor numai franțuzesc, mișcările lor, cântonetele pe care le cântau la pian sunau așa de falș în casa asta veche, alături de Cocoana Luxița, de

Iordache feciorul și de toată preajma, încât seara, după plecarea lor, fără să priceapă cum și pentruce, Sașinca spusese lui Conu Costache, lucru ce nu i se întâmplase de peste douăzeci de ani și care l-a lăsat și pe el nedumerit :

— Dragă, ia-ți ceva pe dumnetă ; cam trage aici în pridvor.

Săraca ! Dumnezeu s'o ierte !...

Câți ani au trecut dela pierderea Sașinchiei ? Cincizeci ?

Nu, nici un an împlinit și cu toate acestea Conu Costache a îmbătrânit de nu-l mai cunoșteai. Privirea stinsă și împăenjenită, mânilor tremurătoare, spinarea încovoiată, umbletul nesigur, cu opriri care-i aduceau la colțul gurii o cută de amarăciune, toată înfățișarea lui arată ce adânc fusese lovit.

Acolo, la locul unde se întâmplase nenorocirea, vaetele răniților, plânsetele rudelor victimelor, Sașinca lui jos lângă șinele drumului de fier, cu amândouă picioarele tăiate dela genunchi,—toată priveliștea asta înspăimântătoare îl zdruncinase din temelii ; iar mângâierea ei din urmă și vorbele care au însoțit zburarea sufletului ei au sădit

în mintea lui sămânța unei neliniști ucigătoare...

...Va să zică și ea a simțit că drumul, pe care au îndreptat pașii copilului lor, eră un drum de rătăcire. Va să zică rău făcuse părăsind în mânilor ei felul creșterii copilului lor, slăbiciune neiertată, născută din egoism, din setea lui de liniște și din dorința de a-și scuti osteneala și durerea unei lupte... Așa făcuse tată-său cu dânsul? Îl lăsase pe mâni străine ori îi slujise de pavază și-l călăuzise pas cu pas?... Iar el ce-a făcut pentru creșterea copilului lui? Nimic! Bani pe care i-a cheltuit nu i-a dat pentru asta, ci pentru cumpărarea liniștii lui.

Și muncit de gândul vinovatei lui nepăsări, pe care și-o socotiă ca un păcat fără puțință de ispășire, Conu Costache se zbatea toată noaptea suspinând cu amar ori închinându-se cu cruci tremurătoare și pri-pite, ca 'n pragul unei nenorociri:

— Iartă-mă, Doamne! Iartă-mă, Ziditorule!

Nici ziua, nici frumuseța firii, nici treburile moșiei, nici cercetarea hârtiilor nu-l mai puteau răpi acestei frământări; și nu știă de a fost nebunie munca lui de o viață pentru adunarea atâtor hârtii doveditoare de

vechimea neamului lui ori de erà nebulie acest gând ce-i răsărià acum în minte.

Ah! Și ce adânci cute de amărăciune aduceà pe fața lui încredințarea că acum erà prea târziu să-și mai schimbe copilul...

De câte ori dela moartea Sașinchii nu încercase să și-l apropie de dânsul, să-i explice prețul atâtor lucruri adunate și păstrate de dânsul cu evlavie. Vrusese să-i înfățișeze strămoșii care zimbiau în cadrele de pe pãreții odăii lui de culcare; îl dusesese la biserică să-i citească pisană, care dormià în tihnă de trei sute de ani... O! nu se poate spune durerea lui Conu Costache la descoperirea depãrtării dintre sufletul lui și al copilului său...

Și erà totuși așa de bun de suflet Raoul: plânsese lacrimi atât de adevărate cu câtăvã vreme în urmă, când i-a plătit Conu Costache nouă mii de lei, împrumutați cu polițe prin București; se jurase cu atâta adevărată încredințare că se va mărgini în cheltueli... Cap ușor de fluture, ale căruia mișcări nu erau pricinuite decât de îndemnul și de imboldul clipei în care trăià...

Pe unde a intrat dușmanca nevăzută, care l-a lovit pe Conu Costache? Până atunci lucrase în odăe și vrea să iasă în pridvor să vadă pregătirile de pomană, la care lucrà soră-sa cu slugile în curte pentru pa-

rastasul de un an al Sașinchii, când în pragul ușii i-a simțit lovitura crudă care l-a prăvălit.

Trei zile a zăcut în necunoștință, îngânând vorbe fără șir, pe când în curte se perindau toți locuitorii satului cerând știri dela slugi.

În seara zilei de a treia, în defața nenorocitei lui surori și a lui Popa Iosif, a cerut să-i vie Raoul lângă pat. L-a cuprins în brațele lui tremurătoare; a cerut soră-si să târască lângă pat sipetul cu acte; a luat cheia de sub pernă; cu mare caznă s'a aplecat, l-a descuiat și a scos dintr'însul două acte întocmite unul într'altul. Unul erà un pergament de culoarea lemnului, scris cu slove chirilice, purtând pe el o pecetie străveche,—altul erà pe hârtie timbrată, scris cu litere latine și purtând pecetea arhivei Statului.

— Åsta e fătul tati... ăl mai vechiu hrisov pe care-l am... pentru moșia asta... Nu poți citi că e scris slavonește, dar citește traducerea asta... Citește tare... citește rar...

S'a rezemat ajutat de soră-sa pe perne în patul de sub portretele strămoșești, și a închis ochii.

În tăcerea nopții glasul tremurător al lui Raoul începù să citească traducerea după hrisovul paleoslav din 6 Noemvrie 6989

(1480), prin care Basarab Mladi întăria această moșie în stăpânirea boerilor Tudor și Stroe Surem și fetei Stana, „care le eră lor fiică și nepoată în sat la Udrești“ și hotărâ „ca să le rămâie în otcină și să le fie în ohav și de nimeni clintită lor și copiilor lor și nepoților lor și strănepoților lor în veci“...

Conu Costache ascultă clătinând din cap cu două șiruri de lacrimi pe față, silindu-se să-și ție răsufierea zgomotoasă de suspine și să oprească tremurătura fâșietoare a mânilor pe plapomă...

Încă și blestem pune domnia mea: după moartea domniei mele pe cine va alege domnul dumnezeu de a fi domn în țara Valahiei, fie din rodul inimii mele, fie din rudenia domniei mele, sau, după păcatele noastre, din alt neam, se va așeză și va să fie domn în țara Valahă,—dacă va cinsti, va păstră, va prenoi și va întări această de mai sus a domniei mele scriere, pe acela dumnezeu să-l cinstească, să-l ocrotească și să-l întărească în domnia sa; iar dacă va necinsti să-l calce și-l va nimici p'acela și domnul să-l necinstească, p'acela și domnul să-l calce și să-l nimească, și să-l ucidă aci cu trupul, iar în viața viitoare cu sufletul. Amin!

Dupăce Raoul a sfârșit de citit, Conu

Costache l-a tras aproape de dânsul și, jucându-se cu mâna în inelele mătăsoase ale părului său, i-a vorbit silindu-se să nu plângă :

— Păstrează-ți pământul neamului tău, flăcăul tatii... Aci la biserică se odihnesc strămoșii tăi, iată și eu... Văzuși blestemul pus de domnul de pe vremuri ; blestem puiu și eu cui s'o cercă... s'o cercă...

N'a putut să sfârșească ; l-a cuprins un turtur înspăimântător ; iar după un ceas și-a dat sfârșitul într'un oftat adânc, care a adunat pe toți oamenii casei înfricoșați, parcă ar fi oftat odată cu dânsul în tăcerea nopții toți Udreștii care se odihniau alături sub pământul bisericii...

Câteva ceasuri chipul lui a păstrat întipărirea unei amărăciuni de nespus, ca o însemnare a lumii pe care de curând o părăsise ; iar către ziuă ca printr'un farmec i-a înflorit pe toată fața un zâmbet nepăsător și senin ca vecinicia în care intrase.

Da, e tocmai cum ați putut-o bănuî : neamul Udreștilor s'a prăpădit picând cu o iuțeală care creșteă mai repede decât iuțeala căderii tuturor lucrurilor. La patru luni după stângerea lui Conu Costache, Raoul eră din nou în vârtejul vieții de petreceri ucigătoare, către care eră târît cum e

târît fluturele în para lumânării. A fost parcă din afară o întovărășire strânsă între oameni ce nici nu se cunoșteau unul pe altul, ca să-l împingă la pieirea către care dinăuntru îl îmbrância firea lui.

Pe de-o parte meșteșugurile unor negustori din Târgoviște, care, punând ochii pe moșie, îi dau orice sumă de bani le cerea cu împrumut; pe de altă parte admirațiunea fără margini a unui cerc de prieteni care îi cântau în cor toate extravagantele, și nebuneasca lui risipă; și mai presus de toate prăpastia de patimă în care îl aruncase farmecele unei femei primejdioase.

Suflete oțelite de voință se mistue în flacăra iubirii, necum un suflet în care patima ține loc de voință.

În scurtă vreme Raoul Udrescu s'a stins ca o candelă în care s'a sfârșit undelemnul...

Două săptămâni au vorbit gazetele de acest sfârșit sosit în spasmul unei îmbrățișări... pe urmă uitarea și-a împlinit chemarea.

* * *

Bătrâna care umblă prin Târgoviște clătinând din cap, șoptind vorbe neînțelese și purtând la subțioară o legătură de hârtii învelite într'o basmă, e Cocioana Luxița, al căreia rest de judecată a zburat odată cu

sufletul fratelui său. Ce spune? Unde merge? Numai ea știe.

În ziua când s'a vândut la mezat moșia Udrești, a fost față la Tribunal, îmbrăcată cum e și acum cu o mantilă cu ciucuri cum se purtă acum treizeci de ani, cu mitene și cu o pălărie cu pene liliachii, o pălărie veche a Sașinchii.

A ascultat cu luare aminte cum se urcau concurenții; a văzut indignarea noului proprietar, Cristachi Lusiadi, căruia unul din concurenți se încercase să-i tăgăduiască cetățenia; a aprobat din cap gestul mândru și cuvintele lui Lusiadi, care a întins actele Tribunalului.

— Țe fațe!? Mă rog, vedeți. Sint impumuntenito de peste sase ani!

De bună seamă aveà dreptul d. Lusiadi să cumpere moșia Udrești.

Din prețul dat de dânsul rămâneà, după plata datoriilor, o sumă destul de mare, care i se cuvenià ei, Coccoanei Luxiței; dar ce să facă ea cu dânsa? Dupăce s'a isprăvit, a plecat clătinând din cap, șoptind vorbe neînțelese și purtând la subțioară hriscavele neamului Udreștilor...

COCOANA LEONORA

Găina poate să trăiască două luni de zile fără să mânânce și să bea absolut nimic ! N'aș fi crezut, dacă aș fi citit într'o carte și dacă n'aș fi văzut cu ochii mei. Am văzut când ședeam la Cocoana Leonora.

Cocoana Leonora este foasta mea proprietăreasă de casă. În București nu se văd ființe ca Cocoana Leonora ; trebuie să le cauți în orașe de provincie și în orașe ca al nostru, cu trecut istoric.

Ghenealoghia Cocoanei Leonorii trebuie s'o ascuți din gura ei : întâiu pentrucă, spusă de dânsa, are un haz care nu se poate da cu condeiu ; și apoi, pentrucă nu cred să mai fie o a doua minte în care să poată încăpea atâția Strâmbeni și Nisipeni—că se trage din neamul Nisipenilor și al Strâmbenilor.—câți încap în mintea Cocoanei Leonorii. E ceva de speriat ! Negoită Strâmbeanu, Radu Strâmbeanu, Dinu Strâmbeanu, Grigore Strâmbeanu, Iancu Strâmbea-

nu,—în tot vre-o șaizeci de Strâmbeni ; și tot așa : Elena Nisipeanca, Luxandra Nisipeanca, Tudorache Nisipeanu,—în tot vre-o șaizeci de Nisipeni.

Desfid pe orișicare să asculte pe Cocoana Leonora vorbindu-i despre măreția stinsului ei neam, fără să se simtă pe pragul nebuniei ; și numai Dumnezeu și cu mine știm de câte ori m'a nimicit cu această istorisire.

Când cu gândul nu gândiam, mă prindea ; și după un ceas de turburare, invariabil, mă luă de mână, mă ducea la poartă și cu un gest larg cu care îmbrățișă toată linia de munți violeți din zare : „Vezi dumnetă toți munții ăia ? toți au fost ai noștri odată !”

La urmă găsisem un leac contra atacurilor ei. Îmi compuneam din odae o figură preocupată și eșiam repede ca unul care n'are nici o clipă de pierdut...

Văduva lui Alecu Nisipeanu, ultimul Nisipeanu, fost prezident al tribunalului, astăzi Cocoana Leonora, este o femeie de vre-o șaptezeci de ani, oacheșă, cu părul încă negru, cu ceva bărbătesc în voce și în față—trăind împreună cu Maria, slujnică bătrână, din chiria pe care o primește pe odăile închiriate cu luna magistraților becheri.

Ce face Cocoana Leonora ? Face multe

lucruri, așa de multe în cât adese ori am auzit-o plângându-se că e ziua mică.

Mai întâiu, cum se scoală de dimineată, își scutură una câte una cărțile de rugăciuni și icoanele, închinându-se,—ocupație care durează două ceasuri; pe urmă vede de lighioni: sumedenie de găini, sumedenie de rațe, nu știu câte găște, două pisici, doi căței,—unul de curte și altul de casă,—doi canari și o privighetoare.

Ca și Cocoana Leonora, fiecare lighioană își are ghenealoghia ei. Așa, canarii sunt din prăsila lui Iancu Cornoveanu, vestit pentru canari; unul din câni, Garsonică, al de curte, este nepot de frate al vestitului Osman, adus de „Dumnealui“ dela Brașov; iar cățelul din casă, Bijulică, este strănepot al altui Bijulică, dăruit Cocoanei Leonorii de Hristache Mincu, în vremea când eră prefect.

După îngrijirea lighionilor, Cocoana Leonora directică, împreună cu Maria, odăile chiriașilor și le directică nu glumă: fiecare lucrușor e scuturat, șters și frecat cu cea mai mare sfințenie. După prânz Cocoana Leonora fabrică și împarte doftorii fără parale, „pentru sufletul răposaților“. Cunoaște dela mamă-sa niște leacuri tainice, care fac minuni. Prafuri pentru albeață, apă pentru umflătură, alifie pentru arsură, alifie pen-

tru tăetură,—fel de fel de leacuri, dintre care cel mai ciudat este următorul: *Unsoare contra reumatismului*. „Iei un ariciu viu—mă 'nțelegi? îl bagi într'o oală șmalțuită; umpli oala cu undelemn și-l fierbi,—trebuie să știi,— până când se topește ariciul; și pe urmă cu undelemn de ăla te freci seara bine-bine pe unde te doare“.

Joia în ziua de obor săptămânal, când vin țărani din tot județul la târg, curtea Cocoanei Leonorii se umple de bolnavi de ochi; și ori a fi fost întâmplare ori că prafurile sunt cu adevărat bune, dar tot orașul cunoaște pe colonelul care eră să-și piarză vederea și, dupăce s'a căutat în zadar cu toți doftorii, s'a vindecat cu prafurile Cocoanei Leonorii.

Mai face ceva Cocoana Leonora. De pe la cinci după-amiază până când nu se mai vede, lucrează la ciorap pe scară și răspunde la salaturile trecătorilor; iar dacă vre-unul are norocul de a intra în vorbă cu dânsa, s'a dus: Îl prinde și nu-i dă drumul decât dupăce l-a amețit cu vorba, sărind dela una la alta, pe nerăsuflăte:

— Ce să fac? Ia cu năcazurile, că am pierdut un chiriaș—trebuie să știi—neprețuit, neprețuit! Am mai avut chiriași, de! dumnetă trebuie să știi, că ești d'aci—am avut pe colonelul, am avut pe Vasiliadi, am a-

vut pe ăsta... cum îi zice?... care mi se pare că e președinte la Ploești... care a luat pe fata lu doctoru ăla... ăsta... de are un frate ghegeneral. Și cum îți spui, că încă bietul Nisipeanu întotdeauna îmi zicea: „Ce noroc ai tu, Leonoro, tot de chiriași buni“... Și atunci am stăruit eu de dumnealui de am făcut aste două odăițe; dar m'am stins! Că zicea dumnealui: „Ce o să fie? trei-patru sute de lei“... și când colo—trebuie să știi—am cheltuit de m'am stins, că le-am făcut pivniță dedesupt. Să vii numai de-a minune să-ți arăt, să vezi grinzi... ia te uită ici... ia poftim grosime... Și numai stejar adevărat. Că așa am fost învățați: ori faci ori nu faci. Bietul tata când le-a reparat p'ale vechi, cât crezi c'a cheltuit?... că acum dumnetă trebuie să știi cum eram noi altă dată. Moșu' meu Dinu Strâmbeanu...

Și de aici în colo ghegenealoghia, care ține mai bine de un ceas și care se termină, ducând pe bietul ascultător la poartă, de unde cu un gest larg, care îmbrățișează toți munții violeți din zare: „Vezi dumnetă toți munții ăia? toți au fost ai noștri odată“.

Asta e Cocoana Leonora.

O să zici că nu e nimic și că tot ce face dânsa n'are nici o însemnătate. Negreșit, dacă pui alături în clipa asta faptele ei cu faptele vre-unui mare învățat ori mare

cârmuitor, o să găsești o mare deosebire între ele. Dar când îți vei aduce aminte de atâtea împărății mari, întemeiate cu vărșări de sânge, din a căror măreție n'au mai rămas decât câteva pietre știrbite de pe care se căznesc cărturarii să silabisească fala trecută; când te gândești la atâtea credințe, atâtea adevăruri pentru care s'au jertfit mii de viețe și de care astăzi zâmbești ca de-o copilărie; când, privind cerul într'o noapte senină, te vei gândi la miile de lumi care se nasc și mor în văzduh,—o să pricepi ce grozav de strânsă rudenie e între ocupațiile Cocoanei Leonorii și frământările celui mai mare geniu...

Bag însă de seamă că am uitat găina, care trăește două luni fără să bea și fără să mânânce.

Într'o zi, Cocoana Leonora, măcar că-mi compusesem o figură foarte preocupată, mă prinde și începe:

— Domnule Ionescule, dar când ți-oiu spune una mai lată? *Balbara Ulbricht* în casa mea, nu altceva! *Balbara Ulbricht*!! Știi găina care o pierdusem acum două luni—de credeam că mi-a mâncat-o cânele dumitale, că am intrat și în păcat de bănuială. Am căutat-o—trebuie să știi—și eu și Maria, de am înnebunit. Ce prin coteș, ce prin pod, ce prin pivniță. Am trimes la

vecini — trebuie să știi; am trimes peste drum la madama... Nu e și nu e... Ei! am crezut la urmă, Doamne iartă-mă! că mi-a mâncat-o cânele dumitale. Domnule Ionescule, stai să vezi că e lată!—Umblând azi prin magazie, ce să vezi? găina prinsă între lemne: se surpaseră lemnele pe ea, —și vie!! Pricepi dumnetă? Două luni de zile de când sta ea acolo, nemâncată și nebăută. Nici nu știu ce să fac: să-i dau de mâncare, să nu-i dau?... de două luni de când stomacul ei n'a mai honipsit nimic! S'o vezi prăpădită, s'o vezi slabă!... Balbara Ulbricht, nu altceva. Mario! ia adu găina încoà... Mi-e și frică de ea... Asta e arătare... mare arătare...

În sfârșit Maria aduce găina. Erà în adevăr o arătare: fulgii căzuți, piele și os, creasta și bărbia galbene, ochii mari-mari, sticloși, cu o privire de nebun, brr!—într'un cuvânt, vorba Cocòanei Leonorii: „Balbara Ulbricht, nu altceva“.

MAGHERANUL

Se vestejiă într'o oală de pământ în cel mai întunecos colț al florăriei Cocoanei Linții, o-filit și alb ca o iarbă crescută în pivniță, când într'o zi baba, descoperindu-l acolo, îndrăzni să-l ceară ; și fiind Cocoana Lința vestită de bună și mai ales cu baba, care-i fusese doică, adouazi cumpără un vas nou, așeză floarea cerută într'însul și, oprind tră-sura ei sclipitoare dinaintea căsuței babei, se coborî ea însăși și dete magheranul în mânilor bătrânei.

Mulțumirea bătrânei, care se învârtia în loc zăpăcită, nu se poate spune ; dar de-atunci, regulat de două ori pe lună, ia ghi-veciul în brațe și, călcând cu îngrijire, se duce până la capul uliții, unde locuește Co-coana Lința, pentru a-i arătă vădita sporire a florii. Acuma magheranul a crescut, s'a făcut stufos ca un pomuleț și mirositor de îmbată casa.

Negreșit, nici faptul că eră așezat într'un

vas frumos de porțelan cu chenare aurii și cu felurimi de chipuri zugrăvite în fel de fel de culori, nici împrejurarea că-i fusese dăruit de-o cocoană mare nu l-a putut schimbă în cine știe ce altă floare minunată, ci tot magheran a rămas ; dar pentru că lumea e așa de ciudată, în cât nu-și face dragostea după prețul lucrului, ci face de-a'ndoasele: prețul lucrului după dragostea ce are pentru el, și pentru că babei nu i-a dat în gând să schimbe ciudățenia lumii,—ține la el ca la singura podoabă care mai înseninează căsuța ei posomorită. Iar dacă a început a prinde slăbiciune de el, tot îngrijindu-l toată ziua, încet-încet a ajuns la ea un fel de nebunie nevătămătoare care o face să-l arate oricui intră în vorbă cu ea, povestindu-i nelipsit cum a venit împrejurarea să-l capete : „Pune 'n gând de vezi, maică : se veste-e-e-jià săracul într'un colț...”

Azi nu e om în toată mahalaua aceea, care să nu cunoască povestea magheranului; iar babei nu i se mai zice într'alt cumvâ decât : „baba cu magheranul”.

Cârciumarul de peste drum când iese dimineața să-și rădice oblonul dela prăvălie, văzând-o stând liniștită pe treptele scării ei, o întrebă : „Ce face magheranul, bătrânic ?” Tot așa o întrebă bucătăresele care se duc în piață și precupeții care vin din-

spre piață — și bătrâna le răspunde, că e bine; iară dacă se opresc cumvâ puțin în loc, apoi începe povestea: „Pune 'n gând de vezi, maică: se vește-e-e-jiă săracul oropsit într'un colț...”

Locuința bătrânei se află în 'apropiere de podul dela Domnița Bălașa. Aceasta este trebuincios de știut, fiindcă pe acest pod este astăzi o manifestație de stradă, urzită pentru a răsturnă ocârmuirea. E un furnicar de lume de toată mâna, dar mai ales de lume bună: oameni făr' de lucru sau al căroră lucru poate suferi întârziere, vagabonzi, postulânți de slujbe și studenți și elevi de licee cu ghiozdane, toți cunoscuții necunoscuți care în astfel de împrejurări se adună ca oile unul peste altul, neștiind nici ce vor nici pentruce se canonesc reciproc, ghiontindu-se și călcându-se pe picioare.

Cei care știu ce vor au pus pietrele caldarâmului de-a curmezișul podului; iar în mijlocul lor, suit pe capra unei trăsuri, un tânăr spân și jobenat, gesticulând și răcnind, îndeamnă pe iubitul său popor — care e adevăratul stăpân al nației, iar nu nemernicii care trec răsturnați în cupele — să meargă la Mitropolie și acolo, în incinta Camerei, să

dicteze nemernicilor din paranteza de mai sus, cum și ce fel să se poarte...

Poate că e folositor să se știe că generosul orator, care îndeamnă pe popor la bine, e un june care încă de timpuriu n'a putut răbdă ticăloasa robie a școlilor; că acum e gazetar la un valoros organ și că nu e împins să vorbească decât de adâncă și neprihănită dragoste ce zi cu zi a adunat pentru sărmanii desmoșteniți, care suferă și plâng în umbră!

Se vede însă că nu înțeleg lucrurile tot așa cei care țin în mână puterea, căci trimet o parte dintr'însa, în chipul unui escadron de jandarmi, pentru a împrăștiă mulțimea.

Cine o să se mire auzind că se împrăștie de îndată ca puii de potârniche? Le sfârâie călcâele nu altceva: și un ogar, asmuțit pe tânărul de pe capra trăsorii, nu l-ar prinde,—precum nu-l poate prinde nici jandarmul care-l urmărește cu sabia... în teacă.

O ghiulelă n'ar sfărâma mai rău ușa babei! Și în dreptul ușii eră baba, care plecă cu magheranul la Coccoana Lința... Ca o cârpă zboară ea împrăncită și se prăvălește într'un colț al odăii, iar tânărul sare pe fereastra de din dos, sare ulucile din fund, mai sare altele și scapă...

În seara aceleiași zile e liniște desăvârșită. Numai haz a adus manifestația. Haz fac cei care se primblă braț la braț pe ulițe, zeflemisind mișcarea sfârșită fără nici un accident ; haz se face prin cofetării, cafenele și prin casele oamenilor, până și de cei care au încercat să răstoarne ocârmuirea ; în hohote de râs ale altor tovarăși de seama lui, povestește junele vorbitor peripețiile cu fuga lui dela capra trăsorii, prin fereastra căsuței, peste ulucile de din dos : „Nici nu știi cine eră... ba da, o babă... o vrăjitoare...”

Numai colo lângă cheiu, într'o căsuță posomorită, baba stă pe un scăunel până peste miezul nopții și plânge încet cu capul între mâni. Nu plânge de lovitura dela coastă ; plânge peste magheranul prăpădit și peste cioburile ghiveciului iubit...

SÂMBĂTA

— *Fragment dintr'o scrisoare* —

. . . . .
Dar dintre atâtea lucruri ciudate din lume, cel mai ciudat e fenomenul amintirii. Trec zile, trec luni, ba uneori și ani, fără măcar să bănuiești că într'o parte necunoscută a creierului tău porți icoane din alte vremuri trecute; și, într'un ceas fericit, din nimic, din chiar senin, îți năvălesc deodată la fe-reastra minții, vii ca în ceasul când vii le-ai văzut, parcă ar fi fost ieri. A! E neînțe-les, cum într'o cutiuță de câțiva centimetri au putut să stea așa de bine ascunse chi-puri de oameni, de lucruri, de peisagiuri, cu dimensiunile lor, cu colorile lor, cu toate amănunțimile lor, cu tot.

Ieri a fost Sâmbătă; și zorul cu care norii scuturați de crivăț își cerneau zăpada, stolurile de vrăbii care ciuguliau în mijlocul drumului prevestind ninsoarea, frunzele și

arborii ce încetul cu încetul gerul zugrăvia pe geamuri; clopotul bisericii de alături, — mi-au adus aminte Sâmbetele de altădată, Sâmbetele copilăriei noastre.

Stând în jețul meu, revăzând timp de un ceas și mai bine în fumul de țigară, așezat straturi-straturi în dreptul geamurilor, toate ființele și toate lucrurile ce ne înconjurau odinioară, am trăit o bucată de viață trecută; apoi, cuprins pe nesimțite de o tristeță dureroasă și plăcută tot într'o vreme, am luat condeiul și am scris cele văzute, precum urmează:

* * *

Sâmbătă după-amiază, zi de paraclis.

— Vine părintele, coniță, zice mama Leanca, vârînd capul pe ușă.

În odaie, „odaia copiilor“, suntem deja îngenunchiați, noi câteși patru frații, — cel mai mare de nouă ani, cel mai mic de patru, — pe când mama coase la gherghef lângă masă, iar madama drege rufele noastre la marginea dinspre fereastră a canapelei, sub portretul Mariei Tereziei. Se aud pe scară pași greoi, răsuflare zgomotoasă de om care a umblat prin ger; se sprijină un baston în colțul sălii și intră popa Costache, bătrân ca vremea, îndoit ca un 3, cu barba albă,

cu cizme mari, cu pași mărunți. Mormăe ceva neînțeles mamei și madamei care s'a sculat în picioare, face peste noi semnul binecuvântării, își așează patrafirul la gât, își scoate ochelarii vechi, cârpiți cu sfoară roșie, și-i așează cu îngrijire și începe să citească:

„Maică prea curată și binecuvântată, mărită întru toate...”

Numai la ce citește el nu e gândul nostru,—ci, ba zâmbim gândind la petrecerea ce ne așteaptă după masă înserat, ba ne dăm cu coatele imitând pe șoptite zgomotul foarfecilor bărbierului, care potrivește barba tatei în odaia vecină: „țiri-țiri-țirițic”.

Mama la spatele nostru se închină făcând crucile încet și frumos, cum nu le mai face nimeni, și ne atinge binișor cu vârful piciorului făcându-ne semn ca să ne închinăm și noi.

Madama nu face cruci, își urmează de cusut; dar când „Ipocritul”, cel de al treilea dintre noi, sâsie că nu-i dau pace, își rădică ochii dela lucru și, pe deasupra ochelarilor, îmi aruncă o privire oțelită șoptind răstit vecinicii ei: „Ruhig! sonst...”

Cumințenia ține până când o întetește din nou grija cusutului, și iar ne începem râsul și îngânarea pe șoptite: „țiri-țiri-țirițic”!

... „Mută să fie gura păgânului, care nu

se închină cu credință sfințitei tale icoane, celei zugrăvite“. — Aci, mă atinge mama cu piciorul : „Auzi ?“ — Eu las capul în jos ca să nu bage de seamă că râz.

Au trecut trei sferturi de ceas ca trei secunde ; — popa Costache presară tămâe peste cărbunii din cadelniță și, — îngânând : „stropi-mă-voiu cu isof și mă voiu curăți și mai vârtos decât zăpada mă voiu albi“, — a-fumă întâiu icoanele, apoi pe mama, pe ne-nea, pe mine, pe ceilalți doi mai mici, după vârstă ; madama nu se afumă, dar se îndoaie de mijloc cu respect.

*
* * *

A sunat clopoțelul și ne coborîm cu toții la masă. Tata, cu mâinile murdare de pământ din florărie, cere să-i toarne să se spele ; apoi ne împarte supă la fiecare pe rând, pe când madama ne așează încet șervetele la gât, iar „Pârslea“ zice, după îndemnul mamei, o poezie nemțească care își sfirșește fiecare cuplet cu : „brum ! brum ! brum ! der Karl, der hat gelogen“.

Bucatele se urmează unele după altele și noi mâncând ascultăm basmul pe care ni-l povestește tata :

„... Și dupăce s'a dus Toto de i-a sărutat mâna mamei și-a rugat-o frumos : *ich bitte schön um Pardon*, l-a luat împăratul în trăsura lui de aur și s'a dus cu el

În târg și i-a cumpărat o chivără frumoasă de aur, o sabie de argint, un cal de ăla frumosul—de-l întorci de urechi și umblă singur—și o cutie mare de bomboane fondante...” Aproape de sfârșitul basmului și al mesei, se oprește o sanie la poartă, sună clopoșelul la scară: „Cocoana mare“!—și pe ușa sufrageriei, deschisă până la părete de mama Leanca, intră maestos bunica, „*nimaia*“, cum îi zicem noi, purtând în brațe pe *Bijulică* și sprijinindu-se de o fată ca de 17 ani, „*Domnica lu nimaia*“.

Ne sculăm cu toții în picioare și care mai de care vrem să-i dăm scaun; dar ea ne roagă să ședem și, trecând pe la spatele nostru, se apleacă de ne sărută pe obrazul drept, pe obrazul stâng și apoi merge de se așează pe un scaun adus cu grabă, între tata și mama.

Noi, copiii, nu mai putem sta la un loc de bucurie; ne învârtim pe scaune, întindem mâinile cerând pe *Bijulică*, râdem bătându-ne picioarele pe sub masă; și neliniștea crește, crește până ce se aude glasul metalic al mamei: „Ruhig! sonst...“, când ne potolim.

Ca în toate Sâmbetele din timpul iernei, avem la masă gelatină, prăjitura favorită a bunicii, care-și apropie scaunul și mânăncă și dânsa; iar madama, ca întotdeauna, din pricina durerilor de dinți: „*Erlauben Sie mir, gnädige Frau*“, cere voe s'o

pue pe sobă ca să se încălzească, pe când noi ne dăm cu coatele zâmbind și așteptând să auzim pe tata șoptind bunichii : „orz pe găște“.

După masă cu toții în salonaș. Închid ochii și-l revăd. În dreapta o canapea și două jaturi, între portretul bunicului și al bunichii; pe canapea două perne cusute cu lână : pe una un cocoș, pe alta un câne de vânătoare ; în stânga pianul, un *Pleyel* enorm; în mijloc, peste un covor roșu, masa rotundă de marmură roșie și jur împrejur scaune îmbrăcate cu peticuțe de mătăasă, așezate și cusute cu măestrie de mama.

Știm dinainte ce are să facă bunica intrând în salonaș. Se oprește în prag și suspină privind portretul bunicului ; înaintează până la fereastra cu flori, ca să le admire, însoțită de tata care-i dă lămuriri.

— Mamă, să-ți spui eu de ce nu le merge tot așa de bine și *pelargoniilor* dumitale : prea le uzi mult. Ia te uită la *ațalia* asta.

— Apropos, mamă, știi *țineraria* aia a mea vișinia cu alb la mijloc ?

— Ei ?...

— Am pierdut-o, s'a uscat !

— Vai de mine !

După-ace-a privit bine toate florile, după-ace-a primit toate deslușirile, bunica se în-

toarce, se așează pe canapea și roagă pe mama să cânte ceva ca să joace ridichiile; și noi, ridichiile, jucăm sub ochii plini de dragoste ai tatei și ai bunicii și sub ai madamei plini de grijă, până la ceasul hotărât pentru loton.

A! drag loton! Îl aduce madama din odaia de alături și așează cartoanele pe masă la locurile convenite, fiecare din noi stând la acelaș loc și jucând pe aceleași cartoane totdeauna.

Înainte însă de începerea jocului, Pârslea trebuie să recite o poezie nemțească din care bunica nu înțelege nici atâtica și care întotdeauna se isprăvește în acelaș chip: copilul se încurcă, madama îl hărțuește ca să-și aducă aminte, până când îl podidește un plâns amar și fuge în brațe la „nimaia” ca s’o roage „să-i cumpere altă madamă”.

La joc strigăm toți bilele, afară de cel mic; și facem un haz nespus de tata, care le strigă cu ciudățenii: „cocoșaii” în loc de 33, „iacaoa și mantaoa” în loc de 77, și iar nespus ne minunăm de mama care le joacă în gând.

Uite și seriozitatea comică a madamei și surzenia bunicii care întreabă necontenit: „și șease ori șeapte, maică?” Uite și eleganța cu care mama scoate numerile din pungă, cu mâna-i albă la care are un inel cu piatră albastră ca cerul.

La nouă ceasuri și jumătate, tata se lasă cu scaunul pe spate, ca să poată vedea câte spune pendula din odaia vecină.

— Hait, la culcare.

Și după ce le-am sărutat mâna, plecăm însoțiți de madama având fiecare, printr'o întâmplare cârmuită de tata, aceeași sumă de bani câștigați.

* * *

În odaia copiilor, îngenunchiați pe paturile așezate la rând, zicem în cor înainte de a ne culcă: „*Vater unser der Du bist im Himmel...*“

Dinaintea fiecărui pat e un scaunel cu rufe curate pentru adouazi... Madama micșorează lampa și se dezbracă încetinel și visătoare...

...Se aude în grădină scârțitul zăpezii sub pașii grădinarului care a fost în florărie, ca să vadă dacă arde focul... Nenea a adormit... și Pârșlea... și *Ipocritul*... Adouazi e Duminică... primblare... Cum țacăne ceasornicul madamei... O chivără de aur... și un căl d'ăla...

Ca prin vis simt mai târziu pe bunica... A venit să ne vadă înainte de plecare... s'a oprit în mijlocul odăii și se închină la icoane... face un pas și trei cruci peste mi-

ne... un pas și trei cruci peste *Ipocritul...*
un pas și trei cruci peste *Pârslea...*

* * *

Și v'ați duș, dragi nimicuri dintr'o vreme, când abia ici colo se zăria câte un fir de păr alb, prea limbut, în tâmplele celor ce cu atâta dragoste se micșorau ca să fie la nivelul nostru. Stați-mi bine ascunse în cea mai lăuntrică parte a minții ; și, când vi s'o părea vouă mai nimerit, răsăriți-mi în gând aducându-mi cu voi toată nevinovăția, toată lipsa de griji din zilele ce se înșirau binișor pe firul vremii, ca trandafirii pe o cunună.

Iar tu, tu cel mai drag, care dormi somnul veșniciei în cimitirul dela marginea orașului, departe de cei patru pentru care toată viața te-ai străduit, și de-apururi despărțit de dragile-ți zambilii, ținerrarii și ațalii, —vezi-mă cum plâng gândindu-mă la tine. Și dacă vreme multă a trecut fără ca să-mi vii în minte și, dacă aste gânduri părăsindu-mă, —căci tu știi bine că așa e scrisă cartea vieții: o pagină veselă, una tristă, — poate iarăși vreme multă vei rămâneă uitat, —înțelege însă că 'n ceasurile de răsărire a icoanei tale, mi se sfășie inima de dor...

PANA TRASNEA SFÂNTUL

I

Om acum de 68 de ani,—cel de pe urmă urmaş al unui mare neam de boeri români, pomenit din moşi strămoşi şi scris în pisaniile a vre-o trei biserici din oraş,— fost profesor acum douăzeci şi opt de ani la singura şcoală din oraş de pe vremea aceea, erà cunoscut pe atunci drept un om deştept, umblat în străinătate, tare cinstit, tare tihnit, dibaciu la mână pentru lucrurile migăloase şi iarăşi tare iubitor de flori şi de toate frumuseţile firii.

Pe vremea aceea, pe lângă meseria lui de profesor, mai făcèa încă una, aceasta fără plată : dregeà ceasornicele stricate ale cunoscuţilor lui, căci ceasornicar în oraş nu erà încă—şi erà greu de venit în Bucureşti pentru aşa lucru, mai ales că nu erà drum de fer, ci trebuia să facă cale de aproape

două zile ; și el se pricepea foarte bine la dresul lor.

P'atunci eșia din casă nu numai pentru a se duce la școală, de unde nu lipsia nici-odată, dar mai eșia adeseori și seara de mergea să joace preferanță la alt boer mare din oraș, mai în vârstă decât el, acuma mort, la boerul Manolache Moldoveanu, care era singurul lui prieten bun, — și atât de bun și atât de singur, încât numai ei între ei puteau să-și zică unul altuia : „frate Pană” și „frate Manolache”, că numai ei doi erau boeri get-beget, stâlpi ai orașului.

Un cusur însă îi găsea boerul Manolache, care era însurat, prietenului său : acela că nu vrea să se însoare, ci rămâne tot holteiu, — cusur de care neconținut se încercă să-l tămăduiască, spunându-i întotdeauna la preferanță, în defața doctorului Șober și a lui Cristache Mincu, nelipsiți parteneri, între un talon și altul :

— Bine, frate Pană, nu vezi dumnetă (de *frate, frate* își ziceau ; dar de tutuit nu se tutuia, ci își ziceau *dumnetă*), nu vezi dumnetă că nu i-e dat omului să trăiască singur ; că va să aibă un tovarăș care să-l mângâie la vreme de durere ; că va să fie omul roditor, căci de-aia l-a zidit Dumnezeu și de-aia scrie la Evanghelie :

„creșteți și vă înmulțiți!” — Și apoi dumne-tă nici nu mai ești prea tânăr, să zici că mai ai vreme, că ai patruzeci de ani, — și ai mulți înainte să-ți dea Dumnezeu; nici nu mai ai alt frate ori altă rudă, ci dacă mâne-poimâne — Doamne ferește! — închizi ochii, se stinge neamul cu dumne-tă.

— Ei! măre frate Manolache, răspundea Pană Trăsnea.

Și îi arată că înțelege dragostea lui de părințenie pentru că n'are decât un singur copil, pe când el are la școală vre-o patruzeci pe care îi iubește parcă ar fi ai lui.

Aceasta o spuneă mai mult glumind; și apoi adăogă mai serios că nu se însoară de mila florilor și a pomilor, pe care îi e teamă că le-ar lăsa în păragină, dacă ar avea pe altcineva de care să se îngrijească. Și ce e drept nu e păcat: avea o mândrețe de grădină de eră pomină; iar trandafirii, mixandrele, garofele, primele, pelargoniile și felurimile de flori, piersicile, caisele, pepenii, coacăzele, strugurii și felurimile lui de poame, — erau vestite în tot orașul, ba și în București.

Și trăia așa singur, între școală și între grădină, între câteva cărți de istorie a timpului și între prietenul său, întovărașit și îngrijit la el de o fernee bătrână, Maria,

credincioasă ca un rob, care ținea de casa neamului lui și era cu vre-o douăzeci de ani mai în vârstă decât dânsul.

Dar într'o seară, după ce prietenul său l-a îndemnat mai cu căldură, arătându-i ce păcat ar fi ca frumuseța lui de grădină, în loc să rămâie unui copil al lui, care i-ar sămăna și ar urma s'o îngrijească, să rămâie orașului care o s'o desființeze ca să clădească cine știe ce bină pe acel loc,—„ascultă-mă pe mine, frate Pană, că sunt mai mare“,—a plecat omul în acea seară mai gânditor și ajungând acasă n'a dormit bine.

Dar parcă era el om să se însoare după vorba altora, fie chiar după a celui mai bun prieten... N'a dormit bine o noapte și adouazi iar și-a făcut socoteala și a găsit că, dacă a ajuns el până la vârsta de patruzeci de ani așa, mai cuminte era să rămâie tot așa și de atunci încolo.

Socoteală bună ; și ar fi urmat-o, dacă—la o lună după asta—nu i s'ar fi înmlădiat inima de cum a văzut în casă la Moldoveanu pe nepoata acestuia venită dela Câmpulung, domnișoara Eliza Nichita, fată frumoasă de neînchipuit, de douăzeci și trei de ani : va să zică cu șaptesprezece ani mai mică decât dânsul.

Căci cum era nu numai frumoasă dar și blândă la vorbă, înțeleaptă și așezată, cum

răspândiă în jurul ei un farmec odihnitor, cum îi plăceau și ei și muzica și florile și firea, — i s'a părut, de îndată ce a văzut-o, că parcă ar fi fost toată mintea și toată inima lui eșite din el și întrupate într'însa.

Și nu-i dăduse Manolache Moldoveanu ghies cu însurătoarea? Și nu-i eră el cel mai bun prieten? Și totuși se sfiă să-și mărturisească pornirea, socotindu-se cam prea în vârstă pentru ea și simțindu-se urît. Căci aveă fața uscată și lungăreață, gâtul lung, mânilor lungi; și eră tot lung și deșirat, și nu știa că aveă cu toate astea ceva foarte plăcut în vorbă, iar în privirea ochilor lui, mai ales în privirea ochilor lui mari, adânci și albaștri, o flacără ciudată și mângâietoare, cum o au ochii oamenilor foarte miloși.

Dar parcă eră nevoie să se sfiască ori să spue ceva boerului Moldoveanu, care nici că-și adusese nepoata la dânsul cu alt scop. Tăcea însă șiretul, ci numai și el și Cocoana Sultana, soția lui, trăgeau cu ochiul și făceau haz, când îl vedeau turburat și stângaciu, explicând fetei care-l ascultă cuminte, senină și cu drag — căci veniau adesea să-i vază florile și poamele — cum se altoesc trandafirii în coajă și în lemn, cum se prăsesc fragile și după ce se cunoaște sămânța dacă e de mixandă

învoaltă ori dezvoaltă, măcar că nu se poate cunoaște după nimic.

Și au tăcut așa, vreme. Au lăsat pe fată să se obicinuiască cu înfățișarea lui, care nu eră făcută să placă dela întâiași dată ; au lăsat-o să cunoască și să înțeleagă însușirile bune și frumoase, care se ascundeau sub așa înfățișare ; l-au lăsat pe dânsul să-i trimeată în toate zilele cele mai mândre flori, să vie în toate serile mai cu dor și să plece mai cu părere de rău ; — până când, la vr'o trei săptămâni după ziua dintăi, boerul Manolache, de față cu Co-coana Sultana a întrebat pe fată : „Elizo, îl vrei?“ — și fata a răspuns scurt : „Îl vreau, nene Manolache“.

* * *

Cum eră pe la sfârșitul lui Iunie, Pană Trăsnea scotea niște pepeni de sub clopotele lor de sticlă, când a venit boerul Manolache să-i vorbească de gândul ce-l avea pentru nepoată-sa și pentru dânsul.

De ce i-a scăpat din mână clopotul de sticlă ? — căci i-a scăpat și s'a făcut țanduri ; de ce a călcat peste vrejii pe care altă dată îi ocoliă cu grijă ? și de ce, după multă caznă și îngânare, n'a putut să spue decât : „frate Manolache !“

Vezi că îi mergea înaintea gândului lui, îi aducea răspunsul unei întrebări pe care îi era teamă să și-o pue ; și i se părea că auzise în vis, iar nu a avea.

Iubirea, adevărata iubire, înduioșează și înmlădie și cea mai tare fire. Și pe rețele cercetător cu mintea și pe aprigul muncitor cu brațul, iubirea-i schimbă și-i face zile întregi să pribegească după o vorbă ori după o privire făgăduitoare. Dar când pătrunde într'o inimă caldă și bună, într'o inimă de fire îndrăgostită numai de lucruri frumoase, o ! atunci o doare în ascuns, o răscolește până în adânc ;—și până în adâncul inimii era îndurerat Pană Trăsnea.

Iar pe ea o iubiă cu toată puterea inimii necheltuită în împreunări desfrânate și prefăcute ; o iubiă cu un suflet evlavios și curat, mai mult decât toți trandafirii și decât toate mixandrele, pe care acum mai mult le iubiă, decând aflase că-i plăceau și ei ; o iubiă cu presimțiri, cu eres, pentru tot trupul ei, pentru fața ei, pentru ochii ei, mai ales pentru ochii ei negri, uneori zglobii și cercetători, ca ochii copiilor care vor să știe toate, alteori nesățioși de a vedea mai bine și îndelung lucrurile frumoase și iarăși alteori triști și ațintiți într'un loc apropiat dela care parcă nu mai puteau ve-

deà ; o iubià pentru glasul ei, parcă și mai mult pentru glasul ei care sunà așa de nepomenit de dulce, când—alăturată de el—dupăce dânsul îi lămurià câtecevà, îl întrebà mirată : „da?...“

Și dupăce a spart clopotul de sticlă, dupăce s'a învârtit fără nici un rost călcând vrejii de pepeni, dupăce a chemat pe Maria căreia i-a explicat bâlbâind : „Eliza... nepoata dumnealui... eu...“, și el și Maria,—căci și dânsa începuse să-și iubească viitoarea stăpână, presimțindu-i bunătatea, cu instinctul care arată tutulor oamenilor simpli ca ea, cine le e prielnic și cine nu,—și el și ea nu au avut decât o singură exclamare pentru Moldoveanu : el — „frate Manolache“ ; ea — „Cucoane Manolache!“

În seara aceea a mâncat la Moldoveanu ; iar după masă s'au coborît în grădină, — frumoasă și asta, dar nu ca a lui,—și acolo, la lumina lunii, pe o bancă așezată între două loaze cu rozetă, cu petunii și cu verbine, și-au spus unul altuia cântecul de dragoste, vechiul cântec spus de atâtea nenumărate ori, dar parcă niciodată mai frumos și mai curat decât acum ; căci ce-i mânà unul spre altul erà un dor de viață cinstită și senină, poruncit de firile lor asemenea, tihnite și iubitoare de frumos.

Apoi au tăcut amândoi. Ea, uimită de

bunătatea care i se arătase în el din câteva fraze spuse întrerupt și tremurător, îi privi profilul osos și deslușit, luminat de bătaia lunii; el, muncit de nedeslușite începuturi de hotărîri, sta dus pe gânduri, cu o mână peste mîna ei. Ar fi vrut s'o ia și să plece cu dînsa departe-departee, la adăpostul privirilor pe care le vedeă cum au să-i urmărească pe amîndoi, cu râvnă pentru frumuseța ei, cu o îndoială pentru urîțenia lui; ar fi vrut s'o ia și s'o ascunză ca pe o comoară într'un loc, unde să-i placă și ei, și unde și el — numai el — să se poată sătura privind-o, ascultînd-o și iubind-o. Iar cînd se gîndiă la pușinul pe care i-l aduceă în schimbul duioselor făgăduinți de care ea eră plină, cînd presimțîia fără a-și da seamă că o fire ca a ei nu se leagă decît prin recunoștință, atunci îl cuprindeă un dor de a o duce să-i arăte locuri și lucruri frumoase, — și atunci hotărîrile nedeslușite începeau a i se desluși.

Într'un târziu s'au rîdicat și, ținînd-se de mîna, s'au urcat sus pe scara îmbrăcată cu ederă: el, drept și înnalt; dînsa, plăpîndă și mlădioasă...

Sus, nefiind fost poftiți într'adins ceilați doi obicinuiți parteneri pentru preferanța, l-a luat boerul Manolache la un tabinet, —

mai mult ca să vorbească de treburi, decât pentru joc. Și au vorbit treburi și socoteli.

Avea fata trei mii de galbeni în bani, afară de trușie și de cheltuelile nunții; iar — ferească Dumnezeu! — după moartea mă-si, și o casă cu loc frumos în Câmpulung. — El avea două părechi de case una lângă alta și despărțite numai prin niște uluci: una mai măricică pe care o avea închiriată, și aceea în care locuia el; mai avea devale de casa lui, și ținând de dânsa, livedea cu fâneață și cu pruni, în întindere de vre-o optsprezece pogoane, căci ținea până'n malul gârlei; și mai avea vre-o mie de galbeni, singura avere rămasă după vânzarea pricinuită de risipirea unui frate mai mare al lui, Ștefan Trăsnea, care se sfârșise atât de îngrozitor, spânzurându-se de balconul caselor lui Manolache Moldoveanu, într'o seară de petrecere; căci mai 'nainte vreme, a neamului lor fusese moșia Săndulești care ținea mai bine de-o jumătate de plaiu.

— Cum vezi, frate Pană, avere multă n'are fata; dar e o comoară de bunătate și parcă într'adins v'a făcut Dumnezeu unul pentru altul. Dar cu ce are ea, cu ce ai dumnetă, — și mai ai și leafa de profesor, pe care ai uitat s'o pui la socoteală, — cum sunteți amândoi potoliți, puteți să trăiți o viață să râvnească și împărații la dumnea-

voastră. — Pe tată-său nu l-ai cunoscut și nici nu-l mai poți cunoaște, căci a murit de sunt șase ani; dar ți-l spui eu că era de pus pe rară să te vindeci cu el. Pe Catinca, maică-sa, o s'o vezi și o s'o iubești. Că dacă este adevărat că ce ese din pisică șoareci mânâncă, apoi tot atât de adevărat e că ce se trage din neam bun, bun o să fie.

— Dar lasă, frate Manolache, că dacă n'ar avea nici un sfaț și tot aș lua-o.

Și peste opt luni de zile a luat-o.

I-a logodit Cicoana Catinca Nichitoaia, mama fetei, cu boerul Manolache, și tot ei i-au cununat; iar nunta s'a făcut în casă la naș, căci avea casă mare și era unde să încapă groaza de lume poftită din oraș și din București.

A fost foarte frumoasă nunta; și a fost frumoasă nu numai pentru orașeni, căroră le cră un lucru rar lăutarii aduși într'adins dela Ploești și bufetul adus dela Fialkowski din București, — dar chiar pentru Cristache Mincu, prefectul de pe vremea aceea, și pentru familia lui, venită într'adins din București pentru nuntă—căci el ședeă singur acolo—chiar pentru ei, Bucureșteni, a fost frumoasă. — Căci era minunată priveliștea din pridvorul casei peste curtea plină de lume, care petreceă împrejurul unui butoiu

mare cu vin, așezat pe niște rotile, încât se putea mișca din loc, la lumina lanternelor venețiane și a străchinilor de păcură.

A fost frumoasă nunta; iar după ce au plecat toți poftiții străini, a fost de văzut odată și de neuitat toată viața, scena mesei de familie la care au plâns toți, când, după îndemnul lui Ioniță feciorul care cunoștea gusturile lui Conu Manolache, Parașchiva lăutarul a început să cânte:

Pe deasupra casei mele..
Trece-un stol de rândunele;
Dar nu-i stol de rândunele,
Ci sunt dragostele mele...

Au plâns toți. Și boerul Manolache care icărâd ochii în tavan ca să nu se bage de seamă dar tot se băgă de seamă,—și rotunda Cocoana Sultana,—și mama Luxandra, bătrână pitică, plină la față, cu ochii mici și negri ca ochii de păpușă, — și bărbatu-său, doctorul Șober, alb ca zăpada; a plâns și el, Pană Trăsnea, strângând în mâinile lui slabe și lungi mâna Elizei; a plâns și ea; și Cocoana Catinca, trasă la față și neclintită ca o statuie de fildeș învechit; și Ioniță feciorul; și slujnica Maria; și madama, guvernanta, care—după ce s'a culcat Mitică, băiatul de zece ani al lui Moldo-

veanu—se scoborise jos la masă, și ea a plâns, măcar că nu pricepea o boabă românească; până când nu știu cum li s'au întâlnit privirile la toți odată și atunci au început a râde unul de altul... și râzi!

La trei zile după nuntă au venit la Moldoveanu să-i vestească hotărîrea ce și-au luat de a pleca în străinătate,—hotărîre acum nestrămutată, făcută dintr'un plan de mai 'nainte al lui Pană, care mai fusese odată, și din dragul cu care dânsa i-a primit propunerea când i-a vorbit de locurile văzute și când i-a arătat vederile cumpărate de pe acolo.

— Păi faceți foarte bine, le-au răspuns într'un glas și Cocoana Sultana și Moldoveanu.—Cu atât mai mult, a urmat numai el, cu cât am auzit că acum, primăvara, e vremea cea mai prielnică pentru o așa călătorie. Numai că e cam prea oboșitor; dar la urma urmei ce se face fără oboseală?

— În câte avem astăzi? întrebă Pană. În două Martie. Plecăm Luni,—care va să zică la șapte; și ne întoarcem la șase ori la șapte ale lunii viitoare: așa că suntem aici și de Paște, ba și de Florii. Că Paștele anul ăsta cade la optsprezece Aprilie; așa

e? Cât pentru școală, am vorbit și m'am învoit cu Petrescu să-mi ție el locul ; că și eu i l-am ținut lui anul trecut două luni de zile, când își frânsese piciorul. Și fiindcă el e mai sărac decât mine. l-am hotărît să primească leafa mea pe timpul cât m'o înlocuî ;—că întâiu nu vrea, fiindcă nici eu nu i-am primit... E !...

Eliza eră încântată. Ea, de firea ei nu prea vorbitoare, și așezată, nu putea să stea la un loc de bucurie. Uneori punea mâna pe câte un lucru și-l lăsă numaidecât ; al-teori făcea nebunii cu Mitică ; odată se potoliă și rămânea cu ochii ațintiți la Pană care arată lui Manolache planul drumului de făcut, și îl privia cu ochi triști și plini de recunoștință ; și iar odată se scula și începea să-l întrebe ca un copil : „Dar mergem cu vaporul, nene ? („Nene“ îi zicea lui Pană)... Dar la Pesta cât ne oprim, nene?... Țată Sultano, la Viena nu ne oprim decât la întoarcere“.

Guvernanta lui Mitică spunea Elizei pe nemțește că, dacă trec prin Viena, i-ar face mare plăcere și mare cinste, primind să le dea o recomandație către o vară a ei care ține un otel acolo. Peste bucuria ei, aceasta cădea de minune și o făcea să alerge dela guvernanta la Pană : „Auzi, nene ? are o vară care ține un otel“... și dela Pană la

guvernantă care-i descria promptitudinea și curățenia serviciului... „und lächerlich billig, gnädige Frau“.

Lucrul hotărît, hotărît a rămas; iar a unsprezecea zi dela cununie au plecat la București, de unde trebuiau să meargă la Giurgiu pentru a lua vaporul.

La suire în diligență erau de față toți. Eliza trecea din brațe în brațe: Cicoana Catinca, mama ei, o îmbrățișă strâns; Moldoveanu și Cicoana Sultana îi spuneau să mai lase și pentru ei.—Pană, cum eră în-nalt, ajută piticului Mihai vizitiul, punând geamantanele deadreptul sus pe coviltir,—pe când Mitică dădea zor să-i aducă un cal cu mașină și pe când guvernanta aducea aminte pentru a șaptesprezecea oară: „nur nicht den Brief-verlieren“.

S'au fâlfâit batistele aici, s'au fâlfâit la ferestrele diligenței; și pe urmă nu s'au mai văzut fâlfâind: la diligență, pentrucă a cotit-o la stânga pe ulița cu plopi,—aici, pentrucă erau duse la ochi.

*
* * *

O! neuitata lui călătorie cu Eliza! A fost un vis încântător și plin de vrajă! Căci în afară de farmecul obicinuit al tuturor călătoriilor, făcut, pe lângă frumuseța

lucrurilor de văzut, din lipsa de prefăcută dragoste cu care te întimpină în țara ta atâtia care deabea te cunosc, din lipsa grijii celor ce ai de făcut pe mâne și din împrejurarea că, necunoscând pe nimeni, îi iei drept ceea ce ți se înfățișează, fără a-ți amări inima cu gândul că n'ar fi vrednici să fie ceea ce sunt, — călătoria lui mai eră înfrumusețată prin nedeslipita prezență a celei mai vrednice de iubit femeie, prin gingășia ei, prin ochii ei, ah ! și mai cu seamă prin glasul ei.

E așa de firesc obiceiul de a plecă îndată după căsătorie. Căci din faptul de a se găsi împreună, încunjurați de lume necunoscută, se naște trebuința de a-și face deîndată destăinuiri care ar fi întârziat în alte împrejurări, de a se legă împreună cât mai în grabă, de a-și pune toată nădejdea unul în altul, toată grija unul pentru altul ; iar din toate acestea puțința de a se cunoaște. Și e atât de adevărat, încât a devenit proverb. O ! încântătoarele priveliști văzute de pe puntea vaporului sau din goana trenului și mai încântătoare făcute prin extazul ei copilăresc, prin încrederea cu care se lăsă pe brațele lui și prin melodia glasului ei : „ah ! ce frumos !“

Și dacă de cum a văzut-o, a iubit-o presimțându-i firea bună și senină, — acum,

când pe zi ce mergea se încredința că e naivă și plină de adevăr, ca un copil care n'are nimic de ascuns ; când vedeă că nu eră împrejurare care să-i schimbe ori să-i micșoreze dragălășia ; acum, când vedeă că peste toate aceste însușiri plutiă, stăpânindu-le pe toate, un dor de viață curată și un nesațiu numai pentru lucrurile frumoase ; —acum o iubiă înmiit ; o iubiă așa încât îl dureă... își trecea mâna pe frunte... și încă odată mai apăsă și-o trecea, când dânsa, pricepând cele ce se petreceau într'însul, îl amenința cu degetul în chip de mustrare : „Să nu fii copil, nene“.

A ! cum o iubiă !

Că dacă zilnic s'a întrebunțat și se întrebuințează de atâtea ori cuvântul de iubire, de fiecare ființă vorbitoare, puține vor fi simțit înțelesul acestui cuvânt așa cum îl simția el, când seara, după-ce-i spunea cu un răsfăț copilăresc că-i eră somn, ea adormia, iar el rămânea deștept cu ochii ațintiți asupra ei, ca asupra unei minuni de care îi eră frică să nu sboare... Apoi se rădică binișor de lângă dânsa și scria pe o cărticică, destinată într'adins pentru aceasta, toate impresiile zilei. Și-i eră plină cartea de cuvinte vii și calde, dar mai plină eră de puncte multe care înfățișau durerile lui nelămurite, adânci și aproape plă-

cute. Căci sunt unele firi care iubesc duros și parcă le place să sufere, și așa erà firea lui și așa o iubià el, când o vedeà bucurându-se și minunându-se de fitece lucru, când o auzià spunându-i-o și când o simțià atâta de a lui.

Și drept e că erà toată un copilaș frumos și cuminte, — că-i erà glasul tănuit ca o aiurare și că poate n'au mai fost ochi ca ai ei care să privească marea cu atâta patimă, cu atâta nesaț, făcut parcă din preștiința unei grabnice pieiri și din dorul de a se sătura de văzul celor de văzut.

A fost un vis.

S'au întors cu trei zile înainte de Florii, iar adouazi dela întoarcere erau iar adunați cu toții în casă la Moldoveanu, unde, dupăce s'au îmbrățișat bine de revedere, dupăce au fost împărțite și primite cu bucurie darurile aduse din străinătate, — în uritul calului cu mașină pe care Mitică și-l încercà prin galerie, — au început să povestească despre lucrurile văzute.

— Mai întâiu să vă spui, ziceà Eliza, că din toate lucrurile aduse de pe acolo, cel care-mi place mai mult e un claviraș mic. O să-l vedeți la noi. Mi l-a cumpă-

rat nenea dela Viena. Uite e așa : are o clapă jos pe care apeși cu piciorul și care e legată printr'o coardă groasă de niște foale. Când apeși ori râdici piciorul, foalele se umflă și se dezumflă ; iar cu mâna cânti ca pe orice clavir. Dar are un sunet așa de dulce... așa de dulce ! Și e numai atâtica, mititel ca o mescioară. Se chiamă fisarmonică.

Apoi din istorisirea călătoriei, se vedeă ce adâncă întipărire făcuse asupra ei și drumul cu vaporul și pozițiile de munte străbătute în tren, cu stâncile lor, cu tunelurile lor, cu cascadele lor de ape limpezi ca cristalul, și întâii chiparoși văzuți : „Ții min-te, nene, când intram în Italia, ai doi pe care i-am văzut, de parcă erau doi frați ge-meni ?“

Și spunea și spunea mereu, așa de des-lușit, încât li se părea și lor că le văd ; iar din când în când se întunecă la față și-și trecea încet mâna peste frunte.

— Dar ce ai ? Sultano, zi-i madamei să potolească băiatul că prea uruie.—Ce ai, dragă ?

— Nu știu ce am, nene Manolache.

Toți se adunau împrejurul ei. Cocoana Catinca, rămasă în casă la ei până la în-toarcerea lor, se dezbracă de șal și i-l pu-

neă peste umeri. Pană îi luă și îi pipăia mâinile înfierbântate.

— N'am nimic... sunt cam obosită... nițel capul... dar o să-mi treacă...

Și înlăturând ușor și cu răsfăț pe Pană, care o rugă să nu mai vorbească așa mult și să plece ca să se odihnească, începea din nou :

— Ah ! Triestul !... Să vezi, mamă — Triestul e așezat pe marginea mării, dar pe margine de tot ; și e așezat pe un deal, parț'ar fi pe trepte... Și sus pe deal, e o biserică, — San Giusto, așa-i zice. Biserica nu e frumoasă, dar e de preț, că e foarte veche... Dar să te uiți de acolo peste mare, și să nu mai uiți toată viața ! Noi ne-am urcat pe la zece dimineața. Să fi văzut încoace în partea stîngă... Cum îi zice acolo, nene ?

— Capo d'Istria.

— ...În spre Capo d'Istria, marea, de soarele care bătea într'însa parcă era o tavă mare de argint... și cu cât te uitai mai spre dreapta, cu atât se făcea mai albastră, mai albastră, știi, cum e peruzeaua... A ! uite așa.

Și arată un inel cu o peruzeă mare, cumpărat din Viena, tocmai în amintirea albastrului mării.

Dar dintre toate locurile văzute, acel care îi izbise mai adânc și pe ea și pe el,

atât prin împrejurarea că au stat mai mult și i-au văzut mai în amănunt, cât și prin aceea că se potrivea mai bine cu firile lor iubitoare de liniște, era Veneția: „A! Veneția!”

Și vorbea cu foc, ca de-o prietenă bună care i-ar fi murit, descriind farmecul plin de taină și de evlavie al clădirilor vechi, ca al unui miros de floare păstrată de demult într'o carte bătrânească; farmecul vieții visătoare și lipsită de griji, zugrăvită pe fețele celor ce întâlnești, toți umblând le-gănat, toți îngânând câte un cântec; ori frica de care te simți cuprins seara, plimbându-te cu gondola prin canalele de abia luminate, când auzi din depărtare glasul gondolierilor care strigă ca să se vestească și să înlătore vre-o ciocnire. „Uite, cam așa strigă, nene Manolache: giaù, giaù!” Și se căznia să-și facă glasul ca al lor.

— Dar să-i vezi cum mână gondolele!... Uite așa...

Vrea să arate, dar cum râdicându-se s'a îngălbenit la față și a dat să cază, — a prins-o repede Pană, a așezat-o la loc, el și mai galben decât dânsa, și i-au adus apă.

— Ce ai, Lizi? Ce ai, dragă? a întrebat-o el mișcat.

— Nu știu, dar mi-e rău.

Erau toți împrejurul ei... Mamă-sa a frecat-o pe tâmple... Cocoana Sultana s'a repezit să-i aducă oțet... Moldoveanu închinându-se a dat poruncă să pue caii la droșcă ; și peste foarte puțină vreme au plecat acasă, petrecuți până la capul scării de stăpânii casei.

* * *

Adouazi, liniștită toată dimineața, a fost apucată după-amiază de niște friguri puternice, care o făceau să tremure toată cu mâinile împreunate și cu ochii aprinși.

Doctorul Șober, fără multă știință de carte, dar cu multă pricepere firească și mai presus de toate om foarte cinstit, chemat în grabă, a privit-o lung, a ascultat-o și după ce i-a scris o doctorie, cu care i-a încredințat că se va mai potoli, a luat deoparte pe Moldoveanu și i-a spus cu un accent, care nu lăsa nici o îndoială asupra primejdiei de care era amenințată, că trebuie neapărat, cât mai în grabă, să se repeadă la București pentru a-i aduce un doctor mai învățat decât dânsul.

Au urmat trei zile la fel.

Ziua slabă, duioasă ca un copilăș bolnăvior, dar liniștită, căută să îmbărbăteze pe cei dimprejurul ei care deabiă își pu-

teau ține plânsul. Uneori cerea să-i aducă clavirașul lângă pat, îl ruga pe dânsul să apese cu mâna și pe când el îi ajuta, mai bolnav decât dânsa, ea cânta un cântec duios : „Ghici, ce e asta, nene? Nu știi? Îl auziam în toate serile la Veneția”.—Alteori, primăvara fiind foarte înaintată, afară o vreme încântătoare, cerea să-i deschiză fereastra în care dădeau năvală florile de liliac.

Iar seara, îndată ce trecea de opt, o apucă din nou un rău ascuns care o făcea să se acate cu desnădejde de mamă-sa ori de Pană : „Mi-e frică, mamă! Mi-e frică, nene“.

Eră pe jumătate nebun, el, Pană Trăsnea, când îngenunchiă lângă patul ei și-i acoperiă mânilor de sărutări, întrebând-o cu glasul stins : „Ce ai, Lizi? ce ai, dragă?“, ori când apucă pe doctorul Șober și-l scutură întrebându-l ce are ea, Eliza lui!

A! știă doctorul Șober, care îi da cu mâna tremurătoare o lingură de doctorie, ce are ea, dar îi eră teamă să le-o spue lor și-i eră teamă să și-o mărturisească lui însuși.

În Vinerea Paștelui, când a sosit Moldoveanu cu doctorul din București, nu măi cunoștea pe nimeni... Cu ochii sticloși, îngână vorbe neînțelese... Moldoveanu cu

lampa în mâna dreaptă își mușcă mână stângă ca să-și stăpânească lacrimile... Doctorul Șober explică noului venit cursul boalei... Pană Trăsnea, cu mâinile peste gură, nu pierdeà din vedere nici o mișcare a feței doctorului...

O tăcere lungă în care se auzià deslușit cântecul grierului din coridor, apoi un cuvânt al doctorului: „lingoare“...

L-au luat pe brațe și l-au dus afară în grădină, unde Moldoveanu și doctorul Șober căutau să-l liniștească...

Pe la unsprezece din noapte, după ce au fost încredințați că nu erà deocamdată primejdie, au plecat toți prietenii, împreună cu noul doctor, care dormià la Moldoveanu, și au rămas numai ai casei..

... Biserica de alături luminată în roșu de făcliile credincioșilor care o ocoliau în sunetul clopotelor și al cântecelor bisericesti... În odaie nici un zgomot... În patul de sub portretul mamei lui Pană, bolnava își ducea mâinile pe piept cu mișcarea ciudată a tuturor bolnavilor desnădăjduți... La căpătăiu Cocoana Catinca... la picioarele patului slujnica... iar pe un scaun mai departe el... Teama de a întâlni privirea mamei ei... amintirea vieții de care erà plină acum câteva zile.. priveliștea din față-i... sunetul clopotelor care-i dădeau năvală cu un gând

pizmaș în creer... încă un pas până la nebunie...

Din seara aceea, nici felurimile de doctorii, nici nenumăratele descântece ale mamei Luxandrii și ale slujnicii, nici leșinurile mamei, nici desnădejdea lui, nu au putut scoate din zbătăile dintre viață și moarte, în care a zăcut fără cunoștință...

A treia zi de Paște, cuvinte stranii în gura doctorului... „Perforație“...

Mama Luxandra a rugat pe cei care se găseau în odaie, să treacă puțin în odaia de alături... Au eșit cu toții... Câteva clipe lungi.. nesfârșite... Apoi ușa s'a deschis din nou.. Popa Anghel cu o lumânare în mână eră aplecat peste pat... Mama Luxandra cu batista la ochi a șoptit înecată: „S'a sfârșit“..

Mamă-sa și Cocoana Sultana au leșinat... iar el s'a repezit în odaie și a cuprins-o în brațe... a început s'o scuture... a început să strige, și s'o scuture iar: „Lizi! Lizi!... moartă!... Nu se poate.. nu se poate!“ A! îi trăsese lui prin cap ceva... dar cum?... așa? fără un cuvânt pentru el?... fără o strângere de mână?... fără o privire de adio?...

Au trebuit să-l zmulgă de pe trupul ei de care se încleștase...

Mai târziu, când i-au dat voe să intre în odaia în mijlocul căreia, îmbrăcată în ro-

chia de mireasă, dânsa, frumoasă peste fire, își dormiă somnul veșniciei, — a înaintat drept și neclintit printre lumea adunată... fără un gest, fără o privire pentru femeile care țipau împrejurul ei, s'a aplecat de i-a sărutat bine-bine mânilor și fruntea, fără să-i curgă o lacrimă...

În aceeași tăcere adouazi a urmat-o dealungul uliților, până au adus-o înapoi la biserica de alătura caselor lui; iar când au început s'o acopere cu pământ, s'a năpustit printre lume până acasă, unde timp îndelungat nici mângâierile lui Moldoveanu și ale altor prieteni, nici spaima Mariei nu puteau să-l liniștească...

Pe urmă a încetat deodată, brusc... s'a rădicat în sus... a arătat ușa celor de față... i-a petrecut foarte cuminte până la eșire, și s'a întors de s'a încuiat în casă cu pași liniștiți.

* * *

Boerul Manolache Moldoveanu, care nu încetase de a plânge, blestemându-și nenorocita de mână cu care apucase de i-a cununat, n'a știut ce să creadă despre dânsul adouazi, când s'a dus să-l vază și când Pană, fără o lacrimă, fără cel mai mic semn de durere, i-a vorbit scurt și apăsător așa :

— Frate Manolache, te rog să-mi dovedești încă odată că ții la mine. Mai întâiu, de școală mă las și te rog s'o faci cunoscut celor în drept... Pe maică-sa s'o iei chiar de azi la dumnetă, pentru vremea cât o mai vrea să stea în oraș... Uite, aici sunt actele de zestre... dincoace banii pe care mi i-a dat... toți până'ntr'o pară... Cheltuelile călătoriei m'au privit pe mine... Lucrurile de îmbrăcăminte și de rufărie nu vreau să le dau îndărăt și nici nu le plătesc...

Apoi a adăogat și mai apăsător :

— Nu vreau să mai îmi calce nimeni în casă de azi înainte, afară de dumnetă.

Adouazi—căci nu s'a putut face mai de vreme — când a plecat Cicoana Catinca la Moldoveanu, el i-a sărutat amândouă mânilor, s'a uitat lung în ochii ei din care curgeau două mari șiruri de lacrimi, i-a mai sărutat mânilor încă odată și iarăși tăcut s'a întors în casă.

Tot așa de nedumerit asupra felului lui de a suferi, a rămas Moldoveanu a patra zi, când l-a găsit în curtea bisericii lucrând, împreună cu Ioniță feciorul pe care i-l ceruse, la o porțiță ce-și deschidea în ulucile de despărțire dintre grădina lui și curtea bisericii. Căci oricine l-ar fi văzut tăind cu ferestrăul ori așezând balamalele porțiței, atât de adâncit în lucrare și atât dela fel

cu feciorul care-i ajută, nici n'ar fi putut bănuî de ce lovitură fusese izbit cu cincizile mai 'nainte, — ci ar fi crezut că amândoi lucrau pentru Manolache Moldoveanu care sta deoparte cu lacrămile pe față.

Și numai în urmă, când a aflat dela popa Anghel că nu erà seară dela Dumnezeu în care să nu vie și să nu plângă ceasuri întregi la mormânt, înconjurat de câinii care-l lătrau speriați, până când venià el împreună cu preoteasa de-l rădicau și-l duceau acasă; numai când a aflat dela Maria că toate lacrămile și mângâierile ei nu-l puteau împiedecà de a se sculà ca un nebun, de a se repezi în odaia ei și de a îngenunchià plângând cu capul în perna pe care stase capul ei; numai dupăce l-a văzut slab ca o umbră, cu ochii duși în fundul capului și cu mânilor tremurătoare; — numai atunci a înțeles ce prăpastie de durere se ascundeà sub înfățișarea lui de liniște.

Atuncea, seara spre apusul soarelui, venià la dânsul și pe o bancă din grădină îi luà mânilor slabe și reci în mânilor lui, și începeà să-l roage cu duioșie ca pe un copil :

— Frate Pană, frate... vorbește-mi... destăinuește-te mie... destăinuește-te... asta o să-ți facă bine... Nu sunt eu prietenul du-

mitale?... Nu sunt eu fratele dumitale?...
haide... spune-mi mie... destăinuește-te mie...

Dar nu. Rămâneă tăcut și rece, cu ochii uscați, parcă i-ar fi fost silă să plângă în fața altuia și parcă ar fi păstrat cu grijă fiecare lacrimă, pentru ceasurile în care rămâneă singur numai cu amintirea ei.

În timp de un an și jumătate numai într'o seară a putut prietenul său să-i deschiză inima cu rugăciunile duioase și atunci... o! atunci... cu povestirea întreruptă a tuturor icoanelor drăgălașe din scurta lui viața cu dânsa,—acolo, în fața patului de sub portretul mamei lui, au plâns, au plâns mult și el și Moldoveanu și Maria, care sta cu șorțul la ochi, cu capul ascuns între sobă și zid.

Apoi el cel dintăiu s'a sculat, și-a șters ochii și mergând spre fereastra de unde se vedeă mormântul ei, peste care bătea luna plină, a spus potolit, rar și lămurit: „Domnul a dat, Domnul a luat“, pe când Moldoveanu eșia plângând fără a-i zice buna-seara, însoțit de Maria care se închină cu cruci mari și măsurate.

Nu mai mergeă nicăieri, ci toată ziua și-o petreceă cu câteva cărți,—printre care cea de căpetenie eră cărticica roșie, în care-și scrisese impresiile călătoriei,—și cu florile: vara în grădină, iarna în florăria acoperită

cu sticlă, ce și-o clădise în fundul curții, ajutat de Hager, un neamț de ispravă, care ținea o grădinărie la marginea orașului, unde se prăsisse nu se știe cum, și care, fiind iubitor de flori și pricepându-se la îngrijitul lor, îi intrase la inimă de cum se arătase la dânsul umilit și trențáros, cu rugăciunea de a-i da voe să-i vază grădina.

Nu mai eșià nicăieri, afară de Joia și Vinerea Paștelui, când se ducea la biserică în strana strămoșească ; și totuși la doi ani de zile, când a murit Manolache Moldoveanu, socotind că nu e destul de despărțit de lume, a dat jos ulucile dinșpre uliță și a pus să-i rădice altele de un stânjen și jumătate.

II

Multe mai face și desface vremea scurgându-se încetinel, și mult se schimbă și se prefac lucrurile. Aceasta se vede pretutindeni, dar mai îndeosebi se vede în țările care, îndelungă vreme rămase în urmă, vin deodată în atingere cu altele, ajunse la cea mai înaltă treaptă de înaintare. Căci atunci, de râvna de a ajunge și ele cât mai în grabă acolo, unde celelalte n'au ajuns decât printr'o nepripită prefacere firească, se îngrămădesc înoirile unele peste altele și în vreme de abia câțiva ani se schimbă lucrurile de nu le mai cunoști. Și o fi spre binele unora și o fi și spre răul altora.

Iar dacă aceste schimbări miră chiar pe aceia care au trăit în ele și le-au văzut cum s'au petrecut, cu cât mai bătătoare la ochi ar părea cui ar vedeă înfățișarea lucrurilor la două date deosebite, depărtate numai de câțiva ani?

Lucruri cunoscute de toată lumea.—Și iar de toată lumea e știut că multe s'au mai prefăcut în țară la noi.

Nici n'a fost gândul meu să arăt ceva nou, ci numai să-mi fac drum pentru a spune că în timp de douăzeci și patru de ani, câți s'au scurs dela întâmplările povestite, orașelul în care s'au petrecut a ajuns de necunoscut.

S'a făcut drum de fier care, fără a-l mută din loc, l-a apropiat de București cu cale de o zi; s'au astupat uliți care erau, s'au desfundat altele care nu erau, și li s'au pus la toate felinare și caldarâmuri noi; s'au clădit case frumoase în stil modern și localuri pentru autorități; școala care era s'a mărit făcându-se gimnaziu și s'au înființat încă alte două: una de băeți și alta de fete. Din împrejurarea deschiderii unei fabrici de pulbere și unor băi de pucioasă în apropiere, acum se perindează prin oraș lume mult mai multă.

Nu mai e de cunoscut ulița târgului, așa mândrețe de prăvălii cu mărfuri de toate soiurile s'au deschis pe-o parte și pe alta. Cine ar ști să spue câți prefecți, câți primari și câți magistrați s'au schimbat în vremea asta? Și cine ar putea iar să spue cât s'au schimbat oamenii și la port și la vorbă și la obiceiuri și la credințe și la gusturi?

Că s'au schimbat multe. Și de când boerul Manolache Moldoveanu a făcut rup-

toarea, s'au stins unul câte unul, la răstimpuri mici, toți oamenii de neam; iar din pricină că în apropiere de oraș s'au descoperit niște mine de păcură și de cărbuni, negustorașii altădată nebăgați în seamă, cum-părând pe nimica pământurile dela țărani, au ajuns cu averi mari și duc azi treburile orașului și stau în fruntea bucatelor de nu-ți vine să crezi cum s'a împlinit de cu prisos, în timp așa de scurt, vorba dela evanghelie că vor cădeă neamurile și se vor rădică noroadele.

Dar, precum în unele morminte, dacă piere tot ce fusese îngropat, mai rămâne inelul mortului frumos și strălucitor ca în ziua dintăi, — așa, în mijlocul goanei de prefaceri și de înoiri, a rămas Pană Trăsnea, neclintit și acelaș, uitat în mormântul în care se îngropase singur de viu.

Grădina lui, prin mărimea copacilor, seamănă acum mai mult a parc decât a grădină; trunchiurile de iederă și de glicinie îmbătrânind s'au îngroșat, au rupt stâlpii chioșcului care acum nu se mai sprijină decât pe ele; Maria slujnica a albit și s'a îndoit de mijloc sub povara celor optzeci de ani, pe care cu toate astea îi duce în întregimea minții; numai el a rămas tot așa cum l-a pomenit cine l-a văzut acum douăzeci și șase de ani.

Acelaș trup lung, subțire și drept, — acelaș păr tuns după aceeași modă muscălească, cu abiă ici colo câteva fire albe, — aceeași față suptă și smeadă, cu ochi albaștri și blânzi, cu frunte largă și cinstită, cu profil osos și parcă încremenit, — acelaș port de haine negre încheiate cu îngrijire, — și aceeași pălărie mare de pae, fără de care nici nu și-l poate închipui cine l-a cunoscut.

Iar dacă această neschimbare, pusă alături de noua înfățișare pe care o luase toate celelalte lucruri, ar fi mirat pe cineva, mai de mirat i s'ar fi părut să-l vază altfel, dupăce ar fi aflat că în tot acest timp, neîntrerupt, n'a dus decât aceeași și aceeași viață cu aceleași îndeletniciri: cititul, scrișul de lucruri știute numai de el, și îngrijitul de flori, neșind în lume decât în Joia și în Vinerea Paștelui, nearătându-se decât o săptămână pe an lucrătorilor care coseau fânul, o altă săptămână celor care-i culegeau prunele vândute, arareori chiriașilor celeilalte părechi de case și văduvei lui Moldoveanu — mai târziu fiului ei, — și în toată vremea Mariei.

Trei sunt singurele schimbări făcute în viața lui.

Întăia este că la șapte ani dela moartea ei i-a dezgropat rămășițele și le-a îngropat în grădina lui, acolo, lângă liliacul de sub

fereastră; a doua, că acum trei ani slujnica Maria i-a adus în casă pentru înveselirea traiului lor pe Florica, o fetiță acum de șapte ani, a unei nepoate a ei moartă la Săndulești, din pricina ticălosului ei de bărbat, Niculae Tăciune; iar a treia, aceea că de doi ani ținea în casă pe Hager, într'odae de lângă florărie, în schimbul binelui neprețuit ce-i făcuse, venind în toate zilele și ținându-i de urît și în schimbul a cât de rău îi mersese cu grădinăria dela marginea orașului, poate mai cu seamă din aceea venire adesea.

Ce om cum-se-cade acest Neamț. Tot atât și poate mai de ispravă decât răposății și mult plânșii doctorul Șober și mama Luxandra... Și ce dovadă vie de adevărul zicătoarei că cine se adună se aseamănă? Căci și dânsul avea aceeași fire visătoare, și dânsul avusese în trecut întâmplări triste de care niciodată nu vorbiă, ci când din orașenii care se obicinuiseră cu el, vre-unul, în schimbul paharului de vin, cu care-l cinstiă la cofetăria mai de seamă din oraș, căută să-l descoase, întrebându-l ce a fost și cum a fost, el își luă pălăria liniștit și eșiă zicând băiatului de prăvălie: „*Pletește tomnu cinci picatur*“. Așa numiă el un pahăruț de vin: „*cinci picatur*“.

Iată-i pe amândoi. E spre apusul unei zile de Maiu. Sunt în grădină. Hager ia cu stropitoarea apă din putina cea mare de lângă fântână și stropește rând pe rând toate brazdele de flori; apoi ia o scară de cele care se deschid și urcându-se pe dânsa stropește de sus glicina și iedera care îmbracă chioșcul.

În vremea asta Pană Trăsnea stă la o măsuță mică, mai deoparte, sub un cais. Pe masă o bucată de scândură de brad, alte bucățele mai mici, o sticlă cu cerneală, un condeiu și un catalog de flori ilustrat. Cu un briceag el taie lemnul în bucățele deopotrivă de mici, le subțiează, le lustruește și apoi scrie pe dânsule nume de flori după catalog: *petunia hybrida... dianthus barbatus... mimulus moschatus...*

Din când în când își râdică ochii și urmărește lucrul lui Hager, care merge tacticos, dela puțină la flori, dela flori la puțină.

— Hager, ferește tiparoasele.

— *Ta, ta, necreșit.*

Apoi își începe din nou scrisul: *elichysum monstrosus... dielytra spectabilis... phlox drumondi... grandiflora...*

Și când te gândești că timp de douăzeci

și șase de ani n'a făcut decât ăst lucru nevinovat; și când mai știi că în astă vreme nu i-a venit odată Carol cizmarul să se plângă de lipsă, fără ca să-l ajute cu prisos;—că n'a venit odată Ioniță păsărarul fără ca să-i dea cu ce să-și cumpere haine copiilor; că nu treceau două săptămâni fără ca să vie în ajutorul lui Grigore Rădulescu și a lui Vasile Culea, vlăstare de neamuri scăpătate, trimețându-le bani în ascuns prin Maria;—și că nu erà zi, în care să nu pândească dela portiță ceasul eșirii dela școală și să nu cheme de pe uliță copilași, căroră, ducându-i în grădină, unde îi mustră frumos să nu calce decât pe poteci și să nu se atingă de nimic, le împărția poame...

Erà un loc pe care nu-l stropià decât el cu mâna lui... O brazdă frumoasă de nu-ți venià să-ți crezi ochilor... dedesubtul ferestrei... un mozaic făcut din begonii de toate culorile și din *pyretrum*, în mijlocul căroră erà scris un E de lobelii albastre ca marea dela Triest.

* * *

După masă, o seară încântătoare. Bătuse de mult nouă ceasuri la ceasornicul dela primărie, și spre apus tot se mai vedeau ur-

me din lumina răsfrântă a zilei care se dusesese; iar spre răsărit, cuvioasă, se înalță luna plină, cu raze blânde ca o mângâiere. Ședeà pe o bancă din grădină. În față două alee cu bolți de verdeață pline de întuneric, la spate ulucile îmbrăcate cu iasomie, la stânga între pomi un loc deschis prin care se vedeau, departe-depart, dealurile cu vii dimprejurul orașului, iar spre dreapta, dedesubtul lunii, siluetele bisericii și ale ruinilor palatului domnesc.

Farmecul tremurător al impresiilor de tot felul care se îmbinau așa de bine între ele: lumină liniștită, miros îmbătător, freamăt de frunze, suspine de greeri, înmuiau atât inima lui, bună și în afară de stăpânirea lor, încât îl făceau să sufere: se vedeà din tristețea feței și din mâna pe care din când în când și-o treceà peste frunte,—mișcarea lui obicinuită pentru înlăturarea durerii.

A stat așa multă vreme, având vie în față, parcă i s'ar fi întâmplat ieri, singura împrejurare de căpetenie din viața lui și care încet, pe nesimțite și cu ajutorul firii lui de mai 'nainte, îl adusesese să fie ce erà acum,—pusnicul uitat de toată lumea care se schimbase în jurul lui. Și mult ar fi stat așa, dacă nu-l trezià sunetul unui pas greoiu pe pietrișul aleii.

— Ai să răcești, boerule. Poftim în casă.

Erà Maria.

Îndreptându-se spre odaia lui de culcare, fiind deschisă ușa odăii Mariei, fără să vrea văzù dormind pe Florica ; și în vârful degetelor și el și femeia se apropiară de patul copilei : dormia frumos, cum dorm toți copiii, ba mai frumos, căci avea acum pe chip o seriozitate de-ți venia să pufnești de răs și s'o deștepți în o sută de sărutări.

Cu o zi mai 'nainte, mai bine de un ceas stase Pană Trăsnea s'o privească jucându-se cu rândunicile în portiță. Rândunicile zburau, răzând pământul, de-alungul uliții dintr'o parte în alta ; iar ea își scutura batică ca să le sperie și atunci ele se rădicau nițel în sus cu gingășie și-i dădeau târcoale ciripind, parcă înțelegeau că erà joc amenințarea și parcă vreau să se întovărășească la petrecerea ei.

Și acum, stând în picioare lângă pat, nevinovăția ei, venită peste blândeța icoanei din trecut ce i se înfățișase în minte, împreună cu farmecul serii și cu un fel de presimțire pe care i-o lăsase boala de care abia de câteva zile scăpase, îi închegă în minte o hotărîre de pus la cale foarte în curând.

* * *

La nouă ceasuri, adouazi, a venit la dânsul Mitică Moldoveanu, acum om în toată

firea, de treizeci și șase de ani, foarte cinstit și cu multă știință de carte.

— Uite, nene Pană, nici n'am lăsat din mână biletul dumitale. Mi-am luat repede pălăria și am venit. A rămas în urmă Hager. Ce e porunca ?

Pană ținea în mână dreaptă un briceag, în mână stângă un fir de teiu și în gură un altoiu de trandafir.

— Nu e vorba de poruncă, dragul meu, a răspuns el lăsând lucrurile pe scăunelul pe care ședeà, când altoià tradafirii. Apoi, trecându-i mâna pe după mijloc și ducându-l spre chioșc : „Uite de ce e vorba“.

Și în fraze liniștite și măsurate, îi arată hotărîrea ce și-a luat ca, înainte de a închide ochii, să dăruiască orașului casele lui de alături pentru a se face din ele o școală de fete. Copii n'aveà ; fânul, prunele și banii puși deoparte din chiria de până acum a casei îi erau deajuns, pentru a duce și pe viitor viața dusă până în vremea de față, și multă nu mai aveà, — banii îngropăciunii... „Uite àsta mi-e gândul ; dumnetà ce zici ?“

Ce erà să zică Mitică Moldoveanu ? I-a luat mâna mișcat de simplitatea cu care își arătase hotărîrea, căci și dânsul erà un băiat tare de ispravă, și păcat că nu mai trăia boerul Manolache ca să fi văzut cum

i se împlinise vorba, că „ce ese din neam bun, bun e“.

— Mi-a mai trecut mie odată prin gând s'o fac asta, acum vre-o patru ani; dar m'am lăsat din pricină că eră primar pe atunci Ioniță Protopopescu, care m'a înjurat în toate chipurile și pe toate cărările pentrucă n'am vrut... Acum tu știi că atâta patimă am și eu: florile. Și eră să-mi jumulesc eu grădina ca să-i dau lui cu ce să-și împodobească salonul la primirea prefectului... Dar acum, fiindcă se brodește să fie primar Tache Urlățeanu, pe care-l știu ce om de treabă e, mi-ar părea bine s'o fac cât o mai sta el.

Toate bune; dar nu se pricepea cum s'o facă și de aceea trimesese să-l cheme, că el eră avocat și știă formele care se cereau pentrucă să faci o danie cuivă.

--- Negreșit... Vrei s'o faci curând?

— Apoi, cu cât s'o putea mai de vreme, cu atât mai bine o să fie.

Contractul cu Sărățeanu se isprăvia la Sfântul Dumitru, așa că până la anul tot nu se putea face școala; dar vorba eră să se știe el împăcat că au făcut-o.

— Am toate zapisele casei în regulă. Numai un lucru să fie bine înțeles, Mitică dragă, și anume că vreau să se facă o școală unde să învețe fetele, nu carte mul-

tă, ci mai cu seamă cusutorie, croitorie, în sfârșit cunoștințele de toate zilele trebuincioase fetelor care vor să ajungă mume bune și cinstite. Se poate ?

— Se poate, nene Pană.

Și strângându-i mâna cu înduioșare și parcă cu recunoștința tuturor celor ce aveau să se bucure de binele pe care-l făcea, Mitică Moldoveanu plecă ; și Pană Trăsnea își reluă briceagul, firul de teiu și altoiul de trandafir.

Iar la două luni după acestea, când s'au isprăvit formele daniei și corespondența cu Ministerul, a venit prefectul și primarul de i-au mulțumit ; și tot orașul a vorbit câtăvă vreme de fapta lui Pană Trăsnea. Că se credea că Pană Trăsnea e cam țâcnit, că Pană Trăsnea e așa, că Pană Trăsnea e altminteri, — și uite acum : a dăruit cogeamite casă pentru școală, și încă ce școală !

— *Laseți în pace*, răspundeă Hager cui spuneă așa, *toate viața a fost pun, dar nu le cunoașteți.*

* * *

La cincisprezece August, anul următor, s'a deschis școala, — deocamdată cu o singură clasă, la care treptat în fiecare an trebuia

să se mai adauge câte una, până la patru ; iar printre cele nouăsprezece fete înscrise era și Florica, strănepoata Mariei. Singura profesoară a fost numită o absolventă a Școlii Centrale din București, menită să devie directoare, când se vor fi complectat clasele,—domnișoara Elena Melicescu, rudă cu Ioniță Protopopescu care se bucură de mare trecere la Minister, pentru un frumos căpitălaș de voturi ce avea în oraș și în județ.

Rămăseseră uimiți toți când au văzut-o întâia seară, la cofetăria din mijlocul orașului, la tarabă, locul de întâlnire al oamenilor mai de seamă din oraș. Și cum se întâmplă foarte rar ca să nu se știe de îndată toți noii veniți, se întrebaseră toți cu ciudă, cine era fata frumoasă de pică și tunsă băețește care se primblă de colo până colo, cu neamul lui Ioniță Protopopescu și cu prefectul Alexandru Alger. Că era cu adevărat foarte frumoasă și se primblă legănându-se ușor și-i sună vocea ca un păhăruț de cleștar, când răspundeă prefectului, care-i spunea zâmbind că e prea tânără : „*Vous croyez ?*”

Pe urmă, când se așezaseră la masă, unde dânsa ceruse să i se aducă un *café-glacé*, lucru pe care nici din nume nu-l cunoștea cofetarul, s'a aflat cine era și toată lumea

șoptise : „Frumoasă e, Doamne!...” numai Mitică Moldoveanu sculându-se, șoptise nevesti-si : „Numai de n'ar fi prea frumoasă...”

Pană Trăsnea erà încântat. Parcă nu făcuse el un bine altora, ci parcă alții îi făcuseră lui un bine neprețuit. Îi creșteà inima când auzià ciripitul fetițelor care se jucau zglobii în curte lângă ulucile lui, ori seara când urcà pe Florica pe scaun lângă dânsul și-i arătà cum trebuie ținut condeul ca să facă slovele frumoase...

Că mult erà drăguță Florica și mult i se rupeà lui inima, când o auzià zicându-i năzuroasă : „Nu așa, boerule, uite așa ..”

Se dusesese de vre-o câtevà ori la școală ca să-și dea și el seamă de ce învățau fetele; dar... ori că așa o fi fost, ori că i s'a părut lui, că „domnișoara” i-a vorbit cam scurt și cam de sus...

Așteptà vara cu mare nerăbdare și acum se bucurà văzând că se imprimăvărează și că va aveà prilejul, întotdeauna după eșirea dela școală, se cheme fetițele în grădină la el și să le împartă poame, fiecareia după cum s'o purtă și o învățà : căreia s'o purtă și o învățà rău, mai rele,—căreia o învățà și s'o purtă mai bine, mai bune. Numai atâta, că nu pomenise el niciodată primăvară mai târzie ca acum. Poftim de

vezi, poimâne erà întâiu Aprilie și mugurii nici habar n'aveau să dea...

* * *

Ziua de 23 Aprilie. O zi ploioasă și rece. S'a oprit la poarta casei lui Pană Trăsnea o trăsură, din care s'a coborît repede Mitică Moldoveanu... i-a deschis Maria...

— Unde e nenea Pană?

— Aici... aici... Vino'ncoà... a răspuns Pană Trăsnea însuși din odae.

Ședeà la o masă și scrià.

— Cum s'a întâmplat, nene Pană? Ia spune-mi și mie.

Pană Trăsnea își strânse hârtiile, le băgă în sertarul mesei, își scoase ochelarii dela ochi și începu să-i povestească cele ce se întâmplaseră în ajun și de care vorbià tot orașul. El însă le povestià întocmai cum au fost pe când cei ce le vorbeiau, le înfloriau pentru profesoară și le înrăiau în sarcina lui.

„Șezi ici... Eram în grădină,—asta, acum douăsprezece zile. Mă uitam cum da să înmugurească liliacul, așa că eram ascuns pe jumătate... Mă pomenesc că slujnica ei — erà pe la cinci după prânz—varsă un lighean cu apă murdară peste uluci în grădină la mine. Ies de după liliac, vrând să

cert pe slujnică ; și văzând-o pe ea stând pe un scaun în pridvor, mă apropii de u-luci și o rog foarte cuviincios,—nici nu e în firea mea să vorbesc altfel,—să-i dea poruncă să nu mai facă astfel de necuviințe, că eu am flori aici... Ia spune, Mitică, ce ai fi făcut ?

— Aș fi dat o gură slujniciei.

„Așa e ? Ei așa !... Nici nu-ți pot arăta chipul disprețuitor în care, întinzându-se peste pridvor și închizând ochii pe jumătate, mi-a răspuns : „Ei și ?!... dar eu nu văz nici o floare...”

Mitică Moldoveanu s'a închinat ; iar Pană Trăsnea urmă înainte.

Aceasta însă nu-l supăraseră, căci—înțelegând la urmă cu cine aveà a face—a rădicat din umeri și s'a întors în casă, fără să mai adaoge vre-un cuvânt. Ceea ce însă l-a supărat,—și supărat, nu erà bine zis, ci mai bine ceea ce l-a mâhnit, l-a îndurerat, l-a făcut să-i vie să plângă și să-și dorească singur rău,—erau altele, în privința cărora Duminea trecută scrisese prefectului o scrisoare, prin care-i arătà că nu înțelegeà cum poate cinevã, dintr'un lucru de nimic, să prinzã vrăjmășie și să-și răzbune asupra unui copil nevinovat...

„Cã uite, da... sunt aproape două săptămâni de-atunci și nu mi s'a întors odată

Florica fără ca să nu plângă cu suspine, de crezi că are să i se frângă coșulețul pieptului... o pune în genunchi... o trage de păr... o bate..."

Câteva clipe de tăcere. Moldoveanu îl privi cu inima plină de răscoală împotriva purtării profesoarei, de milă pentru suferința lui; iar el sta cu fața întoarsă spre fereastră, cu capul rădicat pentruca să împiedece căderea a două lacrimi, care îi dădeau năvală din ochi: „Se vede că așa am fost eu ursit dela Dumnezeu..."

Pe urmă s'a sculat și s'a primblat în tăcere dela un capăt al odăii la celălalt. Îi era rușine să-l vadă așa de mișcat.

Și n'avea totuși nici o vrăjmășie împotriva ei; nu i-ar fi vrut răul, ci dimpotrivă i-ar fi dat orișice, numai se se abată din calea lui, să-l lase în liniștea și în odihna în care se'ngropase... E! dar omul nu e numai minte...

Ieri fusese ziua înmormântării ei... Mitică era un copil pe-atunci... n'avea cum s'o fie minte... În toți anii, la ziua asta își scotea florile din florărie și-i împodobiă brazda de sub fereastră... Le scosese de dimineață și le așezase cu ulcelele lor, colo lângă uluci, fiind locul cel mai bătut de soare și avea de gând să le așeze cu Hager după prânz... La unsprezece și jumătate i s'a întors fețița iar plângând.

— Între două și trei ies din casă... Imi sare înainte Hager vrând să mă oprească... De ce?... Pentru ce?... Il văzusem eu șoptind ceva cu Maria.. Imi arunc ochii la flori... Nici nu se mai cunoștea ce erau... Întreb pe Hager... Se codește, se încurcă și în sfârșit îmi spune că a văzut el cu ochii lui pe slujnică asvârlind peste ele leșie... ba ea era în ușă, eșită pe jumătate... A văzut-o Hager, cum îi făcea semn să svârle apa.. Înțelegi tu, Mitică?... peste florile... ei, -- peste florile pregătite pentru mormântul ei...

Atunci nu s'a mai putut stăpâni... S'a repezit dincolo în curte... era lângă poartă... a apucat-o de piept și a început s'o scuture cu putere : „Ticăloaso !... ticăloaso !... ticăloaso !...“

— Știi că a țipat... s'a smuncit... a eșit pe poartă și a fugit de uliță... Asta a fost !...

Se aprinsese povestind ; apoi s'a așezat iar la masă, cu capul între mâni.

Moldoveanu văzându-l astfel, a început să-l mângâie :

— Lasă, nene Pană...

— Nu, nu, dragul meu. E ce-ți spui eu... Așa am fost eu ursit dela Dumnezeu... Peste două ceasuri mi-a venit procurorul... A ascultat-o pe ea... a ascultat câteva fetițe... pe-o femeie care se găsea acolo... I-am răs-

puns că erau adevărate toate de câte i s'a plâns, fără să-i dau alte lămuriri... Facă ce-or vrea...

Erau foarte drept povestite câte se întâmplaseră, fără nici o adăogare, ba încă nu-i arătase ținuta lui măreț de liniștită din timpul cercetării. Ceea ce nu știuse să-i spue erau cele întâmplăte după săvârșirea faptului.

De unde erà să știe cum dânsa se urcase în întâia trăsură întâlnită... cum, ajunsă acasă la prefect, aceeași trăsură dusesse în goană pe gardist la prefecitură pentru a chema de grabă pe Alexandru Alger... cum acesta, după două vorbe șoptite de gardist, își lăsase toate lucrările și venise acasă... Apoi scena dintre prefect și ea... Plânsul ei... Istorisirea întreruptă, jumătate franțuzește, jumătate românește: „Entends-tu?... m'a bătut... clasa plină și o femeie străină... entends-tu?” Indignarea prefectului: „Mizerabilul, lasă că avem noi ac de jocul lui... Nu mai plânge, Lala dragă...” Și repede... (inspirate de gingășia cu care dânsa își scotea corsetul ca să se spele nițel pe față) câteva rânduri aprinse de indignare: „Ori internat într'un ospiciu de nebuni, ori băgat la închisoare...” Și răspunsul procurorului tot atât de repede, venit prin acelaș gardist, cu aceeași trăsură:

„Într'un quart de oră merg la fața locului să anchetez faptul“.

Astea toate nu le știà Pană Trăsnea și n'aveà cum să le povestească lui Mitică Moldoveanu...

* * *

Proces cu rechizitor și cu ordonanță făcută în zbor, nici nu s'a sfârșit vreodată mai repede decât acesta.

Și nici nu s'ar fi putut să nu meargă așa, când—cu toate stăruințele lui Moldoveanu—învinuitul nu făcea un semn de apărare, când tot orașul era rădicat în picioare de răscoală împotriva „brutalităților monstruoase, îndreptate asupra cui? asupra celei mai dragălașe ființe, în fața căreia îți venia să îngenunchi și să i te închini“,—și când în capul tuturor era prefectul județului și Ioniță Protopopescu, acum reales primar în locul lui Urlățeanu...

Și chiar dacă ar fi primit să meargă și să se apere, ce ar fi putut face vorba măsurată, liniștită și nepărtinitoare a lui Moldoveanu, pusă alături de înflăcărarea deputatului Vasiliadi, apărătorul ei (care datoră acest serviciu prefectului, în schimbul nevestei, pe care i-o luase cu vre-o trei ani mai înainte)?

Ce le-ar fi putut spune Moldoveanu magistraților, dintre care cel mai vechiu abia eră venit de un an de zile în localitate, când tot târgul urlă împotriva purtării învinutului? Dar ce? Știaș și copiii de șase ani, de ce mizerabilul maltratase pe biata tânără statōrnică în virtute.

Chiar dacă ar fi primit să meargă să se apere și dacă Moldoveanu, plin de revoltă, le-ar fi strigat că erau minciuni, că eră îngrozitor să se facă dintr'o faptă bună a unui om o armă împotriva lui, că nu mai e de mirat dacă după așa lucruri găsești într'o bună dimineață oameni buni, născuți din părinți buni, ascuțindu-și dinții pentru a putea trăi într'o lume în care ticăloșia e atotstăpânitoare... Ei și?... Dar indignarea orașului?... dar stăruința prefectului și a lui Ioniță Protopopescu?... dar acuzarea lui Vasiliadi?...

Ar fi fost de luptat împotriva unui chip îngeresc, cu părul tuns băețește, cu ochi frumoși, umezi de lacrimi: chipul ei, părul ei, ochii ei,—care sta nevinovată în sala de ședință? Și aveă o rochiță de toată frumuseța și o pălărioară de toată nostimada!

Ar fi putut să desgroape, ca s'o pue alături de viața unui Protopopescu și a tuturor celor de soiul lui, viața curată și patriarhală a generației lui Pană Trăsnea fără

ca procurorul să nu fi șoptit : „Une leçon de géologie alors ?“

Cu ce i-ar fi împiedecat de a-l osândi la o lună de închisoare, în afară de amendă și de despăgubiri față cu dânsa?... Cu istorisirea vieții lui?... Cu învierea celei atât iubite, care se dusesese pe vecie?... Cu descrierea amănunțită a poamelor, a altoaelor de trandafir și a lobeliilor albastre ca marea dela Triest?...

Poate că dacă Pană Trăsnea s'ar fi învoit să fie apărat, i-ar fi înduioșat Moldoveanu de le-ar fi putut arăta, cum—în clipa în care i se judecă procesul—el își stropia liniștit tiparoasele.. Poate că da... și totuși nu!... Căci i-ar fi fost cu neputință ca numai cu vorba să-i facă să sufere durerile altuia,—să-i facă să trăiască zi cu zi o viață de douăzeci și opt de ani, senină și neclintită ca mersul stelelor pe cer...

* * *

În zădar i-a scris Moldoveanu, care acum era bolnav, cu o mână tremurătoare, trei-patru scrisori prin care îl jură să facă opoziție, să facă apel.

Avusese un singur răspuns : „Facă ce-ori vrea“.

Și acelaș răspuns l-a avut și plânsul lui

Hager. Sărmanul Neamț... Îi venise rău în ziua de judecată... Acum se certă cu lumea în târg și se siliă să le arate că se făcuse o *netreptate*... Și se zbăteă și vorbiă așa cum puteă, pe când ei făceau haz de româneasca lui: „Ia lasă asta... Bei cinci picatur?...“ ; iar seara, după apusul soarelui, când treceau în stol lăstunii peste biserică și peste ruinele palatului domnesc, se duceă de plângeă singur în fundul livezii, pe malul gârlei, de unde se auziau venite din depărtare, ca din altă lume, sunetele clavirașului pe care cântă Pană Trăsnea...

* * *

Când a venit omul legii să-l ia, cerându-și iertare și arătându-i mandatul, l-a găsit în grădină răsădind niște verbine... Hager a pus mâna pe o greblă... Maria a eșit în ușă și a început să țipe... dar Pană Trăsnea a rugat-o să tacă, a luat grebla din mâna lui Hager, l-a pus să-i toarne să se spele pe mâni de pământul de care eră plin, și-a îndreptat pălăria și a eșit din grădină urmat de omul legii.

Hager a fugit, strigând, spre fundul curții. Maria, albă și încovoiată, plângeă, cu ca-

pul rezemat de poartă, acelaș plâns bătrân
al ei... Florica, speriată, se ținea de șorțul
slujnicei... iar el cu fruntea'n sus și-a ur-
mat liniștit drumul pe sub salcâmi de lân-
gă ulucile școalei...

SMINTEALA LUI RADU FINULEȚ

Părerile sunt împărțite asupra pricinii smintelii lui Radu Finuleț. Negreșit, cei mai mulți zic că a 'nebunit pentru că a 'nebnit. Unii—și dintre aceștia face parte și ginerele lui Finuleț, președintele tribunalului—socotesc că marea avere și însemnata situație la care prea repede ajunsese i-au zdruncinat mințile, și în sfârșit alții, însușindu-și părerea lui Alexandru Moinescu—om cu spoială de învățătură, de profesie gazetar și rostitor de discursuri funebre—cred că Finuleț moștenise nebunia dela măică-sa și că ceea ce a făcut ca patima să izbucnească la el a fost durerea încercată prin pierderea soției sale.

Această din urmă părere, deși mai puțin demnă de crezământ în partea sa a doua, din pricina ideii sentimentale ce cuprinde, are totuși mai întâiu sprijinul coincidenții, Radu Finuleț smintindu-se îndată după moartea soției sale; și apoi sprijinul împrejurării că cel mai de căpetenie lucru, pe

care-l face Finuleț când îi vin pandaliile, e că aprinde douăsprezece lumânări pe pridvorul casei și cântă cântece bisericești. Fi-rește mai face și alte lucruri Finuleț. Așa bunioară umblă prin mijlocul târgului în-jurând pe ciocoi și laudând pe boeri, ori se primblă în trăsură și trage chiote care se aud până afară din oraș; dar cel mai de căpetenie lucru e că aprinde douăsprezece lumânări pe pridvorul casei și cântă cân-tece bisericești.

*
* * *

N'a fost totdeauna așa Finuleț. Eră o vreme când toată partea uliții mari, din col-țul lui Stamatiu până în colțul lui Ioniță B. Ion, eră prinsă numai de prăvăliile lui, în afară de Hanul-galben și de Hotel-Finuleț care tot ale lui erau; iar în tot orășelul nu găsești un negustor care să nu fi fost u-cenic în prăvăliile lui Finuleț. Și primar a fost, și încă primar bun. Grădina din târg unde cântă muzica Joia și Duminica, pre-cum și stabilimentul de băi, sunt isprăvile lui Finuleț din vremea primăriei lui, acum douăzeci și patru de ani. Pe atunci eră un om și jumătate. Deștept la afaceri fără să fie șiret, econom fără să fie zgârcit, se-rios fără să fie ursuz; și așa toate însuși-

rile lui erau cântărite, socotite, atât de cântărite și de socotite, încât bătrânul boer Dinică Rălescu — om cinstit și înțelept, la sfatul căruia tot orașul alergă — părându-i-se că Finuleț vine cam des la sfaturi, l-a întreat într'o zi pe șleau dacă nu vrea să se însoare, că el i-ar da pe Lința. Așa s'a însurat Finuleț cu Lința, fată de suflet a lui Rălescu, nevoind să primească altă zestre decât nășia boerului.

Ce nu l-ar mai fi judecat și osândit pe Finuleț toți câți aveau p'atunci fete de măritat, dacă frumuseța nepomenită a Linței n'ar fi pus strajă gurii lor. Frumuseța Linței? Azi, după douăzeci și cinci de ani, dacă întrebi pe vre-unul care a cunoscut-o, se lovește cu palma peste față, clătinând capul în tăcere. Pe Finuleț să nu-l întrebi; că, dacă-l întrebi, nu-ți răspunde. Se uită la dumnetă cu ochi mari, lipsiți de înțeles, de-ți vine să crezi că nu-și mai aduce aminte nimic: nici din traiul lui cu dânsa, nici din grozava împrejurare în care, unsprezece luni după căsătorie, după-ce-i născuse o fetiță, Lința i se prăpădise luând cu ea și chibzuita lui judecată. Ceea ce e mai de mirat, e că despre unele lucruri întâmplate în urmă are cunoștință. Așa, bu-nioară, știe că fiică-sa a fost crescută de sora lui Dinică Rălescu și în urmă, acum

trei ani, măritată după președintele tribunalului; ba chiar că are și o fetiță de doi ani, pe care însă el niciodată n'a văzut-o.

Foarte neasămănată părinților săi, și ca înfățișare și ca bunătate, e soția președintelui. Urită și rea, neavând pentru tată-său nici măcar compătimirea obișnuită pentru un nebun, simțindu-se micșorată în prestigiul ei de soție de președinte prin patima lui, îl oropsise, fără să mai vrea să știe de el, într'o căsuță de pe o uliță lăturașă, în paza unei femei bătrâne și a unui sergent de stradă, care aveau îndatorirea de a-l împiedeca să iasă din casă în zilele în care îl apucă.

Alexandru Moinescu, în calitatea sa de gazetar, îndreptățit și îndatorat să știe mai mult decât ceilalți, spunea mai dăunăzi în cafenea că de vre-o câteva luni încoace crizele lui Radu Finuleț ar deveni din ce în ce mai rare; și că în fiecare seară, când sună clopotul la Bărăție, Finuleț se strecoară pe lângă uluci și intră pe portița de din dos în curtea președintelui tribunalului. Amândouă lucruri de necrezut, amândouă însă foarte adevărate.

Căci într'o zi frumoasă din toamna tre-

cută,—o zi din acelea în care natura parcă repetă în câteva ceasuri toate rolurile jucate de ea din întâia zi de primăvară,—pe când Finuleț ședeà pe o bancă din grădina primăriei și se jucà cu bastonul prin pietrișul aleii, o fetiță de doi ani, dând să alerge după o minge, se împiedecă și căzù peste picioarele lui. Guvernanta care însoția pe fetiță se repezi speriată s'o rădice, dar copilita fără a plânge, sprijinindu-se de picioarele lui Finuleț, se rădică singură și, zâmbind din ochii ei mari și negri, privi pe Finuleț drept în față.

Ce s'a petrecut atunci în mintea lui, e de neînțeles.

O izbucnire de lumină, brusc aprinsă și iarăși brusc stinsă ; apoi vedenii nelămurite fugind repede-repede ca aripele unei păsări care zboară grăbită în amurg...

Și acum știe a cui e fetița.

În primele seri părinții și oamenii casei s'au spăimântat văzându-l intrând în odaia copilei ; în urmă însă, când au văzut că se așează liniștit pe un scaun lângă sobă și privește în tăcere, fără o vorbă, fără un gest spre copila care se joacă zglobie prin odaie, și că pleacă cuminte când ceasul bate nouă,—s'au obicinuit cu el ; ba încă într'o seară președintele i-a spus : „E nepoata du-

mitale, — fata Tincuței“, iar ochii lui au strălucit de lacrimi și de înțeles.

Înțelegeă.

La vederea copiliței, care seamănă cu altcinevă, icoane din viața lui de altădată îi sclipiau în creier orbitoare de lumină. O ! și seamănă atât de mult ! Seamănă la toate. La gură, la rotunjimea feței, dar mai ales la ochii negri cu albul vioriu. Ori poate că nu seamănă, că nici nu poate seamănă în totul o copiliță de doi ani cu o femeie de douăzeci și doi ; dar îi aduce lui așa de bine aminte chipul celei pierdute. Copila se uită la el, mirată de tăcerea și de nemișcarea lui ; iar el vede pe Lința cu toate amănuntele și cu mișcările ei de o drăgălășie fără de păreche. Rând pe rând o vede în toate împrejurările în care a văzut-o în viață, și-i aude glasul și o simte lângă dânsul. Iată-o mergându-i mlădioasă înainte-i pe potecuța din fânul dela vie, pe când el o urmează cu inima tremurătoare de-o dragoste cum nu s'a mai văzut. Și acum iată și seara din urmă. Dânsa e cam bolnavă, — el se duce singur să-i aducă doftoria ; i-o dă cu mâna lui ; și peste un ceas, cu toate mijloacele întrebuintate de doftorii veniți în grabă, Lința moare în brațele lui în cele mai îngrozitoare spasmuri, dintr'o nebagare de seamă la darea doftoriei. Cum îi apar

toate de limpezi : zbatăile ei, agățările de gâtul lui, privirile rugătoare îndreptate către doftori, și cea din urmă strângere de mână, și cel din urmă suspin...

Și dacă acum, în fiecare seară, când sună clopotul la Bărăție, Finuleț se strecoară pe lângă uluci și intră pe porțița de din dos în curtea președintelui, — vine să-și aprindă făclia minții la razele ochilor unei copile.

* * *

Toată casa e cuprinsă din temelie până în creștet de flăcări mari, care se zvârcolesc și fâlfâie ca niște steaguri. E un viscol îngrozitor, zăpăceala e la culme. Locul strâmt ; pompele abia se pot mișca : o îmbulzeală care împiedecă orice lucrare folositoare. Doamne și bărbați în haine de bal, toată lumea alergată dela balul Crucii-Roșii la locul sinistrului. Intr'o parte un grup mai îndesit : oameni care dau ajutor soției președintelui, leșinată. Strigăte nesocotite, trâmbițe care sună asurzitor ; și, pe deasupra tuturor zgomotelor, țipătul neîntrerupt al guvernantei : „Fetița ! fetița !“.

În vremea asta un om s'a repezit în sus pe scara înflăcărată și cu tot fumul, cu toată văpaia care îl biciuește, apărându-și fața cu brațul stâng, înaintează cu pas si-

gur spre odaia copilei. La capătul coridorului e un vârtel de foc. Fără o clipă de îndoială trece prin el. Acî la dreapta e ușa odăii. O deschide. E întuneric, nu se vede nimic. Vântul îi zmuncește ușa și o trântește cu putere, de se cutremură casa. Dar, înaintînd pe dibuite, a dat cu mîna peste o cutie de chibrituri de pe masă. Aprinde unul: - acolo, pe scînduri, la picioarele patului, cu fața în sus, numai în cămășuța ei de copil, zace fetița. El aprinde o lumînare, ia fetița, o înfășură în plapămă cu pericolul de a o înăbuși și se întoarce. Dar de trîntitura ușii a sărit clanța. Clanța! Unde e clanța? Zădarnic se întoarce căutînd pretutindeni; clanța nu e nicăeri. Atunci sare la fereastră, sparge geamurile cu pumnul și strigă din răputeri: „O scară!“ — Nici un semn de ajutor. Se întoarce iar la ușa, lasă legătura jos și începe a lovi cu piciorul în ușa,—lovitură după lovitură, în ritmul zvâcnelilor din tîmple. Ivorul sare; dar ușa, suflată de vîntul care aduce cu dînsul un mînunchiu de văpae, izbește înăuntru și lovește pe om în frunte. O clipă stă amețit de lovitură; apoi se apleacă, ia plapăma cu fetița și iarăși prin flăcări, cu hainele aprinse, orbit de fum și de sângele care-i curge din rana dela cap, o pornește înapoi înăbușîndu-și țipetele care-i dau nă-

vală în gâtlej. Dar e scris să scape. Iată scara. O fi încetat vântul ori s'o fi închis ușa prin care suflă, căci aci focul arde liniștit și măreț. Liniștit și măreț scoboară acum și omul scara, dezvălind cu grijă copila de plapăma care o înăbușia.

Când peste o clipă e în curte, deși cu fața plină de sânge, îl recunosc toți. Guvernanta îi zmulge din brațe copila, lipsită de cunoștință, dar scăpată. El lasă să i-o ia, înaintează doi pași; apoi cade, întâiu în genunchi ca pentru o rugăciune, apoi pe partea dreaptă...

*
* * *

A patra zi „Vestea“, ziarul local, publică în întreg singurul discurs cu adevărat frumos, pe care l-a rostit vre-o dată Alexandru Moinescu,—discursul dela înmormântarea lui Radu Finuleț.

MOARTEA LUI CASTOR

Acum câțiva ani, într'o zi de Septembrie, cuprins de un nespus dor de ducă pe care mi-l pricinuiă albastrul nesfârșit al cerului și acel farmec amețitor al toamnei, mă primblam de mai bine de un ceas pe stradă singur, fără rost, când la o răspântie mă întâlnii piept în piept cu Maiorul.

— A! bună ziua. Ce? Aici? Eu te țineam plecat acasă.

— Cum acasă, când am slujbă aici?

— Vezi că știam, că... mama ți-e bolnavă.

Și eu nu știam nimic.

— Dar dumnetă de unde știi?

— Soră-mea, care s'a întors aseară de acolo, îmi spunea că a găsit-o foarte rău.

Ca să-mi spue Maiorul că mama eră foarte rău, trebuiă să fie în adevăr așa; trebuiă să aibă altcevă decât patima ei obicinuită.

În aceeași seară, după un drum care mi s'a părut cel mai lung din câte făcusem în

viață, sosiam acasă. Teama care-mi strângea inima și mă făcuse să trec fără o întrebare printre slugile eșite în întâmpinarea mea, mi se risipi găsind pe mama în adevăr mai slabă de cât o lăsasem, dar bine.

— Tu, dragă!

Și săraca oarbă, neputându-mă vedeà, mă pipăia peste piept, peste față. Eu îi luai mânilor și i le sărutai, certând-o încet că nu mă vestise.

— Dar n'am fost bolnavă. Cine ți-a spus? A! Maiorul? Acum înțeleg. A fost soră-sa p'aici. Ea nu m'a văzut după nenorocire și-și închipuia să mă găsească tot așa cum mă știà... și acum...

În adevăr, dacă sora Maiorului n'o văzuse de când cu moartea tatii, erà de înțeles cum spusese că e foarte rău, găsind pe femeia, acum un an încă tânără și frumoasă, fără vedere și îmbătrânită cu zece ani în așa de scurtă vreme.

— Iar dacă acum mă găsești mai slabă, adăogă mama, e că de două nopți nu pot dormi din pricina bietului Castor.

— De ce?

Ca răspuns la întrebarea mea, auzii afară, lângă fereastră, un urlat lung, sfâșietor.

— Uite, așa urlă de două nopți. Asta e a treia. Săracul! Nu știu ce are. Femeia zice c'ar fi otrăvit. Eu crez că bătrâneța...

Liniștit dinspre partea mamei, acum îngrijit de starea cânelui, eșii în curte unde găsii pe Castor zăcând prăpădit lângă fereastră, cu gura deschisă. Femeia, care știa cât de mult țineam la el toți ai casei, erà aplecată d'asupra lui : se încercà să-i dea lapte dulce.

— Ce are, Mario ?

Nu știa nici ea. De două zile de când nu mai mănca nimic, zăcea la soare și urla. Ii făcuse ea toate câte le-a știut, dar degeaba ; îi erà tot mai rău...

— Ia să încercăm să-i dăm laptele.

Și ajutat de femei, detei cânelui, cu deasila, tot laptele din ceașcă. Simțindu-se parcă mai bine, se râdică greoiu, mă mirosi dând din coadă, apoi se culcă iar, urlând prelung și dureros.

*
* * *

Erà târziu. Mama dormia. Îi auziam, prin ușa deschisă dintre odăile noastre, răsuflarea regulată, — și trebie să fi veghiat două nopți pentruca să fi putut dormi acum, cu toate desele gemete ale lui Castor.

Ce mă ținea pe mine deștept nu erau însă urletele, ci atâtea amintiri și atâtea gânduri, trezite deodată în mine la vederea suferinței lui.

Cât de limpede văd nopțile de vară, când

mă duceam la moșie pentru vânătoare. Iată-mă culcat în pridvorul luminat ca ziua de luna plină, neputând închide ochii din pricina cântecului pitpalacilor care se aud pretutindeni : aici aproape ca sunetul a două pietre lovite una de alta, colo în depărtare ca picăturile de apă căzând într'un vas plin. Castor se scoală din când în când și vine să mă mișoare, îngrijat de neodihna mea.

Iată-ne la vânătoare într'o miriște aurie. Castor caută la cincizeci de pași, în galop cu capul în sus. Deodată, trăznit, se oprește în loc, nemișcat, ca de bronz, cu coada dreaptă, cu un picior rădicat în sus. La un pas înaintea lui stă prepelița pe brânci, înfricoșată, hipnotizată. Mă apropii și-i strig : „*Pil!*” El sare, prepelița zboară și eu trag. „*Apporte!*” și mi-o aduce. E încă vie, numai aripată.

Iată-ne primăvara după sităruși, în păpușișul dela Lazuri, unde Castor caută domol și amănunțit, pe când în câmpul de alături țărani aclamă sosirea berzelor cu chiote și cu zvârliri de căciuli în sus.

Când mă întorceam acasă de vacanță, mi-l aduceau înainte la gară și era o arătare. Se opriau călătorii grăbiți în loc, să admire bucuria de nedescris a cânelui care-și revedea stăpânul după trei luni de lipsă ; dar după ce plecam, îmi scria mama,

cum intră în fiecare zi în odaie să miroase și să mângâie hainele mele de vânatoare spânzurate în cuer.

Mi-l dase tată-meu... Parcă-l văd : în ziua când m'am întors, după examenul de bacalaureat, mă întâmpină în capul scării și, după ce mă îmbrățișează și el și mama :

— Să trăești, fătul meu, și să-ți dea Dumnezeu bucuria pe care ne-o faci.

Apoi mă ia de mână și mă duce în odaia mea, unde mă așteptă cea mai neașteptată surpriză. În părete o panoplie cu toate trebuincioasele pentru vânat—patima mea ; iar de sub pat ese Castor, întâiu lătrând, apoi bucurându-se de parcă mă cunoștea de când lumea.

A! fericirea mea de atunci ! Și nu numai pentru ăst dar frumos, ci pentru toate câte mă înconjurai. Căci în clipa aceea, în fața lor, care întineriau de mulțumirea mea, pentru întâia oară înțelegeam ce mare lucru e pentru cinevă să aibă păriuți cinstiți, buni și uniți : o mamă care se lipsia de toate pentru copiii ei,—un tată în fața căruia toți se descoperiau cu respect,—o casă bătrânească, moștenită din moși-strămoși, și slugi îmbătrânite în curte, iubitoare și credincioase.

Da, pe *tată-meu* mi-l aduceau aminte gemetele lui Castor. Mă vedeam întorcându-mă cu dânsul dela vânătoare, de unde venia

să mă ia întotdeauna cu chibitcă lui cu un cal, auziam sunetul neuitat al arcurilor chibitcei; auziam și glasul lui și corul nesfârșit de greeri.

Zădarnic îmi astupam urechile pentru a putea adormi. Minte, acum plină de trecut, nu se lăsă să fie adormită, ci depănă atâtea lucruri trăite, care mă minunau prin limpezimea cu care le vedeam.

Abia era un an de atunci. Era ziua lui. Masă întinsă dela un capăt al sufrageriei la celălalt: toate rudele și prietenii. Lăutarii cântă cântece bătrânești. Unul din copii se scoală și închină în sănătatea lui. El se rădică, supărat de mult ce se silește să nu pară mișcat; își ia paharul: „Dragii mei, pilde bune v'am dat și eu și mama voastră. Dea Dumnezeu“... dar cuvântarea i se topește în lacrămile care-i dau năvală din ochi. Atunci mama se apleacă peste dânsul și-l sărută lung, în aplauzele tuturor și în cântecul de urare al lăutarilor..

Și acum, ce departe erau toate!

La pierderea lui, moartea nu l-a luat numai pe dânsul,—iubitul, dus la groapă într'o zi de toamnă rece și ploioasă,—ci a luat cu ea tot rostul neamului nostru, acum atât de risipit.

Mă întrebam și nu-mi puteam răspunde, ce ne despărțise așa și pentruce nu veniam să

trăim cu toții împreună, cu mama, îngrijind-o, ajutând-o. Nebuni ce eram ! Dar negreșit, cât mai în grabă, aveam să mă întorc lângă dânsa și să încep a reclădi fala casei noastre, dărâmată de suflarea morții.

— A! dar e peste putință ! îmi ziceam tot eu. Și acum gemătul lui Castor eră glasul tăcutei mele desnădejdi în fața ruinii neamului.

* * *

Adouazi, de dimineață, mă trezește acelaș glas tânguitor al cânelui. Mă îmbrac; îmi iau pușca din cui, două cartușe din cutia mesei și ies în curte.

— Castor, vin' aici !

Castor, care zăcuse toată noaptea nemișcat, se scoală ca prin minune și mă urmează.

Femeia, care m'a văzut și m'a înțeles, fuge în bucătărie plângând.

— Castor, vin' aici !

Castor se târăște cu greutate după mine până la maidanul de peste drum. Aci se culcă pe partea dreaptă, lăsând descoperit locul inimii...

Dupăce s'a isprăvit, m'am întors acasă ca gonit de cinevă, am intrat în odaie, am trântit pușca pe pat...

Ușa din dreapta s'a deschis. Mama a înaintat pe dibuite și m'a cuprins în brațe. Pe cealaltă ușă au intrat Maria și Dinu, amândoi slugi de peste treizeci de ani în curtea noastră; — și cu toții am plâns pe tăcute moartea lui Castor care duceà departe, mai departe, vremea unor fericiri apuse pentru totdeauna.

ÎNTÂMPLARE

- Unu, dragă, unu singur.
- Să-ți trăiască.
- Să dea Dumnezeu ! Să trăiască, săracuțul ; dar mi s'a întâmplat cu el o nenorocire mare. Ce mi s'a întâmplat mie, pe onoarea mea și-o spui, să ferească Dumnezeu pe tot vrăjmașul ! Și tocmai mie... Ia gândește-te, mă Iancule dragă, atâta copil aveam și eu. Te uiți colo la copiii de oameni săraci ; cresc fără nici o îngrijire : iarna desculți, neîmbrăcați, — vara mânâncă poame verzi și pe urmă se duc de se bălăcesc câte trei ceasuri la gărlă ; vezi pe câte un picu de cinci-șase ani că se duce cu trei cai să-i scalde—și nu i se 'ntâmplă nimic ; trăesc zdraveni și ies derbedei ca să 'nfunde pușcăriile. Și tocmai al meu... de ! care puteam să-i dau și eu o creștere cu averea pe care o am... Mare nenorocire, pe onoarea mea și-o spui.

Să vezi. Acum un an m'am dus pe-o lună colea la băi la Pucioasa, cu nevasta și cu copilul. Aveam eu trebuință de niște băi că mă cam doare piciorul stâng, când se schimbă vremea. Acolo bine, frumos. Când să ne 'ntoarcem în oraș, în oraș - vărsat; se îmbolnăviam copiii pe capete. Zic nevestimi... (Pe ea s'o vezi, mă Iancule, n'o mai cunoști... o umbră... Să mă ferească Dumnezeu de o nenorocire... D'aia-ți spui, câte odată...) Așa, ii zic: Dacă te-ai duce tu cu copilul la nenea, la Mărgineanca? Eu mă duc în oraș; îmi văz de treburi, Sâmbătă viu să vă văz și Lunea dimineață mă 'ntorc, până o mai pieri molima. La plecare —parcă-mi spuneă mie inima ceva, pe onoarea mea și-o spui—zic: Sico, să îngrijești de copil să nu i se întâmple ceva.

Pleacă nevasta și eu viu în oraș. Asta eră Luni. Să vezi, domnule, ce va să zică presimțirea, pe onoarea mea și-o spui.—Miercuri mă duc la gară, c'aveam de predat zece vagoane de lemne. Cum intru în gară, îmi aduc aminte că la frate-meu la Mărgineanca, pe la spatele grădinii, trec vagonetele cu cărbuni dela mină. Zic, ca omul care are numai un copil: „Aoleu, de nu s'ar duce p'acolo!“ Las pe contabil la gară și mă 'ntorc acasă să scriu nevestii, să nu scape copilul din vedere. Găsesc a-

casă o scrisoare dela ea, că i-a părut bine lui frate-meu, că erà bine și copilul și ea. După prânz... să ferească Dumnezeu pe toți vrăjmașii, pe onoarea mea și-o spui... îmi aduce copilul învelit într'un tartan, pe brațe, fără simțire... Se'ntâmplase! Până atunci fusese acolo, se jucase pe nisip în grădină în ochii mă-si... o clipă de nebăgare de seamă... „Lică! Lică!“... aude un uruit de vagonete, pe urmă un țipet sfâșietor... și găsește copilul între șine scaldat în sânge. Mă Iancule, ce crezi tu c'am pătimit! așa eram eu de albit?... că i-a tăiat mâna dela cot, mă Iancule... i-a tăiat mâna dreaptă dela cot! Lică al meu, îngerașul meu—mă mir de unde mai am lacrimi să mai plâng; că nici nu l-a adormit, îi erà frică doftorului... ce să adormi un suflețel de copil de cinci ani? Mă Iancule, la urmă, pe când îl măcelăria doftorul, nu mai țipà, gemea încetinel cu două șiruri mari de lacrimi, din ochii lui frumoși care cereau îndurare... Mâna dreaptă dela cot! Care va să zică ciung, copilul meu ciung pe toată viața... Și începuse să scrie, mă Iancule! Îi am și acuma placa și condeiul lui... Crezi c'am închis ochii o lună de zile? Cum puneam capul pe pernă, mă sculam ca nebun... Ciung! Cum o să-l batjocurească copiii la

școală... și pe urmă mai târziu, schilod toată viața.

Ți-aduci tu aminte, mă Iancule, acum trei ani, când m'ai dus tu la Ateneu în București, de vorbiă ăla? Zicea că deosebirea de căpetenie dintre dobitoace și om, e că toate labele dobitocul și le întrebuițează pentru umblet, pe când omul a însărcinat numai două cu umbletul, iar alelalte le întrebuițează să cucerească lumea, și îndemna pe părinți să-și învețe copiii să știe să facă ceva, cu mânilor. Mi-a intrat mie la cap vorba asta, pe onoarea mea și-o spui. Și unde-mi ziceam eu c'o să-l învăț ori să cânte din ceva, ori să zugrăvească, ori să sape în lemn. Că vedeam și la mine ce cusur mare e să nu știi să faci nimic. Mă uitam la niște tâmplari, care mi-au făcut mie foișorul ăsta : iăiau și cântau. Mare fericire să știe omul să facă frumos cu mâna lui... și vorbiam și cu mă-sa ; ziceam că, cum o împlini șase ani, să-i arate și lui la clavier. Și acuma poftim !... D'aia, pe onoarea mea și-o spui, câteodată...

De-atunci s'a dus toată fericirea... am îngropat-o cu mânușita lui, uite colò lângă salcâmul ăla... Nevastă-mea nu mai e aia veselă, nu mai vrea să mai meargă nicăeri, — nu se mai vede cu nimeni, nu mai pune mâna pe clavier... De câte ori n'o prinz

cu ochii plânși? De câte ori nu trebuie să mă opresc, să schimb vorba, de teamă că în ce am de spus să nu i se pară pe departe o mustrare pentru nebăgarea ei de seamă. Și dacă spui, i se pare mustrare și știu că după plecarea mea plânge; și dacă mă opresc, pricepe și o arde la inimă și se topește... Sst! Uite-o, fă-te că n'o bagi de seamă, și să schimbăm vorba... Ei! bată-te să te bată! Care va să zică... bată-te să te bată! bată-te sănătatea să te bată!...

CONU ALECU

Conu Alecu, măcar că e boer get-beget, e de „prințipuri liberale“. Dă mâna cu orișicare, — celui mai umilit când vine la dansul îi zice să-și pue căciula 'n cap și-l pofteste pe scaun. Când se duce la moșie cu Iosif tinichigiul ori cu Tilică fierarul, îi pune alături cu dansul în trăsură. Odată, când i s'a îmbolnăvit Dincă, feciorul din casă, și a intrat în spital, nu erà zi să nu meargă să-l vadă și să-i ducă ba țigări, ba câte ceva de-ale mâncării. Cum vă spusei, e de „prințipuri liberale“. Să te ferească însă Dumnezeu să te 'ntinzi mai mult decât socotește dumnealui că ți se cuvine, că numaidecât ți-o tae, dar știi, scurt! Și în asemenea prilejuri chipul lui blajin și zâmbitor, care îi dă o înfățișare de bătrân bun și glumeț, așa se preface încât nu-l mai cunoști. Mustăța-i albă colilie cași părul i se lasă în jos, sprincenele negre ca smoala i se râdică în sus, iar de sub ele sclipește

o privire care te silește să faci trei pași înapoi...

În zilele în care nu e dus la vie ori la moșie, se adună cu alți câțiva bătrâni de seama lui sub umbra teilor din grădina publică. Acolò stau de vorbă până la vremea mesei. Totdeauna are ceva de istorisit, iar ceilalți îl ascultă cu drag,—că e om umblat și nimeni nu știe să istorisească mai frumos și mai cu haz ca dumnealui.

Îată-i. Râsul stârnit de căderea unui om care treceà grăbit, aduce aminte lui Conu Alecu de o întâmplare.

— De ce i-o fi venind omului să râză când vede pe altul căzând?... Sunt vr'o câțiva ani d'atunci; mă 'ntorceam cu nevasta dela Kissingen. Finareta, când o vedeà pe cinevã căzând, moare... o apucă un răs de nu se mai poate stăpâni... Eram într'o gară de prin Austria. Stam amândoi la fereastră... Un neamț înalt, mare cât un mal, venià grăbit să se urce în tren. Nu știu cum calcă și odată fleanc! se întinde cât erà de lung drept înaintea ferestrei noastre; pe urmă se scoală repede și intră în vagonul nostru. Pe nevastă-mea o apucase un răs cu istericale... și râzi... și râzi... râdeà cu lacrimi. Îi șoptesc: „Stăpânește-te, dragă, asta nu se face“. Ași! mai rău. Iși

pusese batista peste obraz și râdea, mă rog, de se clătina vagonul...

Cei șase bătrâni care ascultă pe Conu Alecu râd și ei de se topesc. Ei cunosc pe Coana Finareta și știu cât de drăgălașă e când râde, până și acum la bătrâneță.

În vremea asta se apropie doctorul Clopotescu, băiat bun de altminteri, dar cam prea îndrăzneț și, adresându-se către cei care ascultau, le zice, bătând pe umeri pe Conu Alecu :

— Ce palavre vă mai spune boerul, de râdeți cu atâta poftă ?

Deodată chipul răsător al lui Conu Alecu se schimbă, dar știi ? la moment : mustața albă i se lasă în jos, sprincenele negre se urcă în sus, — aruncă mâna de pe umăr și cu o privire care face pe doctor să se retragă trei pași :

— Mă rog, rudă nu mă știu cu dumnetă ; de copilărit împreună n'am copilărit ; — atunci se vede că-ți sunt dator ceva, de mă bați pe umeri și mă faci palavragiu : că numai *cui ești dator, te ia peste picior*. Ce-ți sunt eu dator dumitale ?

Și duce mâna la buzunar să-și scoată portofelul.

Îndrăzneț e doctorul ; dar sub privirea dreaptă a Conului Alecu e greu să nu-ți

pierzi piuitul, mai ales când pe chipul nici unuia din cei de față nu vezi vre-o încurajare. Bâlbâie câteva cuvinte și pleacă încurcat.

— Fie, că bine i-o făcuși, Coane Alecule !

— Ei ! comedia ciorilor !... Imi pare rău că i-o făcui, dar te silește. Asta e cusurul băeților ăstora ; buni, deștepți, or fi știind carte multă, dar nu știu să se poarte. Nu se mai uită că ești cu părul alb. Pac ! pac ! mă bate peste umeri și mă face palavrăgiu. Păi aș putea să-i fiu bunic, băta-l pustia. Asta e ca istoria cu Hristache Glavă : d'aia-l întrebai cât îi sunt dator.

— Dar ce istorie e aia, Coane Alecule ? întrebă unul.

— Nu v'am spus-o ?

A mai spus-o, dar ori c'au uitat-o, ori că le place cum o spune Conu Alecu ; răspund toți într'un glas :

— Nu.

Conu Alecu înseninat la față, de parcă n'a fost de când lumea supărat, încalcă pe un scaun și povestește :

— Trebuie să-l fi cunoscut dumnevoastră.... Bulgarul ăla, de umblă în mijlocul verii îmbrăcat în haine groase de dimie, legat la gât, și'n cap cu o cogeamite bâr-

sănă de căciulă fumurie. Dumnetă trebuie să-l știi, că ședeà lângă dumnetă, colò, peste drum de Hanul-roșu. Unul mare-mare cu mustățile tunse. Când vorbià, te uitai în urma lui să vezi ce copil a vorbit. Nu-ți venià să crezi că vocea aia pițigăiata a eșit din trupul lui. Să iei un trombon d'alea marele dela muzică, să-ți umfli bucele, să sufli cu putere și să sune: piii! ca o piculină,—așà impresie îți făcèa când îl auziai vorbind.... E! àsta erà feciorul unuia Glavă, pripășit pe la moșia lui unchi-meu. Erà cu vr'o câțivà ani mai mic ca mine. Țiu minte că-l trimiteà unchi-meu la tata cu donicioarele de zmeură; venià cu picioarele goale. Dela o vreme nu mai știam de el,—îl pierdusem din vedere, când, hăt! peste vre-o douăzeci și mai bine de ani, m'am pomenit cu el la mine, ca să-i dau un petic de pădure de pe moșia mea. I l-am dat. D'atunci, om muncitor, i-a mers bine. Pământ nu puteà să cumpere că erà străin, dar îi mergeà vestea că are bani. Imi părèa bine că s'a pricopsit, săracul. Altminteri cuviincios, respectuos; trebuià să-i zic de trei ori: „șezi jos“, când venià pe la mine, ca să se hotărască să se așeze pe marginea scaunului... Intr'o zi mă pomenesc cu văru-meu Vasilache Matraca.

— L-am cunoscut ; dela Ploești... întreprupe unul.

— Ala. Aman-zaman ! să-l împrumut cu patru mii de lei. Eu bani n'aveam la mine ; trebuiă să mă duc la București să iau dela depunere. Nu și nu, că lui îi trebuiă chiar atunci. Mă gândiam de unde să-i găsec napristan, când, cum eram în pridvorul casei, văd trecând pe uliță pe Hristache Bulgarul. Li bat în geam și se urcă sus. Zic : „Domnule Hristache, nu ți se întâmplă duminică patru mii de lei în bani până Luni, când m'oiu duce la București să ți-i aduc ?“ Zice : „Ba da“ ; și-mi aduce patru mii de lei pe care-i dau lui vărul Vasilache. Iau condeiul și-i dau o chitanță, pe cum că am primit dela el 4000 de lei cu soroc peste cinci zile.

Ca naiba ! Duminică îmi vine vierul dela vie cu știre că s'a aprins magazia. Luni nu m'am putut duce la București, nici Marți... Marți seara întâlnesc pe Hristache al meu. Zic : „Iartă-mă că nu m'am putut ține de cuvânt, c'a trebuit să mă duc la vie“. Unde mă scutură de mână și-mi răspunde : „Nu face nimica, frate“. Mă uit la el.... Mi s'a părut cam băut ; n'am zis nimic.

Adouazi incepeă curtea cu juri și pre-

ședinte nebunul ăla de Verusi, care te oșândiă la amendă și nu vrea să știe. N'am putut să plec nici Miercuri, nici Joi... Vineri mă întâlnesc iar cu Bulgarul. Zic: „Iaca și iaca de ce n'am putut plecà la București“. Ei! ce credeți dumnevoastră? atunci am înțeles eu temeiul vorbei tatii (Dumnezeu să-l ierte!): *cui ești dator te ia peste picior*. Bulgarul, nici una nici altă, mă bate peste umeri, așa cum mă bătù doctorul: „Nu face nimica, nene Alecule“. Auzi dumnetà: Nene Alecule, el mie!!! Ptiu!

— Ei și ce-ai zis! întrebă unul.

— Nimic. M'am întors repede acasă, cu gândul să apuc trenul... erà prea târziu! Toată noaptea uite așa m'am perpelit. Măcar că trenul plecà tocmai la 8, m'am sculat și m'am îmbrăcat dela 5, de grijă să nu-l scap. Nevastă-mea: „Lasă că te-oi duce Luni; te condamnă Verusi la amendă“. Ași! Să fi știut că mă condamnă la închisoare și tot plecam... De când sunt nu mi s'a părut că umblă trenul mai încet ca la întoarcere. Imi venià să saiu din el, s'o iau la fugă, s'ajung mai repede acasă. Cum am sosit, seara la 9, zic vizitiului: „Nu deshămà și du-te peste drum la Hanul-roșu la Hristache Bulgarul și adu-l încoace. Să-i spui că am zis eu să aducă și o chitanță“.

S'a întors trăsura fără el : se culcase. Trimet pe fecior : „Acù să mi-l aduci ! Să nu vii fără el“. In sfârșit, după o jumătate de ceas de așteptare, sosește.—„Ce e, Cocoane Alecule?“ Zic : „Șezi jos și scoate chitanța“.—„Dar de ce atâta grabă?“—„Șezi“, zic. „Uite patru mii de lei. Uite și zece lei dobânda. Doisprezece la sută fac la 4000 pentru un an 480, pentru o lună 40, pentru o săptămână 10 ; mai poftim și zece lei pe deasupra“. Se uită la mine nedumerit. Zic : „Acum să-ți spui și pentruce atâta grabă. Nu vreau ca mâne când mă'i întâlni să-mi zici pe nume, că alaltăeri mi-ai zis „*frate*“, eri „*nene Alecule*“ și mâne, dacă n'apucam să-ți plătesc acum, îmi ziceai „*Alecule*“ sadea și nu-mi place. Eu nu zic pe nume decât slugilor mele, încolo la nimeni. Îi vrea de-acî încolo să fii politicos și cuviincios ? bine, te primesc ca până acum cu dulceață și cu cafea ; nu ? sănătate ! nu te cunosc, nu mă cunoști... Te așteaptă trăsura la capul scării, poftim“. D'atunci n'a mai dat pe la mine ; când îl întâlneam mă salută și trecea pe partea aialaltă...

Așa și cu firfisonul ăsta. Imi pare rău că i-am tăiat-o ; dar iar mă gândesc că dacă nu i-o făceam așa, mâne mă bătea

peste pânțele, poimâne mă trăgea de mustață... Buni băeți, ăștia din ziua de azi... deștepți... or fi știind carte multă, dar nu știu să se poarte. Nu se uită la tine că ești cu părul alb. Pac! pac! te bate peste... Maică Precistă, Doamne!...

CUPRINSUL

In Lumea Dreptății	5
Vârcolacul	96
Puiul	102
Două Surori	110
Din Carnetul unui Judecător	141
Un om	153
Microbul	158
Inspecție	169
Neamul Udreștilor	184
Cocoana Leonora	213
Magheranul	220
Sâmbăta	225
Până Trăsnea Sfântul	234
Sminteala lui Radu Finuleț	288
Moartea lui Castor	297
Întâmplare	305
Conu Alecu	310

